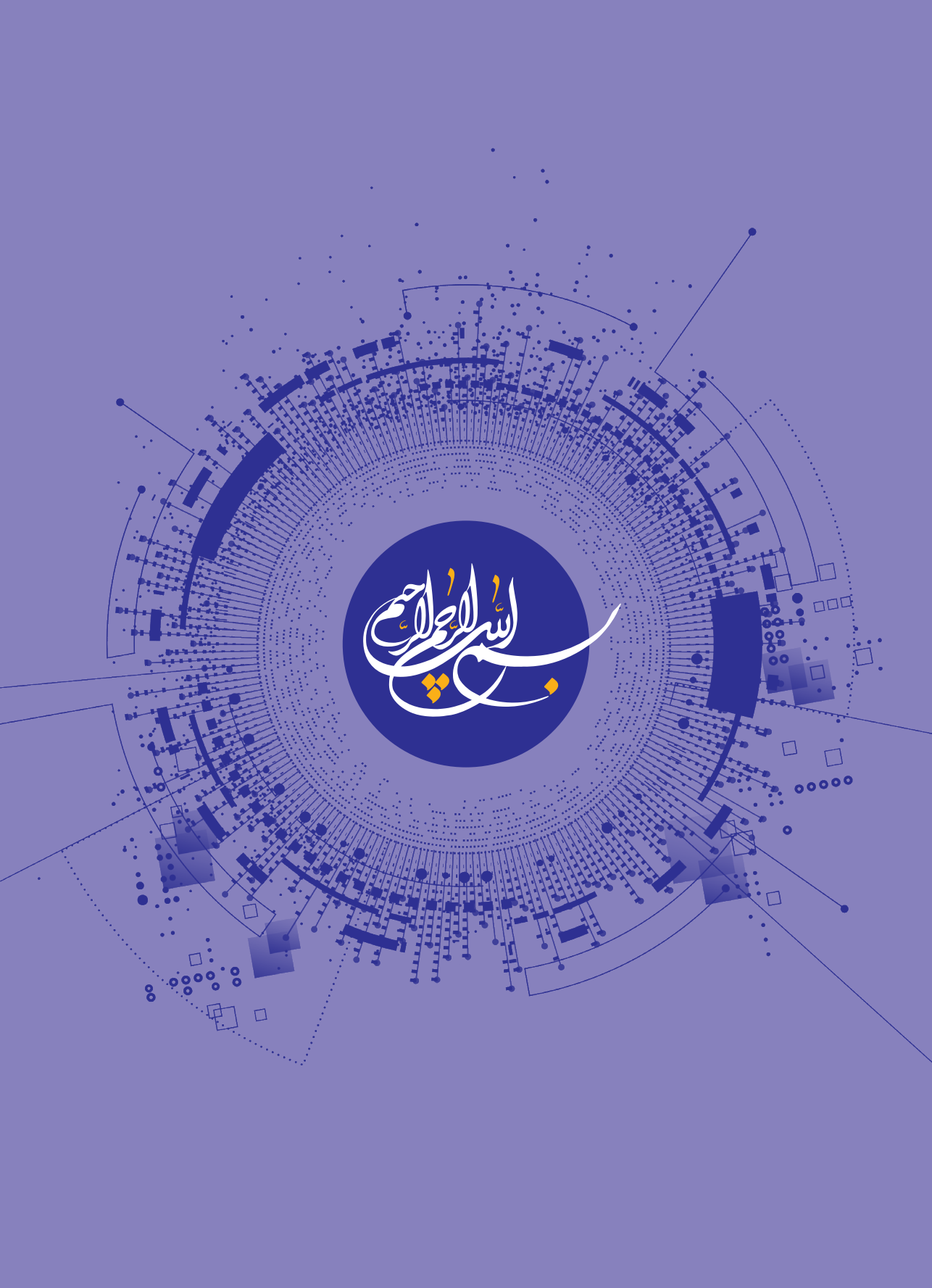

مروری بر ظرفیت های همکاری بین المللی ترکمنستان بانگاهی ویژه بر حوزه علم، فناوری و نوآوری

اسلام الاحكام

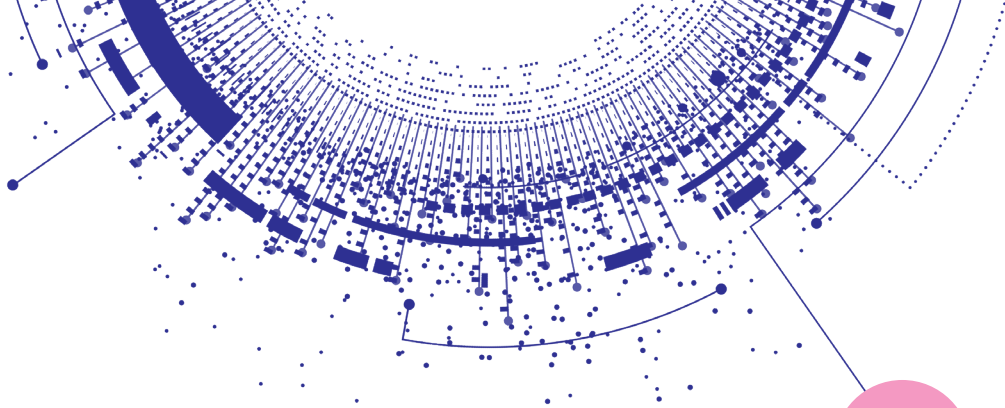
پیشگفتار

گزارش حاضر به همتِ همکارانِ موسسه پویندگان توسعه فناوری و نوآوری ایرانیان، با تکیه بر تجربه سال‌ها فعالیت مطالعاتی و با بررسی منابع معتبر چینی، روسی و انگلیسی به رشته تحریر درآمده است. در این پژوهش علاوه بر زیست‌بوم سرمایه‌گذاری ترکمنستان، زیست‌بوم علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان از منظر قوانین حاکم بر نظام علم، فناوری و نوآوری؛ سیاست‌ها، برنامه‌ها و راهبردهای ترکمنستان در زمینه علم، فناوری و نوآوری؛ ابزارهای اجرایی و هماهنگی سیاست‌ها و برنامه‌های علم، فناوری و نوآوری؛ نهادهای متولی علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان؛ و اقدامات عملیاتی ترکمنستان در حوزه دیجیتال‌سازی مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش‌های پایانی گزارش نیز به همکاری‌های بین‌المللی ترکمنستان و حضور ترکمنستان در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی پرداخته شده است. امید است نتایج این پژوهش مورد استفاده علاقه‌مندان و مخاطبان محترم قرار گیرد.

موسسه پویندگان توسعه فناوری و نوآوری ایرانیان

**مروری بر ظرفیت‌های
همکاری بین‌المللی ترکمنستان
بانگاهی ویژه بر حوزه علم، فناوری و نوآوری**

فهرست

خلاصه مدیریتی

بخش اول

زیست بوم سرمایه گذاری ترکمنستان

۲۰

۱. ترکمنستان در یک نگاه

۲۰

۱.۱. وضعیت فعلی اقتصاد ترکمنستان

۲۴

۲.۱. چشم انداز آتی اقتصاد ترکمنستان

۳۱

۲. محیط کسب و کار ترکمنستان

۳۸

۱.۲. مناطق آزاد اقتصادی ترکمنستان

۴۲

۱.۱.۲. امتیازات مناطق آزاد اقتصادی

۴۳

۲.۱.۲. فهرست مناطق آزاد اقتصادی ترکمنستان

۴۵

۲.۲. جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در

۴۸

ترکمنستان

۳. بخش های اصلی اقتصاد ترکمنستان

۶۱

۱.۳. بخش انرژی

۶۲

۲.۳. صنعت نساجی

۷۰

۳.۳. صنعت کشاورزی

۷۴

بخش دوم

زیست بوم علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان

۸۰

۱. مقدمه

۸۰

۲. قوانین حاکم بر نظام علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان

۸۱

۱.۲. سیاست علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان

۸۴

- ۲.۲. برنامه‌ها و راهبردهای ترکمنستان در زمینه علم، فناوری و نوآوری ۹۰
- ۳.۲. ابزارهای اجرایی و هماهنگی سیاست‌ها و برنامه‌های علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان ۹۷
۳. نهادهای متولی علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان ۹۹
۴. اقدامات عملیاتی ترکمنستان در حوزه دیجیتال سازی ۱۰۲

بخش سوم

همکاری‌های بین‌المللی ترکمنستان

۱۰۸

۱. مقدمه ۱۰۸
۲. همکاری ترکمنستان- سازمان ملل متحد ۱۱۱
۳. همکاری ترکمنستان- اتحادیه اروپا ۱۱۳
۴. همکاری ترکمنستان- ایالات متحده ۱۱۴
۵. همکاری ترکمنستان- کشورهای شرق آسیا ۱۱۶
۶. همکاری ترکمنستان- چین ۱۱۷
۷. همکاری ترکمنستان- روسیه ۱۳۳
۸. همکاری ترکمنستان- ج.ا. ایران ۱۴۲

بخش چهارم

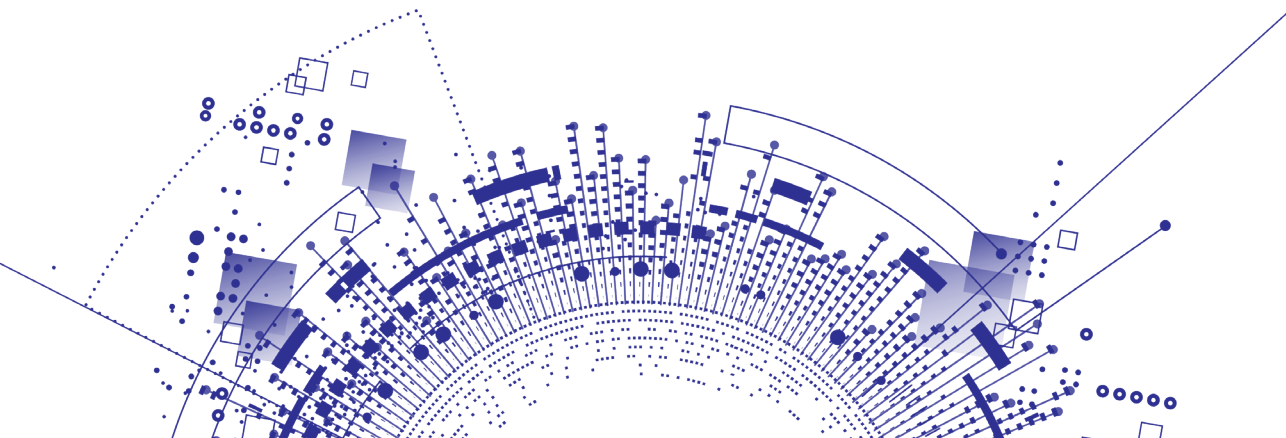
حضور ترکمنستان در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

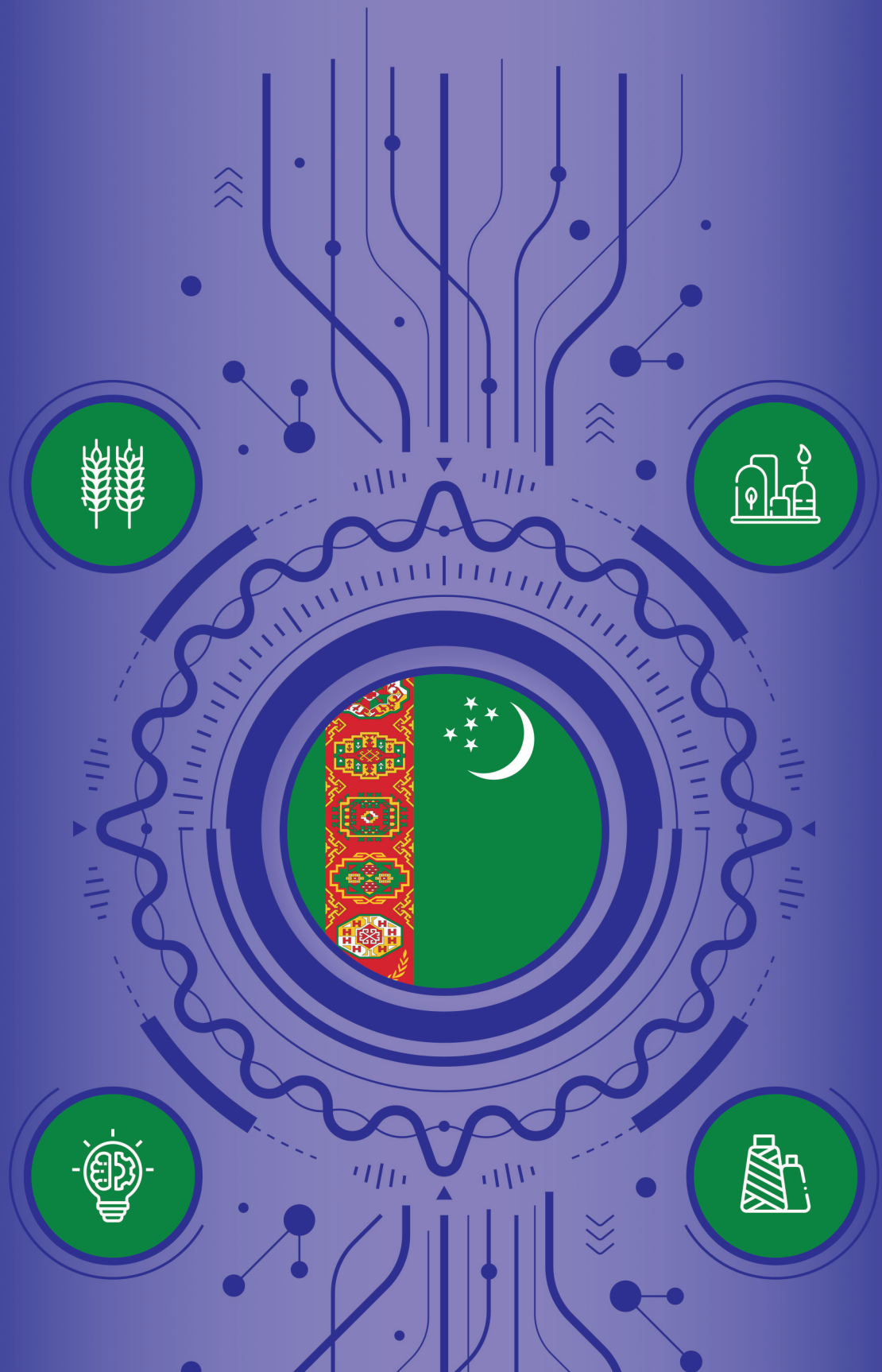
۱۴۷

۱. مقدمه ۱۴۷
۲. سازمان‌های منطقه‌ای ۱۴۷
۳. سازمان‌های بین‌المللی ۱۵۷

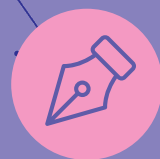
۱۶۲

منابع

خلاصه مدیریتی

ترکمنستان دومین کشور بزرگ در آسیای مرکزی است که از جنوب با جمهوری اسلامی ایران دارای مرز مشترک است. این کشور دارای منابع طبیعی بسیاری از قبیل گوگرد، ید، نمک و سنگ آهک است و با داشتن حدود ۱۰ درصد از ذخایر جهانی گاز چهارمین کشور غنی از نظر منابع بزرگ گاز طبیعی به شمار می‌رود. علی‌رغم ثروت عظیم خدادادی، ترکمنستان اقتصادی بسیار بسته دارد و نظام سیاسی انحصارطلب آن مانع برقراری تعاملات سیاسی و اقتصادی آزاد با دیگر کشورهای دنیا شده است. همین امر دسترسی به اطلاعات اقتصادی و سیاسی درباره این کشور را محدود و دشوار ساخته است و با وجود جستجوهای فراوان گردآورندگان گزارش حاضر، اطلاعات به‌روز و جامعی درباره وضعیت اقتصادی و علم و فناوری آن یافت نشد. آنچه در این گزارش ملاحظه می‌شود، منتخبی از اطلاعات موجود در منابعی از جمله وب‌گاه بانک جهانی، بانک توسعه آسیا، سازمان غذا و کشاورزی سازمان ملل متحد (فائو)، سازمان بین‌المللی انرژی، یونسکو و وزارت امور خارجه ترکمنستان است.

نظام اقتصادی ترکمنستان برپایه تولید و صادرات منابع هیدروکربنی به‌ویژه گاز طبیعی استوار است و گاز به‌تنهایی بیش از نیمی از سبد صادراتی آن را تشکیل می‌دهد. بخش‌های دیگر مانند صنایع تولیدی، خدمات، ساخت‌وساز و غیره سهم اندکی در اقتصاد این کشور دارند و در نتیجه، وابستگی شدید به صادرات گاز موجب آسیب‌پذیری اقتصاد ترکمنستان در برابر نوسانات بازار جهانی انرژی شده است. پس از منابع هیدروکربنی، کشاورزی و نساجی مهم‌ترین ارکان اقتصاد ترکمنستان هستند. ترکمنستان در بخش کشاورزی با افزایش تولید پنبه و غلات و محصولات باغبانی برای عرضه به بازارهای داخلی و خارجی رشد ۵/۷ درصدی را تجربه کرده است و طبق منابع دولتی این کشور اکنون در تولید مواد غذایی اساسی خود کفاست.

مهم‌ترین شرکای صادراتی ترکمنستان (سال ۲۰۲۱) شامل چین، ترکیه، ازبکستان، گرجستان، روسیه و بزریل و شرکای وارداتی آن نیز ترکیه، چین، روسیه، امارات، آلمان، ایتالیا و هند هستند.

دولت ترکمنستان قصد دارد در سال‌های پیش‌رو تولید و صادرات هیدروکربن‌ها به بازار جهانی را افزایش دهد و از این‌رو، انتظار می‌رود که افزایش درآمد حاصل از صادرات انرژی بودجه کشور را در سال‌های ۲۰۲۳ و ۲۰۲۴ نزدیک به تعادل نگه دارد. البته پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهند نرخ تورم ترکمنستان همچنان دو رقمی خواهد ماند و افزایش ۱۰ درصدی خواهد داشت. دولت عشق‌آباد جهت افزایش صادرات گاز طبیعی به بازارهای جهانی ناگزیر به توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و خط لوله انتقال گاز است. بدین منظور، دولت در تلاش برای راه‌اندازی دالان‌های حمل‌ونقل در جهت شمال-جنوب و شرق-غرب است.

صرف‌نظر از بخش انرژی ترکمنستان که به‌منزله ستون فقرات اقتصاد کشور است، چنانچه اشاره شد، اقتصاد این کشور به دلیل دخالت‌های شدید دولت بسیار انحصاری

و بسته است و بخش خصوصی آن پویایی چندانی ندارد. رتبه ترکمنستان در شاخص آزادی اقتصادی که به‌طور قابل‌توجهی کمتر از میانگین جهانی و منطقه‌ای است به‌خوبی بر وضعیت نابسامان اقتصاد این کشور دلالت دارد. حاکمیت قانون در این کشور ضعیف و آزادی راه‌اندازی کسب‌وکار بسیار محدود است، چراکه دولت ترکمنستان بخش اعظم اقتصاد را در اختیار دارد و مشارکت خارجی محدود به چند بخش خاص از جمله انرژی می‌شود. با آنکه ۱۲ منطقه آزاد اقتصادی در ترکمنستان وجود دارد، اما به‌دلیل ماهیت دولتی اقتصاد کلان و نیز عدم تخصیص منابع لازم برای توسعه زیرساخت‌ها، عملکرد این مناطق در جذب بخش خصوصی داخلی و خارجی موفقیت‌آمیز نیست.

با توجه به موارد فوق می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که ترکمنستان مقصد مناسبی برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به‌شمار نمی‌رود، به‌طوری‌که سهم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از تولید ناخالص داخلی آن در سه‌دهه گذشته همواره کم و تقریباً بین ۱ تا ۱۰ درصد نوسان داشته‌است. دیگر چالش‌های مهم سرمایه‌گذاران خارجی در ترکمنستان به غیر از انحصار دولتی عبارتند از:

چالش‌های موجود جهت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ترکمنستان

چنانچه گفته شد، صنعت انرژی بزرگ‌ترین بخش در اقتصاد ترکمنستان است و گاز طبیعی افزون بر تامین درآمدهای ارزی تنها سوخت فسیلی است که در این کشور برای تولید برق استفاده می‌شود و به عبارتی، منبع اصلی انرژی مصرفی ترکمنستان محسوب می‌شود (۵۰ درصد از کل مصرف نهایی). در ارتباط با منابع نفتی باید گفت که کمتر از ۱ درصد از منابع محدود نفت ترکمنستان صادر می‌شود و مابقی آن نیز صرف تامین مصرف داخلی بنزین و گازوئیل و سایر فراورده‌های نفتی برای سوخت خانگی می‌شود. با آنکه این کشور ظرفیت قابل توجهی در زمینه انرژی خورشیدی و بادی دارد، اما سهم انرژی‌های پاک از کل تولید انرژی آن بسیار ناچیز (نزدیک به صفر) است که علت اصلی آن به فقدان تجهیزات تولید انرژی تجدیدپذیر نسبت داده می‌شود.

پس از صنعت انرژی، نساجی مهم‌ترین صنعت در اقتصاد ترکمنستان محسوب می‌شود و امروزه بالغ بر ۷۰ شرکت شامل مجتمع‌های بزرگ نساجی و کارخانه‌های ریسندگی، تولید پوشاک، فرآوری ابریشم و فرآوری اولیه چرم و پشم در بخش نساجی فعالیت می‌کنند. ترکمنستان حدود ۸۰ درصد از محصولات نساجی خود را به ۱۵ کشور از جمله ترکیه، روسیه، چین، قزاقستان، ارمنستان، آذربایجان، بلاروس و اوکراین صادر می‌کند. رشد نساجی مرهون سیاست‌های حمایتی دولت به‌ویژه در مرحله تولید پنبه است. با آنکه سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی شامل جنگلداری و شیلات از تولید ناخالص داخلی ترکمنستان از دهه نود به بعد روند کاهشی دارد، ولی حجم واردات غله ترکمنستان به دلیل تمرکز دولت بر افزایش تولید غلات کاهش یافته و این کشور حتی در تامین برخی محصولات اساسی به خودکفایی دست یافته است. عشق آباد چنان در سیاست جهش تولید پنبه جدی است که هر سال در زمان برداشت محصول با تهدیدهایی مانند اخراج از کار یا کاهش دستمزد و پرداخت جریمه ده‌ها هزار نفر از

کارکنان بخش دولتی مانند کارکنان مدارس، بیمارستان‌ها و خدمات عمومی را مجبور به کار در مزارع پنبه می‌کند. البته نظام کار اجباری در ترکمنستان با مخالفت‌های بین‌المللی روبروست و فرستادن کارمندان دولتی به مزارع کشاورزی، تأثیرات مخربی بر ارائه خدمات عمومی اساسی مانند مراقبت‌های بهداشتی و آموزش گذاشته است. با این حال، به نظر نمی‌رسد دولت برنامه جدی برای حذف کار اجباری در دست اجرا داشته باشد و همین امر یکی از چالش‌های جدی ترکمنستان در بخش کشاورزی و نساجی آن به شمار می‌رود. در راستای ایجاد اقتصاد دانش‌بنیان و نوآورانه و توسعه تحقیقات در حوزه‌هایی مانند نانوفناوری، انرژی، زیست‌شناسی مولکولی، کشاورزی، سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی، پزشکی و داروسازی نوین، پرورش نیروهای متخصص، دیجیتال‌سازی اقتصاد، توسعه زیرساخت علمی کشور و بهبود زیرساخت‌های مدیریتی، دولت ترکمنستان اهداف جالب‌توجهی در سیاست‌های علمی، آموزشی و نوآورانه خود دنبال می‌کند. به منظور تحقق این اهداف، ترکمنستان چندین برنامه در دست اجرا دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

- مفهوم توسعه اقتصاد دیجیتال در ترکمنستان؛
 - مفهوم توسعه نظام آموزش دیجیتال در ترکمنستان؛
 - برنامه بهره‌گیری از فناوری‌های جدید در نظام آموزش عالی؛ و
 - برنامه دولتی توسعه جامع علم و فناوری شیمی در ترکمنستان در بازه ۲۰۲۱-۲۰۲۵.
- داده‌های محدود حاکی از آن هستند که دولت ترکمنستان تلاش‌های موثری در جهت دیجیتال‌سازی اقتصاد کشور مطابق مفهوم توسعه اقتصاد دیجیتال انجام داده است که از آن میان می‌توان به برنامه‌های دیجیتال‌سازی اسناد، شهرها و روستاها، بانک‌ها، تجارت و رسانه‌ها اشاره کرد.

سیاست‌گذاری در حوزه علم، فناوری و نوآوری در ترکمنستان از اختیارات رئیس‌جمهور، مجلس، هیئت‌وزیران و دادگاه عالی این کشور محسوب می‌شود. گفتنی آنکه فرهنگستان علوم و پارک فناوری همراه با ۱۴ پژوهشکده در وزارتخانه‌ها و ادارات مختلف دولتی و همچنین ۱۵ دانشگاه در سراسر کشور در سازمان‌دهی و مدیریت تحقیقات علمی مشارکت دارند.

سیاست بی‌طرفی دائمی دولت ترکمنستان که به‌طور رسمی در سازمان ملل متحد تایید شده‌است، از امتیازهای سیاست خارجی این کشور است که می‌تواند موجب تقویت روابط اقتصادی بین‌المللی، گسترش همکاری‌های تجاری-اقتصادی و انجام سرمایه‌گذاری سودمند متقابل شود. عشق‌آباد می‌کوشد از این ظرفیت برای یافتن مسیرهای جدید مشارکت‌های علمی و فناورانه و توسعه اقدامات هماهنگ برای مقابله با چالش‌های مشترک جهانی بهره‌برداری کند. از همین رو، ترکمنستان توجه زیادی به گسترش همکاری با نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای از قبیل سازمان تجارت جهانی، بانک جهانی، بانک اروپایی بازسازی و توسعه، بانک توسعه آسیا، سازمان همکاری اقتصادی (اگو)، سازمان دولت‌های ترک و اتحادیه کشورهای مستقل همسود دارد و همکاری‌های خود با سازمان بین‌المللی انرژی، سازمان بین‌المللی انرژی اتمی و سازمان بین‌المللی انرژی‌های تجدیدپذیر را توسعه می‌بخشد. در همین راستا، ترکمنستان در سال‌های اخیر نسبت به گسترش همکاری‌های علمی و آموزشی خود با دیگر کشورها اقدام کرده‌است. به‌عنوان مثال، تعداد دانشجویان ترکمن شاغل به تحصیل در موسسات آموزشی خارجی به‌طور قابل‌توجهی افزایش یافته‌است و نمایندگانی از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های ترکمنستان برای تبادل تجربیات با همکاران خود به کشورهایمانند کره جنوبی، ژاپن و چین اعزام شده‌اند.

افزون بر این، ترکمنستان در پی گسترش روابط خود با کشورهای منطقه از جمله چین، روسیه و ایران است. چین و روسیه از شرکای اصلی عشق‌آباد در صادرات و واردات و سرمایه‌گذاری خارجی هستند. ایران نیز به‌ویژه در چند سال اخیر می‌کوشد از ظرفیت مرز مشترک در تقویت روابط لجستیکی و ترانزیتی با ترکمنستان استفاده کند و سطح روابط دوجانبه را ارتقا بخشد.

از ژانویه سال ۱۹۹۲ که روابط دیپلماتیک بین چین و ترکمنستان آغاز شد، سران دو کشور همواره در جهت تعمیق و گسترش روابط سیاسی و اقتصادی کوشیده‌اند و در همین راستا، سطح روابط دو کشور در سپتامبر سال ۲۰۱۳ به مشارکت راهبردی ارتقا یافت. به‌تازگی نیز طی اولین سفر سردار بردی محمداف به پکن در ژانویه ۲۰۲۳، دو طرف با ارتقای سطح روابط دوجانبه به مشارکت راهبردی جامع موافقت کردند که به معنی توسعه قابل‌توجه همکاری‌های اقتصادی و سیاسی بین ترکمنستان و چین است.

چین بزرگ‌ترین بازار صادراتی ترکمنستان به‌شمار می‌رود و سهم قابل‌توجهی (۳۰ تا ۴۰ درصد) از گاز طبیعی موردنیاز خود را از طریق ترکمنستان تأمین می‌کند. افزون بر تأمین گاز، ترکمنستان با برخورداری از موقعیت جغرافیایی خود در منطقه آسیای مرکزی قادر است دسترسی چین به بازارهای مهم واردات و صادرات ایران، غرب آسیا و اروپا را امکان‌پذیر سازد. ترکمنستان با پیوستن به ابتکار یک کمربند یک راه توانسته است با دسترسی به شبکه‌های حمل‌ونقل، هدف خود مبنی بر تبدیل شدن به دالانی بین‌قاره‌ای و تضمین امنیت انرژی موردنظر را به پیش ببرد و از مزایای آن از قبیل احداث خط لوله گاز ترکمنستان-چین (موسوم به خط لوله گاز چین-آسیای مرکزی)، دالان حمل‌ونقل بین‌المللی شمال-جنوب، دالان ترانزیتی بین‌المللی لاجورد و خط لوله گاز ترکمنستان-افغانستان-پاکستان-هند برخوردار شود.

در حال حاضر، همکاری‌های دوجانبه چین و ترکمنستان در چندین سطح شامل تجارت به‌ویژه در حوزه گاز، مخابرات و ارتباطات، و علم و فناوری و آموزش شکل گرفته است. جدیدترین مبنای این همکاری‌ها نیز توافق نامه‌ها و تفاهم‌نامه‌هایی است که در سفر اخیر (ژانویه ۲۰۲۳) رئیس‌جمهور ترکمنستان به چین منعقد شده‌اند. شایان ذکر است اغلب این تفاهم‌نامه‌ها در جهت تسهیل همکاری و گسترش مشارکت در حوزه‌های اقتصاد دیجیتال، توسعه سبز، ابتکار یک کمربند یک راه، توسعه میدان‌های گاز، رسانه، علم و آموزش، و ورزش و فرهنگ هستند.

نمونه‌های همکاری چین و ترکمنستان

حوزه گاز

- پروژه اکتشاف و توسعه میدادین گاز طبیعی در منطقه بغدیره با سرمایه‌گذاری شرکت گاز پتروچاینا (به ارزش حدود ۸ میلیارد دلار) (تکمیل)

حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات

- طرح نوسازی شبکه ارتباطات ترکمنستان توسط شرکت هواوی (تکمیل)
- هوشمندسازی سامانه ارتباطی راه‌آهن ترکمنستان توسط هواوی (تکمیل)
- گسترش ارتباطات اینترنتی نسل چهارم توسط هواوی (در دست اجرا)

حوزه علم و فناوری

- تفاهم‌نامه همکاری پژوهشی بین وزارت علوم و فناوری چین و آکادمی علوم ترکمنستان در سال ۲۰۲۱

حوزه آموزش

- تفاهم‌نامه همکاری علمی-آموزشی بین دانشگاه بین‌المللی نفت و گاز یاگشیگلدی کاکایف ترکمنستان و دانشگاه نفت چین در سال ۲۰۲۳
- تفاهم‌نامه همکاری در زمینه تبادل اساتید و آموزش نیروهای متخصص بین دانشگاه دولتی مختوم‌قلی ترکمنستان و دانشگاه زبان‌های خارجی پکن در سال ۲۰۲۳

ترکمنستان پس از اعلام استقلال از شوروی سابق در ۸ آوریل ۱۹۹۲ روابط دیپلماتیک خود را با روسیه برقرار ساخت و از آن پس، بیش از ۱۰۰ قرارداد و معاهده با ماهیت بین‌دولتی و بین‌بخشی با این کشور منعقد کرده است. در آخرین سفر رسمی رئیس‌جمهور ترکمنستان به روسیه در ژوئن ۲۰۲۲ نیز طرفین چندین سند همکاری امضا کردند. برخی از مهم‌ترین موضوعات در این توافق‌نامه‌ها عبارتند از:

- جلوگیری و مبارزه با معاملات مالی مشکوک توسط فعالان اقتصادی بین‌المللی؛
- همکاری در زمینه حمل‌ونقل ریلی، بین‌المللی و ترانزیت بار؛
- همکاری در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات؛
- همکاری متقابل در بخش ساخت‌وساز؛
- همکاری در زمینه نظارت بانکی؛ و
- همکاری تحقیقاتی در زمینه کشاورزی و احیای زمین.

با توجه به این‌که روسیه از شرکای اصلی اقتصادی ترکمنستان (سومین شریک تجاری پس از چین و ترکیه) است، بسیاری از شرکت‌های تولیدی و لجستیکی روسی مانند راه‌آهن روسیه، کاماز و تات‌نفت در پروژه‌های زیرساختی بزرگ ترکمنستان مشارکت دارند. روسیه تا آوریل سال ۲۰۰۹ واردکننده اصلی گاز ترکمنستان بود و شرکت روسی گازپروم سالانه حدود ۵۰ میلیارد مترمکعب گاز از ترکمنستان وارد می‌کرد. با این حال، صادرات گاز ترکمنستان به روسیه به دلیل بروز اختلاف به‌ویژه درباره قیمت گاز به شدت کاهش یافت و در نهایت در ژانویه ۲۰۱۶ به طور کامل قطع شد. سپس در سال ۲۰۱۹ و پس از چند سال قطع تجارت گاز با روسیه، کنسرسیوم دولتی ترکمن گاز و شرکت گازپروم روسیه قراردادی پنج‌ساله برای ازسرگیری صادرات گاز طبیعی ترکمنستان به روسیه منعقد کردند.

ترکمنستان و روسیه در زمینه علمی و آموزشی نیز همکاری‌های گسترده‌ای دارند. در مدرسه مشترک روسی و ترکمنی سرگی پوشکین (واقع در ترکمنستان) که بالغ بر ۱,۵۲۶ هزار دانش‌آموز دارد، آموزش به زبان روسی/ترکمنی در رشته‌های شیمی، زیست‌شناسی، فیزیک، ریاضیات و انگلیسی و طبق استانداردهای آموزشی دولت روسیه ارائه می‌شود. افزون بر این، طبق آمار سال ۲۰۱۸ بیش از ۲۰ هزار دانشجوی ترکمن در دانشگاه‌های روسیه مشغول تحصیل هستند. در کنار همکاری در زمینه آموزش، دو کشور در حوزه پژوهش و فناوری در موضوعات اولویت‌دار از قبیل توسعه انرژی‌های سبز، توسعه مواد و فناوری‌های جدید، توسعه کشاورزی، حفاظت از محیط‌زیست و سلامت انسان، فناوری اطلاعات و دیجیتالی شدن روابط عمومی، و به‌کارگیری فناوری‌های هوش مصنوعی در اقتصاد نیز همکاری‌های قابل‌توجهی دارند.

ایران در سال ۱۳۷۰ هجری شمسی (معادل ۱۹۹۱ میلادی) استقلال ترکمنستان را به رسمیت شناخت و از آن زمان تاکنون به‌رغم برخی فراز و نشیب‌ها، روابط مسالمت‌آمیزی با این کشور داشته‌است. از نمونه‌های موفق همکاری ایران و ترکمنستان می‌توان به احداث خط راه‌آهن مشهد-سرخس، خط لوله گاز کرپچه-گردکوی و سد دوستی، پروژه مخابراتی فیبر نوری و ساخت پالایشگاه ترکمن‌باشی در ترکمنستان اشاره کرد. ترکمنستان با بیش از ۵ میلیارد دلار مبادلات تجاری بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران در آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی به‌شمار می‌رود. یکی از مهم‌ترین توافقات تجاری میان دو کشور (سوآپ گازی سه‌جانبه بین ایران و ترکمنستان و آذربایجان) در حاشیه اجلاس سران سازمان همکاری اقتصادی (اگو) در سال ۱۴۰۰ (۲۰۲۱ میلادی) منعقد شد تا ترکمنستان بتواند سالانه ۲ میلیارد مترمکعب گاز از طریق خاک ایران به آذربایجان صادر کند. گفتنی است این قرارداد در ارتقای روابط دوجانبه ایران با ترکمنستان و نیز آذربایجان بسیار تاثیرگذار خواهد بود.

بخش اول

زیست بوم سرمایه گذاری ترکمنستان

۱. ترکمنستان در یک نگاه^۱

اطلاع نگاشت ۱: برخی از مهم ترین شاخص های اقتصادی ترکمنستان

شاخص	آخرین آمار	آمار قبلی	تاریخ
جمعیت	۶/۵ میلیون نفر	۶/۱۲ میلیون نفر	دسامبر ۲۰۲۲
نرخ منات در برابر دلار	۲۰/۲۸		ژانویه ۲۰۲۴
تولید ناخالص داخلی (GDP) ^۳	۵۶/۵۴ میلیارد دلار	۵۰/۰۱ میلیارد دلار	دسامبر ۲۰۲۲

۱. متأسفانه با توجه به فضای بسته کشور ترکمنستان، دسترسی به اطلاعات این کشور از جمله اطلاعات اقتصادی سیاسی آن محدود و دشوار است و در زمان تهیه این گزارش نیز علیرغم جستجوهای فراوان، اطلاعات به روز و جامعی درباره این کشور یافت نشد. آنچه در این گزارش آمده است منتخبی از اطلاعات در دسترس تا تاریخ ۲۴ بهمن ماه سال ۱۴۰۲ برابر با ۱۳ فوریه سال ۲۰۲۴ است.

۲. در تاریخ ۳ ژانویه ۲۰۲۴ ارزش هر منات ترکمنستان برابر با ۲۸/۰ دلار آمریکا بوده است.

<https://www.exchange-rates.org/converter/tmt-usd>

3. Gross Domestic Product

شاخص	آخرین آمار	آمار قبلی	تاریخ
نرخ رشد سالانه تولید ناخالص داخلی	۶/۲ درصد	۵ درصد	دسامبر ۲۰۲۲
سرنانه تولید ناخالص داخلی	۷۲۹۷ دلار	۷۲۷۶ دلار	دسامبر ۲۰۲۲
سرنانه تولید ناخالص داخلی برحسب برابری قدرت خرید (PPP) ^۱	۱۴۷۴۰ دلار	۱۴۶۹۷ دلار	دسامبر ۲۰۲۲
نرخ بیکاری	۵ درصد	۴/۸ درصد	دسامبر ۲۰۲۲
نرخ تورم	۵/۹ درصد	۱۱/۴۸ درصد	دسامبر ۲۰۲۳
سرمایه گذاری مستقیم خارجی	۹۳۶ میلیون دلار	۱۲۸۷ میلیون دلار	سال ۲۰۲۲
تراز تجاری	۵۳۵۴ میلیون دلار	۵۳۵۴ میلیون دلار	دسامبر ۲۰۲۲
ارزش صادرات	۷/۲ میلیارد دلار	۸/۸۷ میلیارد دلار	سال ۲۰۲۱
شرکای اصلی صادرات (سال ۲۰۲۱)	چین (۶۶/۵ درصد)، ترکیه (۹/۲۳ درصد)، ازبکستان (۸/۷۶ درصد)، گرجستان (۲/۸۵ درصد)، روسیه (۱/۸۶ درصد) و برزیل (۱/۳۷ درصد)		
عمده محصولات صادراتی	گاز مایع (۶۷/۸ درصد)، نفت تصفیه شده (۱۱/۲ درصد)، کود نیتروژن دار (۳/۸۸ درصد)، نفت خام (۲/۹۳ درصد)، برق (۱/۴۸ درصد) و گوگرد (۱/۲۶ درصد)		

1. Purchasing power parity

2. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>

شاخص	آخرین آمار	آمار قبلی	تاریخ
ارزش واردات	۳/۴۷ میلیارد دلار	۳/۲۲ میلیارد دلار	سال ۲۰۲۱
شرکای اصلی واردات (سال ۲۰۲۱)	ترکیه (۲۸/۲ درصد)، چین (۱۴/۸)، روسیه (۱۳/۶ درصد)، امارت متحده عربی (۷/۱۳ درصد)، آلمان (۶/۱۸ درصد)، ایتالیا (۵/۱۳ درصد) و هند (۳/۲۳ درصد)		
عمده محصولات وارداتی	هواپیما، هلیکوپتر و فضاپیما (۵ درصد)، خودرو (۲/۴۹ درصد)، داروهای بسته‌بندی شده (۲/۳۵ درصد)، سیم روکش‌دار (۲/۱۵ درصد)، واکسن، خون، آنتی‌سرم و محیط کشت سلول (۲/۰۵ درصد) و سازه‌های آهنی (۱/۸۷ درصد)		

تاریخ گردآوری اطلاعات: ۱۳ دی‌ماه ۱۴۰۲ برابر با ۳ ژانویه ۲۰۲۴

<https://tradegeconomics.com/turkmenistan/indicators;>

https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/export/tkm/all/show/2021;

[https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/import/tkm/all/show/2021.](https://oec.world/en/visualize/tree_map/hs92/import/tkm/all/show/2021)

منبع:

ترکمنستان از نظر وسعت قلمرو دومین جمهوری بزرگ در منطقه آسیای مرکزی است که از شمال با جمهوری قزاقستان، از شمال شرق و شرق با جمهوری ازبکستان، از جنوب شرق با جمهوری اسلامی افغانستان و از جنوب با جمهوری اسلامی ایران همسایه است و دریای خزر مرزهای غربی آن را تشکیل می‌دهد. ترکمنستان کشوری محصور در خشکی است که بیش از ۸۰ درصد مساحت آن در بخش‌های متروک غربی و مرکزی را صحرای بزرگ قره‌قوم^۱ اشغال کرده‌است و قسمت شرقی آن نیز شامل فلات دایناسور^۲ می‌شود. این کشور دارای مساحتی به بزرگی ۴۹۱,۲۱۰ هزار کیلومترمربع است [۲۸].

1. Karakum Desert
2. Dinosaur Plateau

پس از آنکه ترکمنستان در سال ۱۹۹۱ به استقلال دست یافت، نوع حکومت جمهوری را برای خود برگزید. ساختار سیاسی دولت ترکمنستان براساس قانون اساسی کشور مصوب ۱۸ می ۱۹۹۲ (بازبینی شده در ۱۴ سپتامبر ۲۰۱۶) شکل گرفته است و طبق اصل تفکیک قوا به قوای مقننه، مجریه و قضائیه تقسیم می شود. رئیس جمهور فعلی این کشور سردار بردی محمداف^۱ پسر رئیس جمهور سابق ترکمنستان قربانقلی بردی محمداف^۲ است که از مارس ۲۰۲۲ به مسند قدرت نشسته است. رئیس جمهور بالاترین مقام در این کشور به شمار می رود و علاوه بر ریاست جمهوری، ریاست قوه مجریه و هیئت وزیران^۳ و فرماندهی نیروهای مسلح کشور را نیز برعهده دارد [۲۸]. جمعیت ترکمنستان حدود ۶/۵ میلیون نفر^۴ است که حدود ۹۰ درصد از آن ها مسلمان و بقیه مسیحی ارتدوکس و یا پیرو سایر ادیان هستند. تقریباً ۵۰ درصد از جمعیت کشور در پایتخت ترکمنستان یعنی عشق آباد و اطراف آن زندگی می کنند. واحد پول ترکمنستان منات^۵ و زبان رسمی آن ترکمنی است (حدود ۸۰ درصد جمعیت کشور به زبان ترکمنی

1. Serdar Berdimuhamedow

2. Gurbanguly Berdimuhamedow

3. Cabinet of Ministers

۴. در وبگاه رسمی وزارت امور خارجه ترکمنستان، جمعیت این کشور (تا دسامبر ۲۰۲۲) بیش از ۷ میلیون نفر برآورد شده است. همان طور که پیش تر نیز اشاره شد، به علت محدودیت در دسترسی به اطلاعات این کشور نمی توان با قطعیت از صحت این اطلاعات اطمینان حاصل کرد. رجوع شود به:

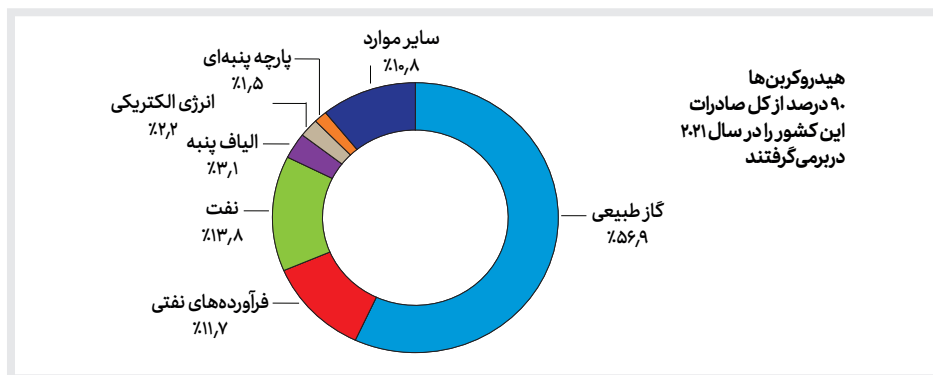
<https://www.mfa.gov.tm/ru/articles/2>

5. Manat

صحبت می‌کنند). سایر زبان‌های مورد استفاده در این کشور عبارتند از: روسی، ازبکی و سایر زبان‌ها [۵]. گفتنی است در موسسات آموزشی کشور در کنار زبان ترکمنی، زبان‌های انگلیسی و روسی نیز تدریس می‌شود [۲۸].

۱.۱. وضعیت فعلی اقتصاد ترکمنستان

ترکمنستان دارای ذخایر عظیم گاز است. این کشور چهارمین ذخایر بزرگ گاز جهان را دارا است که حدود ۱۰ درصد از ذخایر جهانی را تشکیل می‌دهد. علاوه بر گاز طبیعی، این کشور سرشار از منابع گوگرد، ید، نمک، خاک رس بنتونیت، سنگ آهک، گچ، سیمان و منابع محدود نفت است که همگی اقلام مورد نیاز در صنایع شیمیایی و ساختمانی هستند. در نگاه اول می‌توان گفت محدودیت‌های شدید اداری و نقش غالب بخش دولتی در فعالیت‌های اقتصادی ترکمنستان مانع توسعه بخش خصوصی این کشور شده است. علی‌رغم رشد سهم بخش خصوصی در برخی از بخش‌های اقتصاد، بخش دولتی و انحصارات دولتی همچنان بر اقتصاد و بازار کار رسمی این کشور حاکم هستند. از همین روی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بخش‌های مختلف به غیر از بخش هیدروکربن نیز محدود است [۴۵].

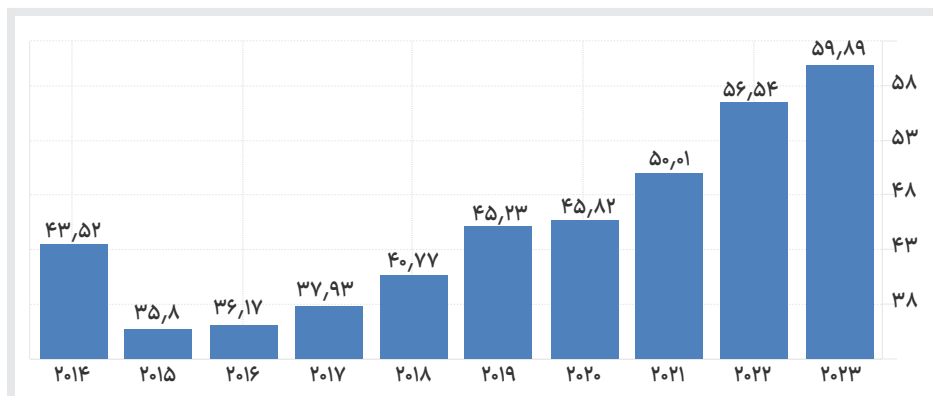

نمودار ۱: ساختار صادرات ترکمنستان در سال ۲۰۲۱

منبع: سالنامه آماری ترکمنستان ۲۰۲۲

همان طور که در نمودار ۱ مشاهده می شود، بیش از نیمی از سبد صادراتی ترکمنستان را گاز طبیعی تشکیل می دهد. وابستگی شدید این کشور به صادرات گاز موجب آسیب پذیری اقتصاد آن در برابر نوسانات بازار جهانی انرژی شده است و در نتیجه، عشق آباد در صدد تنوع بخشیدن به منابع درآمد اقتصادی خود برآمده است. افزون بر این، ترکمنستان به دنبال بازارهای صادراتی جدید برای ذخایر گسترده گاز طبیعی خود است که هنوز به طور کامل به بهره برداری نرسیده اند. در همین راستا، خط لوله ترکمنستان-افغانستان-پاکستان-هند جهت تامین گاز کشورهای منطقه آسیای مرکزی در دست ساخت است^۱ [۲۸].

طبق داده های رسمی بانک جهانی به نقل از وب گاه تریدینگ ایکانمیک^۲، ارزش تولید ناخالص داخلی ترکمنستان در سال ۲۰۲۲ بالغ بر ۵۶/۵۴ میلیارد دلار بوده که در واقع معادل ۲٪ درصد از اقتصاد جهانی است. به همین ترتیب، ارزش تولید ناخالص داخلی ترکمنستان در سال ۲۰۲۳ برابر با ۵۹/۸۹ میلیارد دلار بوده که ۰/۶ درصد از اقتصاد جهانی را در برمی گیرد (نمودار ۲) [۸۲].

نمودار ۲: روند تغییر ارزش تولید ناخالص داخلی ترکمنستان در فاصله سال های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۳ (میلیارد دلار)

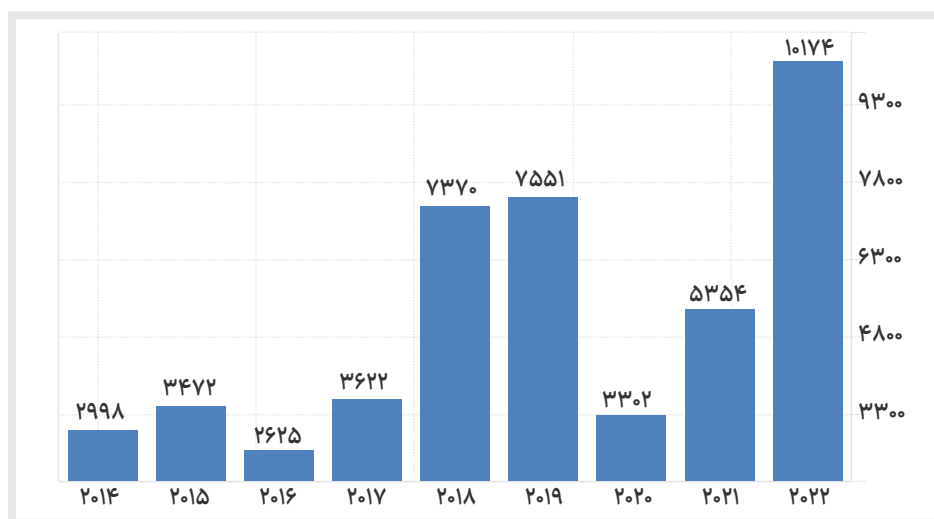
منبع: <https://tradingeconomics.com/turkmenistan/gdp>

۱. برای کسب جزئیات بیشتر به صفحه زیر از وب گاه وزارت امور خارجه ترکمنستان رجوع شود:

https://www-mfa-gov-tm.translate.google/en/articles/4?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=fa&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=wapp

2. Trading Economics

براساس آمار رسمی مرکز آموزشی و تحقیقات آماری، اقتصادی و اجتماعی کشورهای اسلامی (SESERIC)^۱ به نقل از وبگاه تریدینگ اکانمیک، تراز تجاری این کشور در فاصله سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۲۲ به‌طور میانگین ۲۲۹/۵۸ میلیون دلار بوده‌است که در سال ۲۰۲۲ به بالاترین سطح خود یعنی ۱۰۱۷۴ میلیون دلار رسید (در سال ۲۰۰۹ به پایین‌ترین حد خود یعنی ۲۹۴۵/۳۸- میلیون دلار رسید) (نمودار ۳) [۸۱].

نمودار ۳: تراز تجاری ترکمنستان در فاصله سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۲ (میلیون دلار)

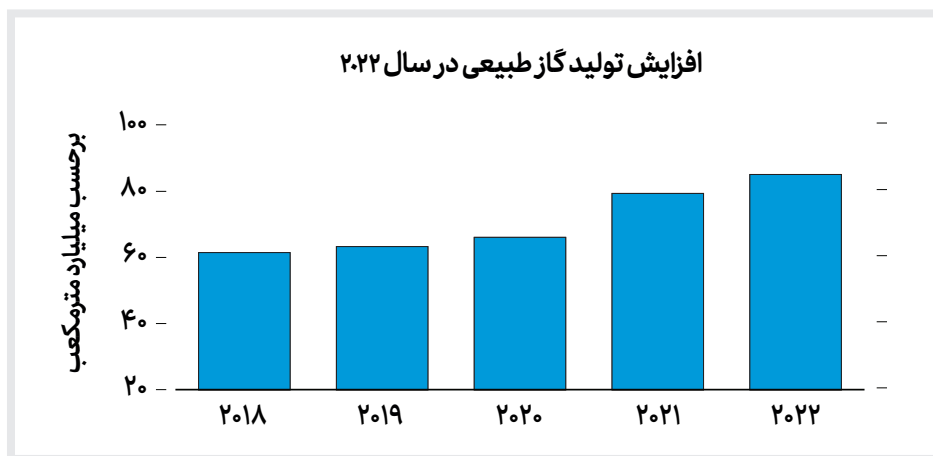
منبع: <https://tradingeconomics.com/turkmenistan/balance-of-trade>

چنانچه پیش از این نیز اشاره شد، رشد اقتصادی ترکمنستان همواره مرهون فعالیت‌های اقتصادی در بخش عظیم منابع هیدروکربنی آن بوده‌است. دولت ترکمنستان اظهار داشت در پرتو افزایش صادرات هیدروکربن‌ها و همچنین افزایش تقاضای داخلی پس از پایان قرنطینه طولانی‌مدت در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱، رشد اقتصادی این کشور در سال ۲۰۲۲ به ۶/۲ درصد افزایش یافته‌است. البته با توجه به وابستگی بالای ترکمنستان به صادرات انرژی باید افزایش قیمت و حجم صادرات هیدروکربن‌ها عمدتاً

1. Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries

گاز طبیعی را عامل اصلی رشد اقتصادی این کشور در نظر گرفت که در درجه اول برای تامین تقاضای چین و در درجات بعدی برای آذربایجان و ایران گسترش یافته است. افزون بر آن، فعالیت های تجاری و خدماتی ترکمنستان همزمان با بازگشایی مرزها، ازسرگیری تدریجی پروازهای بین المللی و تحرک بیشتر داخلی پس از پایان همه گیری کوید-۱۹ در سال ۲۰۲۲ بار دیگر رونق گرفت که در افزایش رشد اقتصادی در کنار صادرات گاز نقش بسزایی داشته است.

صنعت ترکمنستان در سمت عرضه به ویژه در بخش هیدروکربن ها نیز در همین بازه زمانی ۶/۳ درصد رشد داشته است. تولید گاز پس از رشد ۲۰ درصدی در سال ۲۰۲۱، شاهد رشد ۷/۲ درصدی در سال ۲۰۲۲ بوده است. افزون بر گاز، عواملی همچون افزایش تولید نفت خام، محصولات نفتی، مواد شیمیایی و برق و همچنین دستاوردهای حاصله در زمینه ساخت و ساز و تولید، فرآوری مواد غذایی، مواد ساختمانی و منسوجات و سایر محصولات ازجمله محصولات تولید شده پیرو برنامه های کاهش واردات نیز در رشد صنعت ترکمنستان تاثیرگذار بوده اند.

نمودار ۴: میزان تولید گاز طبیعی در فاصله سال های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۲

منبع: گزارش بررسی آماری انرژی جهانی ۲۰۲۱ شرکت بریتیش پترولیوم، آمار بانک توسعه آسیا

ترکمنستان در بخش کشاورزی با تحقق اهدافی همچون تولید پنبه و گندم و همچنین گسترش تولیدات باغبانی برای عرضه به بازارهای داخلی و خارجی رشد ۵/۷ درصدی را تجربه کرده است [۱]. به گزارش وب‌گاه رسمی سفارت ترکمنستان در ایالات متحده، این کشور هم‌اکنون در تولید مواد غذایی اساسی به خودکفایی کامل دست یافته است [۹۲]. ترکمنستان در حال حاضر با بهره‌گیری از دستاوردهای علمی و فناوریانه خود و تلفیق آن‌ها با بهترین شیوه‌های جهانی موفق شده است تا تغییرات چشمگیری در توسعه کشت و صنعت و تولید مواد غذایی رقم بزند [۹۶]. این کشور طیف گسترده‌ای از محصولات باکیفیت بالا و رقابتی را وارد بازار خارجی کرده که همین امر نیز موجب فراوانی مواد غذایی در کشور و کاهش واردات و افزایش صادرات آن شده است [۹۲]. در راستای اهداف برنامه ملی توسعه روستایی^۱ نیز حدود ۱ میلیون و ۵۰۰ هزار تن گندم به انبارهای غله منطقه آق بوغدای^۲ ترکمنستان در سال ۲۰۲۲ تحویل داده شده است [۹۶].

بخش خدمات این کشور نیز در همین دوره با کاهش محدودیت‌های حمل‌ونقل خارجی و داخلی و افزایش فعالیت‌ها به‌ویژه در زمینه تجارت و تامین و تدارک غذا شاهد رشد ۷ درصدی بوده است [۱].

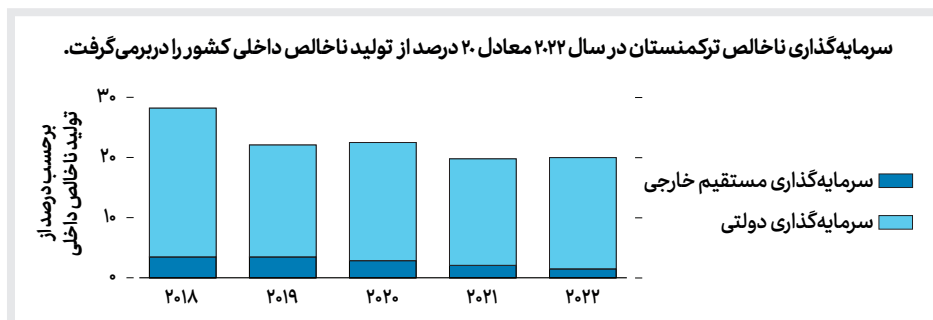
صنعت نساجی صادرات‌محور ترکمنستان (طبق داده‌های وب‌گاه رسمی سفارت ترکمنستان در ایالات متحده) که پس از استقلال یافتن این کشور به ماشین‌آلات نوین مجهز شده است، موفق به ساخت و بهره‌برداری از بیش از ۶۰ مجتمع و شرکت نساجی مجهز به پیشرفته‌ترین ماشین‌آلات و با کارایی بالا شده است. کارخانه‌های نساجی ترکمنستان انواع نخ پنبه و ترکیبی، پارچه، پوشاک آماده و فرش دستباف مرغوب تولید کرده و به بازارهای جهانی صادر می‌کنند [۹۶]. در حال حاضر حدود ۸۰ درصد از محصولات

1. National Rural Development Program

2. Ak Bugdaý District

نساجی تولیدی این کشور به کشورهای اتحادیه اروپا، آمریکا، کانادا، روسیه، ترکیه، مجارستان، چین، کشورهای حوزه بالتیک، اوکراین و سایر کشورها صادر می شود [۹۳].

با این حال، در سمت تقاضا سرمایه گذاری دولتی و صادرات خالص محرک اصلی رشد اقتصاد ترکمنستان به شمار می روند. به موجب برنامه توسعه اجتماعی- اقتصادی (۲۰۲۸-۲۰۲۲)، سرمایه گذاری ناخالص ترکمنستان در تاسیسات مختلف تولیدی و زیرساخت های اجتماعی به حدود ۲۰ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور در سال ۲۰۲۲ رسید (نمودار ۵). دولت ترکمنستان اذعان داشت ۷۶ واحد تولیدی و تاسیسات اجتماعی شامل مراکز درمانی جدید، مراکز آموزشی و مراکز فرهنگی در سال ۲۰۲۲ راه اندازی شده اند و روند اجرای یکی از بزرگ ترین پروژه های استانی یعنی ساخت شهر جدید و هوشمند آرکاداغ^۲ نیز آغاز شده است. افزون بر این موارد، دولت برنامه ای برای ارائه مسکن های با قیمت مناسب تدوین کرده است که به موجب آن ۱/۵ میلیون مترمربع ساختمان مسکونی در سال ۲۰۲۲ به بهره برداری رسیده اند. دولت همچنین در قالب برنامه های توسعه روستایی در زمینه احداث بزرگراه های بین منطقه ای، خطوط انتقال برق با ولتاژ بالا و زیرساخت های شهری در سراسر کشور سرمایه گذاری کرده است.

نمودار ۵: رشد سرمایه گذاری ناخالص ترکمنستان در فاصله سال های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۲

منبع: آمار بانک توسعه آسیا

1. Program for Socio-Economic Development (2022-2028)

2. Arkadag

اگرچه صادرات خالص ترکمنستان در این بازه زمانی شاهد رشد ۴۳/۶ درصدی بوده است، اما افزایش قیمت‌ها و کاهش درآمد واقعی در این کشور مصرف خصوصی را محدود کرده است و در نهایت، نرخ تورم با وجود کمی کاهش همچنان دو رقمی باقی‌مانده است. برآوردهای اولیه نشان می‌دهند نرخ تورم در اثر عواملی مانند کاهش کنترل قیمت‌ها، سیاست اعتباری سختگیرانه دولت و اثرات پایه‌ای تورم^۱ از ۱۲/۵ درصد در سال ۲۰۲۱ به ۱۰ درصد در سال ۲۰۲۲ کاهش یافته است. از سوی دیگر، بانک مرکزی ترکمنستان^۲ نظام نرخ ارز ثابت خود که به موجب آن فروش ارز خارجی و انتقال پول بین‌المللی محدود می‌شد را حفظ کرده و در نتیجه، تقاضا برای ارز خارجی در بازار موازی موجب ایجاد فاصله زیادی بین نرخ ارز رسمی و موازی شده است. مطابق گزارش تحلیلی مشترک کشورهای سازمان ملل^۳ که در سال ۲۰۲۲ به روزرسانی شده است، قیمت‌های مصرف‌کننده در ترکمنستان براساس نرخ ارز موازی تنظیم شده‌اند و همین امر قدرت خرید درآمد حاصل از پول ملی کشور را کاهش داده است.

مازاد حساب جاری ترکمنستان در سال ۲۰۲۲ معادل ۶ درصد از تولید ناخالص داخلی آن را در برمی‌گرفت که نشان‌دهنده افزایش قیمت و حجم صادرات انرژی و از طرف دیگر، محدود شدن واردات از طریق به‌کارگیری ابزارهای مختلف است. بدهی خارجی ترکمنستان نیز همزمان با بازپرداخت گسترده وام‌های خارجی از حدود ۸/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی در پایان سال ۲۰۲۱ به ۶/۳ درصد در سال ۲۰۲۲ کاهش یافت. پیش‌بینی می‌شود که درآمد صادراتی ترکمنستان افزایش ۴۳/۶ درصدی را تجربه کند

۱. منظور از اثر پایه (base effect) در مباحث تورم این است که اگر تورم بر مبنای ماهانه یا سالانه مقایسه شود، اطلاعات ممکن است دچار انحراف شوند. از این رو، یک سال پایه (قبل از سال مورد بررسی) را باید انتخاب کرد تا بتوان از ایجاد انحراف شدید در تغییرات تورم جلوگیری کرد.

2. Central Bank of Turkmenistan

3. United Nations' Common Country Analysis

که عمدتاً حاصل صادرات گاز این کشور به کشورهای چین، ایران و آذربایجان تحت توافق نامه سوآپ گازی است [۱].

۲.۱. چشم انداز آتی اقتصاد ترکمنستان

برنامه توسعه اجتماعی-اقتصادی (۲۰۲۸-۲۰۲۲) شامل طرح های مبنی بر تنوع بخشی به منابع درآمدی اقتصاد از طریق توسعه بخش خصوصی است. در واقع، توسعه صنایع نوآورانه و دیجیتال سازی اقتصاد، اشتغال زایی، بهبود شرایط اجتماعی، کاهش تفاوت های موجود بین مناطق شهری و روستایی و گام نهادن در مسیر رشد اقتصادی سبزتر و پایدارتر هدف اصلی این برنامه محسوب می شود. دیگر اهداف این برنامه نیز حول محور مسائل زیرساختی و اجتماعی و تلاش برای جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی می چرخد. انتظار می رود برخی از اقدامات مورد نظر در برنامه توسعه اجتماعی-اقتصادی (۲۰۲۸-۲۰۲۲) تا سال ۲۰۲۴ عملی شوند. افزون بر آن، برنامه سرمایه گذاری ترکمنستان (۲۰۲۳) مستلزم بودجه ۱۰/۷ میلیارد دلاری معادل تقریباً ۲۰ درصد از تولید ناخالص داخلی بود که ۵۵/۶ درصد از این مبلغ به ساخت واحدهای صنعتی و سایر زیرساخت ها از جمله ساختمان های مسکونی، مراکز بهداشتی، مهد کودک ها، بزرگراه ها، مخابرات و امکانات اجتماعی اختصاص داده شد.

دولت ترکمنستان در سال ۲۰۲۲ پیش بینی کرد^۱ که رشد تولید ناخالص داخلی کشور در سال ۲۰۲۳ به ۶/۵ درصد افزایش یابد و سپس در سال ۲۰۲۴ کاهش پیدا کند. این پیش بینی مستلزم مخارج سرمایه ای بالا و تداوم تقاضای زیاد برای صادرات هیدروکربن است. در صورت تداوم قیمت بالا و همچنین حجم بالای تولید و صادرات نفت و گاز در سال ۲۰۲۳-۲۰۲۴، رشد اقتصادی ترکمنستان ادامه خواهد یافت. در عین حال،

۱. متاسفانه داده های جدیدی در دست نیست که بتوان تحقق پیش بینی های دولت ترکمنستان را بررسی کرد.

انجام فعالیت‌های خارج از اقتصاد بزرگ هیدروکربن نیز همچنان به حمایت دولت از شرکت‌های دولتی و خصوصی بستگی دارد که با هدف کاهش واردات و افزایش صادرات فعالیت می‌کنند. افزایش درآمد پیش‌بینی شده از صادرات هیدروکربن بودجه کشور را در سال‌های ۲۰۲۳ و ۲۰۲۴ نزدیک به تعادل نگه می‌دارد و انتظار می‌رود بیشتر پروژه‌های سرمایه‌گذاری دولت از محل بودجه غیردولتی تامین مالی شوند.

افزون بر آن، پیش‌بینی شده است^۱ که نرخ تورم ترکمنستان در هر دو سال ۲۰۲۳ و ۲۰۲۴ حدود ۱۰ درصد افزایش یابد و هیچ تغییری در سیاست ارزی ترکمنستان یا رویه بانک‌های آن در اعطای وام‌های سنگین به شرکت‌های دولتی رخ ندهد. به علاوه، انتظار می‌رود افزایش صادرات گاز در ترکمنستان باعث تداوم رشد صادرات این کشور در سال‌های آینده شود و افزایش پیش‌بینی شده در واردات نیز موجب تزریق کالاهای صنعتی وارداتی به صنایع صادراتی و عرضه کالاهای مصرفی به بازار داخلی شود. کاهش پیش‌بینی شده در محدودیت‌های وارداتی نیز می‌تواند مازاد حساب جاری کشور را به ۴ درصد از تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۳ و ۳/۴ درصد در سال ۲۰۲۴ کاهش دهد و بدهی خارجی دولت ترکمنستان نیز با توجه به استهلاک در نظر گرفته شده برای وام‌ها و اجتناب دولت ترکمنستان از گرفتن وام جدید به حداقل برسد [۱].

صرف‌نظر از پیش‌بینی‌ها، دولت ترکمنستان برنامه‌های گسترده‌ای برای توسعه کشور در چند سال آینده در دستورکار خود قرار داده است. بنا بر اظهارات رئیس‌جمهور فعلی ترکمنستان در سال ۲۰۲۲، منابع بودجه دولتی در سال‌های ۲۰۲۸-۲۰۲۲ به اجرای برنامه توسعه اجتماعی-اقتصادی (۲۰۲۸-۲۰۲۲) و توسعه نوآرانه اقتصاد کشور معطوف خواهد شد و بخش قابل توجهی از بودجه دولتی همچنان به تامین مالی حوزه اجتماعی

۱. متأسفانه داده‌های جدیدی در دست نیست که بتوان تحقق پیش‌بینی‌های دولت ترکمنستان را بررسی کرد.

تخصیص می‌یابد. وی همچنین افزود که در هفت سال آینده بیش از ۲۷۸/۹ میلیارد منات (۷۹ میلیارد دلار)^۱ سرمایه‌گذاری به‌منظور تقویت بیش از پیش ظرفیت تولید کشور انجام خواهد شد و حقوق دریافتی مردم ۱/۸ برابر افزایش خواهد یافت. افزون بر این موارد، حدود ۳۰ هزار موقعیت شغلی در بخش‌های اقتصادی ایجاد خواهد شد، کل مساحت سرانه مسکن ۱۰۲/۲ درصد افزایش خواهد یافت و بیش از ۴۰ موسسه پیش دبستانی، ۵۴ دبیرستان، ۴ موسسه آموزش عالی تخصصی، ۱۰ بیمارستان نوین، ۷ فرهنگسرا و همچنین بیش از ۵۰۰ واحد صنعتی و اجتماعی جدید ساخته خواهد شد. افزایش صادرات هیدروکربن به بازار جهانی و همکاری‌های بین‌المللی در بخش انرژی مستلزم ایجاد زیرساخت‌های حمل‌ونقل و خط لوله لازم برای ورود منابع انرژی ترکمنستان به بازارهای بین‌المللی انرژی است. در همین راستا، ترکمنستان به کمک شرکای خارجی خود نسبت به توسعه میادین گازی در بخش ترکمن دریای خزر اقدام کرده‌است و برنامه ساخت خط لوله گاز ترکمنستان-افغانستان-پاکستان-هند را در دست اجرا دارد. این پل انرژی جدید امکان عرضه بلندمدت گاز طبیعی ترکمنستان به کشورهای منطقه جنوب آسیا را فراهم می‌کند و انگیزه‌ای قوی برای توسعه اقتصادی-اجتماعی و تقویت همکاری‌های تجاری و صلح‌آمیز در سراسر منطقه ایجاد خواهد کرد [۹۶]. یکی از بلندپروازانه‌ترین پروژه‌های سرمایه‌گذاری برای افزایش منابع صنعت انرژی شامل توسعه صنعتی بزرگ‌ترین میدان گازی جهان «گالکینیش»^۲ است که ذخایر آن در مقایسه با میادین «یاشلار»^۳ و «گاراکیول»^۴ حدود ۲۷ تریلیون مترمکعب برآورد

۱. تبدیل واحد در تاریخ ۲۳ بهمن ۱۴۰۲ برابر با ۱۲ فوریه ۲۰۲۴ در وب‌گاه زیر انجام شده‌است:

<https://tmt.currencyrates.today/convert/amount-1000000000-to-usd.html>

2. Galkynysh

3. Yashlar

4. Garakyol

می‌شود [۹۲]. دولت همچنین طرح احداث نیروگاه برق خورشیدی و بادی، شبکه توزیع برق داخلی و خط انتقال برق در مسیر ترکمنستان - افغانستان - پاکستان را در دست اجرا دارد تا بدین‌ترتیب بتواند شرایط را برای تنوع بخشیدن به بخش انرژی کشور فراهم کند [۹۶].

ترکمنستان برای توسعه نظام حمل‌ونقل و ترانزیت (راه‌آهن و بزرگراه، بنادر دریایی و رودخانه‌ای، حمل‌ونقل خط لوله) به‌عنوان مهم‌ترین زیرساخت توسعه پایدار اقتصاد کشور اهمیت ویژه‌ای قائل است. درواقع، توسعه پویای سامانه حمل‌ونقل و ترانزیت موجب ایجاد شرایط جدید اجتماعی-اقتصادی، گسترش تجارت و همکاری‌های متقابل سودمند و همچنین روابط دوستانه و برادرانه با کشورهای همسایه و تمامی کشورهای جهان می‌شود [۹۳]. در همین راستا، ترکمنستان در حال راه‌اندازی دالان‌های حمل‌ونقل در جهت شمال-جنوب و شرق-غرب است و به‌طور فعالانه در ایجاد دالان حمل‌ونقل بین‌المللی ترکمنستان-آذربایجان-گرجستان-ترکیه، دالان حمل‌ونقل بین‌المللی ازبکستان-ترکمنستان-ایران-عمان-قطر و دالان حمل‌ونقل اروپا-قفقاز-آسیا موسوم به تراسیکا (TRACECA)^۱ مشارکت دارد. اعضای دالان تراسیکا شامل ارمنستان، آذربایجان، بلغارستان، گرجستان، قزاقستان، قرقیزستان، مولداوی، رومانی، تاجیکستان، ترکیه، ترکمنستان، اکراین و ازبکستان هستند.

در این کشور همچنین پروژه‌های متعددی با هدف احداث پل‌های جاده‌ای و راه‌آهن در سراسر رود جیحون، فرودگاه‌های بین‌المللی در شهرهای عشق‌آباد، ترکمن‌باشی، ترکمن‌آباد و کرکی و همچنین بندر دریایی بین‌المللی در شهر ترکمن‌باشی اجرا شده‌است [۹۶]. دولت ترکمنستان از طریق احداث راه‌آهن سعی دارد خود را به قطب ترانزیت آسیای

1. Transport Corridor Europe Caucasus Asia

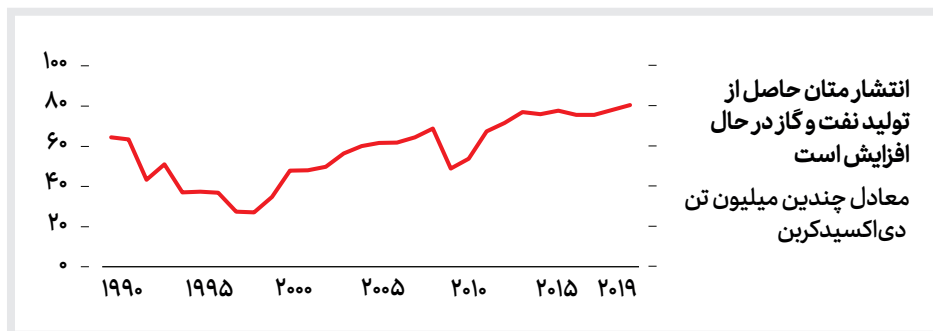
مرکزی تبدیل کند و به کشورهای منطقه به ویژه ایران جهت دستیابی به خلیج فارس متصل شود [۴۷].

◆ تلاش برای دستیابی به زیست بوم انرژی پایدار و کم کربن

دستیابی به انتشار صفر دی اکسید کربن تا سال ۲۰۵۰ مستلزم اقدامات فوری در حوزه آب و هوا برای کاهش انتشار کربن است. اثرات مخرب تغییرات آب و هوایی همچون گسترش بیابان زایی، کمبود آب، موج گرما و خشکسالی در آسیای مرکزی بسیار محسوس است. دستورکار جدید تغییرات آب و هوایی حاوی الزاماتی برای ترکمنستان است که کشوری غنی از هیدروکربن محسوب می شود. در واقع، ترکمنستان به دلیل برخورداری از صنعت بزرگ نفت و گاز یکی از اقتصادهای بسیار وابسته به انرژی در منطقه به شمار می رود. اگر ترکمنستان همچنان به استفاده از سوخت های فسیلی در کسب و کارهای خود ادامه دهد و روش های تقویت کننده پایداری محیط زیست را اتخاذ نکند، این مسئله در درازمدت موجب ناپایداری محیط زیست این کشور می شود. از این رو، انتظار می رود که منابع هیدروکربن این کشور علی رغم فرصت های سرمایه گذاری قابل توجهی که به ارمغان می آورند تحت نظارت محیط زیستی سختگیرانه تری قرار بگیرند. ذخایر برآورد شده هیدروکربن ترکمنستان شامل بیش از ۵۰ هزار میلیارد مترمکعب گاز طبیعی و ۲۰ میلیارد تن نفت است. هیدروکربن ها ۹۰ درصد از کل صادرات ترکمنستان را دربرمی گیرند و منبع اصلی درآمد این کشور محسوب می شوند. گاز به تنهایی بیش از نیمی از صادرات ترکمنستان را تشکیل می دهد و تنها سوخت فسیلی است که در این کشور برای تولید برق استفاده می شود. علی رغم ظرفیت قابل توجه انرژی خورشیدی و بادی در ترکمنستان، تجهیزات تولید انرژی تجدیدپذیر آن هنوز بسیار ناچیز است.

از سوی دیگر، دولت ترکمنستان قصد دارد تولید و صادرات هیدروکربن را در کوتاه‌مدت و میان‌مدت گسترش دهد. بدین منظور، برنامه‌های توسعه ملی دولت تا سال ۲۰۳۰ مستلزم افزایش تولید و صادرات نفت و گاز هستند. شایان ذکر است گسترش صادرات گاز از طریق خطوط لوله فعلی به چین، روسیه و ایران، خطوط لوله در دست ساخت مانند خطوط لوله ترکمنستان-افغانستان-پاکستان-هند و خطوط لوله فرا-خزر می‌تواند به امنیت انرژی منطقه کمک کند. با این وجود، ترکمنستان از طریق جایگزینی زغال‌سنگ با گاز می‌تواند انتشار کربن در منطقه را کاهش دهد.

گزارش چشم‌انداز ۲۰۳۰ انرژی برنامه همکاری اقتصادی منطقه‌ای آسیای مرکزی^۱ نشان می‌دهد که ترکمنستان از نظر شاخص جهانی شدت کربن حاصل از تولید انرژی رتبه ۱۳۰ را در میان ۱۷۲ کشور به خود اختصاص داده است. علاوه بر این، انتشار فزاینده متان حاصل از تولید نفت و گاز در این کشور نیز باید مورد توجه قرار گیرد (نمودار ۶). نتایج گزارش تحلیلی مشترک کشورهای سازمان ملل درباره ترکمنستان حاکی از این است که ۷۵ درصد از انتشار گاز متان را می‌توان با نوین‌سازی زیرساخت‌ها از بین برد و بیش از نیمی از این کاهش نیز بدون هزینه خالص حاصل می‌شود.

نمودار ۶: میزان انتشار گاز متان در سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۹

منبع: گزارش نشریه جهان ما در داده‌ها با استفاده از ابزار تحلیل شاخص‌های آب‌وهوا

دولت ترکمنستان اهمیت دستور کار جهانی آب و هوا را به رسمیت شناخته و در سال ۲۰۱۲ با آغاز برنامه خود تحت عنوان برنامه ملی تغییرات آب و هوایی^۱ متعهد به مقابله با تغییرات آب و هوایی شده است. ترکمنستان در سال ۲۰۱۶ نیز پیمان پاریس^۲ را با هدف جلوگیری از افزایش درجه حرارت جهانی امضا کرده است. در همین راستا، این کشور سیاست‌هایی را با عناوینی همچون برنامه دولتی صرفه جویی در انرژی برای بازه زمانی ۲۰۲۴-۲۰۱۸^۳، برنامه توسعه دیپلماسی انرژی ترکمنستان در بازه زمانی ۲۰۲۵-۲۰۲۱^۴ و راهبرد ملی توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر در ترکمنستان تا سال ۲۰۳۰^۵ تصویب کرده است. افزون بر این‌ها، دولت برنامه ملی تغییرات آب و هوایی را در سال ۲۰۲۲ به منظور اثبات همسویی خود با اقدامات جهانی در زمینه کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای به‌روزرسانی کرده است. در نسخه جدید این برنامه، ترکمنستان متعهد به هدف بلندپروازانه کاهش ۲۰ درصدی انتشار گازهای گلخانه‌ای تا سال ۲۰۳۰ شده است. از آنجا که بخش انرژی ۸۵ درصد از گازهای گلخانه‌ای را تولید می‌کند، دولت ترکمنستان کاهش انتشار سوخت‌های فسیلی را در اولویت قرار داده است. اولین اقدام مدنظر دولت در این زمینه شامل مصرف بهینه انرژی در تولید و کاهش مصرف هیدروکربن‌ها در بخش حمل و نقل جهت جلوگیری از نشت متان است. در گام دوم، ترکمنستان قصد دارد از ظرفیت گسترده کشور برای توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر مانند انرژی خورشیدی و بادی بهره‌برداری کند. سومین اقدام حائز اهمیت در کاهش تولید متان ترویج پیشرفت‌های فناورانه است و دولت ترکمنستان با یادگیری و اتخاذ شیوه‌های نوین مورد استفاده در کشورهای توسعه یافته قصد دارد به توسعه هیدروژن سبز

1. National Program on Climate Change

2. Paris Agreement

3. State Program for Energy Saving for 2018-2024

4. Program for the Development of Energy Diplomacy of Turkmenistan for 2021-2025

5. National Strategy for Development of Renewable Energy in Turkmenistan until 2030

بپردازد و فناوری‌های مختلفی را برای جذب، استفاده و ذخیره‌سازی کربن جهت کاهش انتشار آن به‌کارگیرد.

شکی نیست که اجرای اقدامات مذکور مستلزم اصلاح سیاست‌ها و تقویت نهادهای حاکمیتی و اجرایی ترکمنستان است که امکان بهبود چارچوب نظارتی و قانونی فعلی کشور، توسعه سازوکارهای مالی و مالیاتی به‌منظور ترویج کاهش گازهای گلخانه‌ای و همچنین اعطای مشوق‌های متعدد جهت سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه و بخش خصوصی را فراهم می‌آورد. از طرفی، دستیابی به پیشرفت‌های فناورانه مستلزم دسترسی به منابع مالی و فناوری‌های جهانی است تا از این طریق بتوان بهترین شیوه‌های جهانی را به‌کار گرفت. از این رو، دولت ترکمنستان با بهبود شرایط کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در این کشور می‌تواند سرمایه‌گذاران خارجی بیشتری جذب کند [۱].

۲. محیط کسب‌وکار ترکمنستان

با توجه به محدودیت‌هایی که دولت ترکمنستان در دسترسی به اطلاعات اقتصادی کشور اعمال می‌کند، اطلاعات جامع و دقیقی از زیست‌بوم کسب‌وکار و بازار ترکمنستان در دست نیست. بنیاد هریتیج^۱ (اندیشکده آمریکایی) شاخص آزادی اقتصادی^۲ کشورهای جهان را در سال ۲۰۲۴ منتشر ساخت و در گزارش خود اقتصاد ترکمنستان را یکی از بسته‌ترین اقتصادهای دنیا معرفی کرد. در این گزارش گفته می‌شود رئیس‌جمهور ترکمنستان قربانقلی بردی محمداف که از سال ۲۰۰۷ در مسند قدرت بود، در فوریه ۲۰۲۲ بدون هیچ‌گونه پیشرفتی در زمینه آزادی سیاسی، اجتماعی یا رسانه‌ای از قدرت کناره‌رفت و پسر او سردار بردی محمداف در انتخابات ریاست‌جمهوری در مارس ۲۰۲۲ پیروز شد که در دوران ریاست‌جمهوری وی هم هنوز تغییر محسوسی در وضعیت اقتصادی و

1. Heritage Foundation

2. Economic Freedom Index

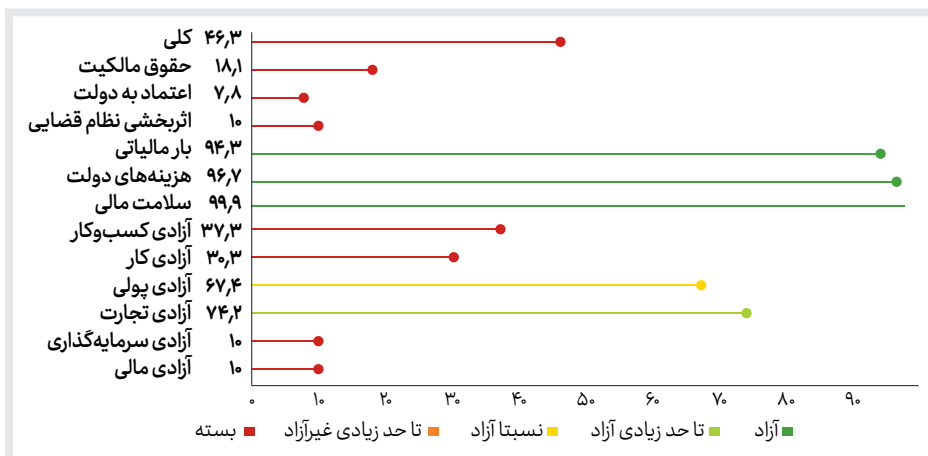
سیاسی کشور مشاهده نمی شود. امتیاز آزادی اقتصادی ترکمنستان همچنان پایین و معادل ۴۶/۳ است که نسبت به سال ۲۰۲۳ حدود ۲٪ کاهش یافته است. به طور کلی، این کشور از نظر شاخص آزادی اقتصادی (۲۰۲۴) دارای رتبه جهانی ۱۶۲ است و در سطح منطقه نیز رتبه ۳۷ را از میان ۳۹ کشور منطقه آسیا-اقیانوسیه به خود اختصاص داده است.

با توجه به رتبه ترکمنستان در شاخص آزادی اقتصادی می توان دریافت که این کشور از نظر اصلاحات ساختاری عملکرد ضعیفی دارد و ضعف های نهادی آن رشد اقتصادی مورد نیاز کشور را به شدت محدود ساخته است. چارچوب قانونی این کشور ناکارآمد و به دلیل مداخله های سیاسی بسیار آسیب پذیر است. دخالت شدید دولت در بخش های اصلی اقتصادی از پویایی بخش خصوصی در این کشور کاسته است. در نتیجه، امتیاز کلی این کشور در شاخص آزادی اقتصادی به طور قابل توجهی کمتر از میانگین جهانی و منطقه ای است.

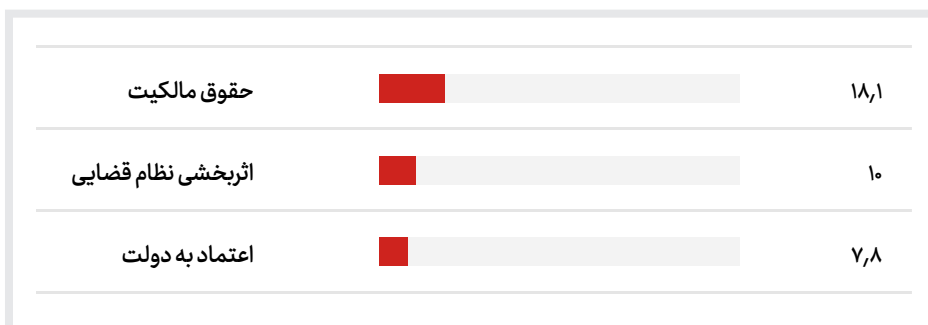
همان طور که در نمودار ۸ مشاهده می شود، ترکمنستان در زیرشاخص های سلامت مالی، هزینه های دولت و بار مالیاتی (به ترتیب ۹۹/۹، ۹۶/۷ و ۹۴/۳) بهترین عملکرد را از خود نشان داده است. به همین ترتیب، این کشور در زیرشاخص های اعتماد به دولت، آزادی سرمایه گذاری و آزادی مالی دارای پایین ترین رتبه (به ترتیب ۷/۸، ۱۰ و ۱۰) بوده است

[۱۸]. در ادامه، وضعیت ترکمنستان در تعدادی از این زیرشاخص‌ها به‌طور مختصر شرح داده می‌شود.

نمودار ۸: رتبه ترکمنستان در ۱۲ شاخص آزادی اقتصادی در سال ۲۰۲۴

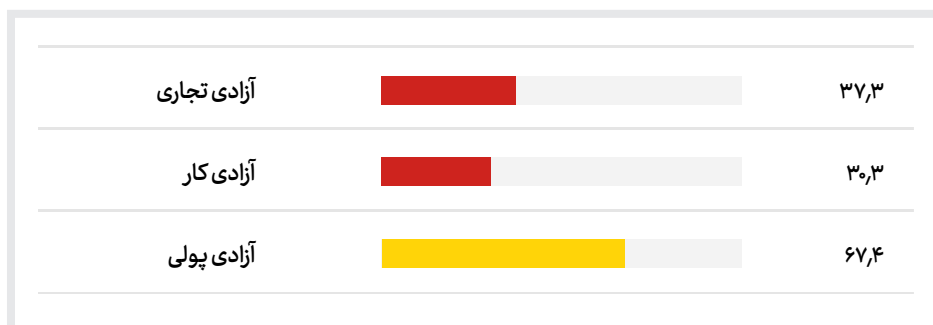
حاکمیت قانون در ترکمنستان: همان‌طور که در نمودار ۹ مشاهده می‌شود، حاکمیت قانون در ترکمنستان ضعیف است. امتیاز این کشور در زیرشاخص‌های حقوق مالکیت، اثربخشی نظام قضایی و اعتماد به دولت همگی کمتر از میانگین جهانی است [۱۸].

نمودار ۹: رتبه ترکمنستان در زیرشاخص حاکمیت قانون

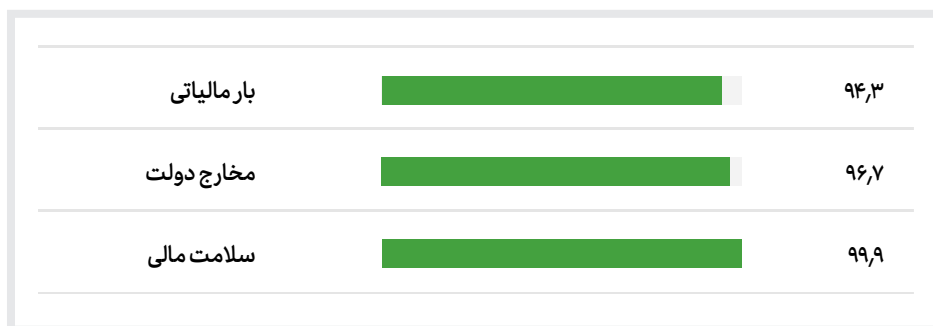
کارآمدی مقررات نظارتی در ترکمنستان: به‌طور کلی، آزادی راه‌اندازی کسب و کار در این کشور بسیار محدود است. به بیان دقیق‌تر، نظام قانون‌گذاری ترکمنستان در

حوزه کسب و کار شفاف و به روز نیست و نهادهای اجرایی آن هماهنگ با یکدیگر عمل نمی کنند. بخش دولتی بیشتر مشاغل را فراهم می کند و ثبات پولی نیز در این کشور ضعیف است [۱۸].

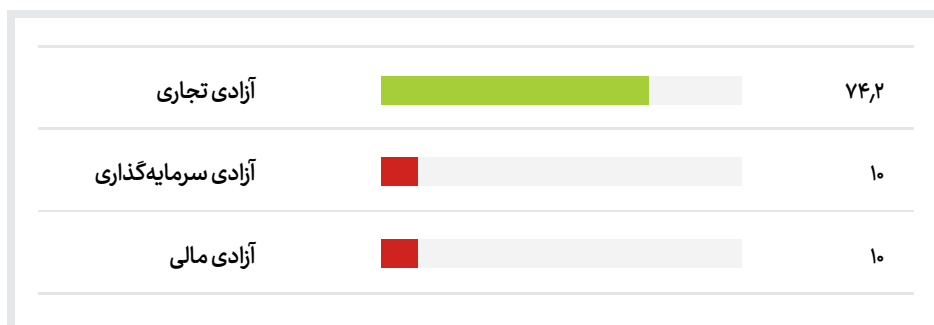
نمودار ۱۰: کارآمدی مقررات نظارتی در ترکمنستان

اندازه دولت ترکمنستان: بالاترین نرخ مالیات اشخاص و شرکت ها در ترکمنستان به ترتیب ۱۰ و ۲۰ درصد است. بار مالیاتی این کشور ۸/۱ درصد از تولید ناخالص داخلی آن را دربرمی گیرد. به همین ترتیب، میانگین مخارج سه ساله دولت و تراز بودجه آن به ترتیب ۱۰/۵ و ۹/۰ درصد از تولید ناخالص داخلی و بدهی دولت این کشور ۵/۸ درصد از تولید ناخالص داخلی آن را تشکیل می دهد. در مجموع چنانچه در نمودار ۱۱ نیز دیده می شود، وضعیت ترکمنستان در این زیرشاخص مطلوب است [۱۸].

نمودار ۱۱: اندازه دولت ترکمنستان

بازارهای آزاد ترکمنستان: نرخ تعرفه میانگین وزنی تجاری در ترکمنستان ۲/۹ درصد است، اما موانع غیرتعرفه‌ای گسترده به شدت آزادی تجاری را در این کشور تضعیف می‌کنند. دولت ترکمنستان بخش اعظم اقتصاد را در اختیار دارد و مشارکت خارجی را به چند بخش محدود ساخته است. نظام مالی کشور از جمله حساب‌های ارزی نیز تحت نظارت شدید دولت قرار دارد [۱۸].

نمودار ۱۲: بازارهای آزاد ترکمنستان

۱.۲. مناطق آزاد اقتصادی ترکمنستان

قانون منطقه آزاد اقتصادی^۱ ترکمنستان در اکتبر ۲۰۱۷ به تصویب رسید. این قانون حقوق کسب و کارهای خارجی و داخلی را برای فعالیت در مناطق آزاد اقتصادی (FEZ)^۲ ترکمنستان بدون شرط سقف سود تضمین می‌کند. طبق این قانون، ملی‌سازی شرکت‌های فعال در مناطق آزاد تجاری و تبعیض علیه سرمایه‌گذاران خارجی ممنوع است. ترکمنستان دارای ۱۲ منطقه آزاد اقتصادی است که به دلیل مداخله دولت در تصمیمات تجاری شرکت‌های مستقر در این مناطق و نیز عدم تخصیص منابع لازم برای توسعه زیرساخت‌های آن‌ها، این مناطق در گسترش فعالیت‌های اقتصادی کشور چندان موفق نبوده‌اند [۳۵]. شایان ذکر است اشخاص زیر می‌توانند در مناطق آزاد

1. Law on Free Economic Zone
2. Free Economic Zone

اقتصادی مشارکت کنند:

- اشخاص حقوقی ترکمنستان، صرف نظر از نوع مالکیت و چارچوب قانونی آن‌ها؛
- اشخاص حقوقی کشورهای خارجی که با احداث شعب و دفاتر نمایندگی خود در مناطق آزاد اقتصادی فعالیت می‌کنند؛ و
- کارآفرینان/افراد حقیقی فاقد شخصیت حقوقی که به کارآفرینی مشغول هستند [۷].

۱.۱.۲. امتیازات مناطق آزاد اقتصادی

قانون منطقه آزاد اقتصادی ترکمنستان حاوی اصول کلی حقوقی و اقتصادی درباره تاسیس و عملکرد مناطق آزاد اقتصادی است و روابط بین فعالان اقتصادی در این مناطق را تنظیم می‌کند. برخی از این اصول به شرح زیر است:

ضمانت حقوق و منافع قانونی فعالان اقتصادی: در ماده ۵ قانون منطقه آزاد اقتصادی ترکمنستان چنین آمده است که ترکمنستان موظف به رعایت حقوق و منافع قانونی فعالان اقتصادی در منطقه آزاد اقتصادی است، ملی سازی شرکت‌های فعال در این مناطق ممنوع است و سرمایه‌گذاران خارجی در این مناطق حق نامحدودی برای واگذاری و انتقال مالکیت یا گرو گذاشتن اموال، صادرات و پایان دادن به سرمایه‌گذاری ارزی خود دارند.

اصول اساسی فعالیت فعالان اقتصادی: پیرو ماده ۶ قانون منطقه آزاد اقتصادی ترکمنستان، میزان سرمایه شرکت‌های مستقر در منطقه آزاد اقتصادی توسط دولت تعیین و تنظیم نمی‌شود. به علاوه، شرایط فعالیت اقتصادی سرمایه‌گذاران خارجی در زمینه جستجو، اکتشاف، بهره‌برداری و استخراج منابع طبیعی تجدیدپذیر و تجدیدنپذیر از جمله منابع طبیعی منطقه اقتصادی فراساحلی براساس قوانین ترکمنستان تنظیم نمی‌شود.

اصول صادرات و واردات در مناطق آزاد اقتصادی: پیرو ماده ۷ قانون منطقه آزاد

اقتصادی ترکمنستان، صادرات کالاهای تولیدی در منطقه آزاد اقتصادی مشمول تعرفه و صدور مجوز نمی‌باشد، مگر گروه خاصی از کالاهایی که در فهرست هیئت‌وزیران قرار می‌گیرد. در صورتی که ارزش افزوده حاصل از فرآوری بیش از ۳۰ درصد ارزش کل کالا باشد، می‌توان گفت که آن کالا در منطقه آزاد اقتصادی ساخته شده است. واردات کالا (یا خدمات) به مناطق آزاد اقتصادی مشمول تعرفه‌های گمرکی و صدور مجوز نمی‌باشد، مگر کالاهایی که طبق مقررات خاص و توافقنامه‌های بین‌دولتی وارد می‌شوند.

اصول گمرکی در منطقه آزاد اقتصادی: در ماده ۸ قانون منطقه آزاد اقتصادی

ترکمنستان چنین بیان شده است که واردات کالاها و سایر اموال به منطقه آزاد اقتصادی معاف از پرداخت عوارض گمرکی خواهد بود و صادرات کالاها و سایر اموال از مناطق آزاد اقتصادی به سایر کشورها نیز از پرداخت عوارض گمرکی معاف خواهد بود، به جز آن دسته از کالاها و اموالی که دارای منشأ خارجی هستند.

قوانین مالیاتی در منطقه آزاد اقتصادی: پیرو ماده ۹ قانون منطقه آزاد اقتصادی

ترکمنستان، شرکت‌های فعال در منطقه آزاد اقتصادی در سه سال اول سودآوری خود از پرداخت مالیات بر سود معاف خواهند بود. موسسات دارای سرمایه‌گذاری خارجی که سهم شریک خارجی آن‌ها بیش از ۳۰ درصد از سرمایه شرکت است نیز بعد از گذشت سه سال اول سودآوری خود مشمول کاهش مالیات ۵۰ درصدی به مدت سه سال می‌شوند و بعد از اتمام این دوره نیز به مدت ده سال از کاهش مالیات ۳۰ درصدی برخوردار می‌شوند. نرخ مالیات بر دارایی نیز در پنج سال اولیه فعالیت در منطقه آزاد اقتصادی ۵۰ درصد کاهش می‌یابد.

شرکت‌های صادرات‌محور و دارای فناوری‌های پیشرفته یا شرکت‌های دارای فعالیت‌های تحقیقاتی و تجربی-توسعه‌ای و یا شرکت‌های فعال در زمینه حفاظت از محیط‌زیست، آموزش و بازآموزی کارکنان، زیرساخت‌ها و مقاصد اجتماعی در مناطق آزاد اقتصادی مشمول پرداخت مالیات بر سود سرمایه‌گذاری مجدد نیستند. منظور از شرکت‌های صادرات‌محور، شرکت‌هایی است که حداقل ۷۰ درصد تولید آن‌ها برای صادرات در نظر گرفته می‌شود.

در ارتباط با قیمت‌گذاری در مناطق آزاد اقتصادی نیز پیرو ماده ۱۱ قانون مناطق آزاد اقتصادی ترکمنستان، رویه قیمت‌گذاری آزاد برای کلیه کالاهای تولیدشده و خدمات ارائه‌شده در مناطق آزاد اقتصادی اعمال می‌شود.

در ارتباط با اجاره‌بها در مناطق آزاد اقتصادی نیز در ماده ۱۲ قانون مناطق آزاد اقتصادی ترکمنستان تصریح شده‌است که اشخاص حقیقی و حقوقی فعال در مناطق آزاد اقتصادی (اعم از ترکمنستانی و خارجی) از لحظه امضای قرارداد اجاره به مدت سه سال از پرداخت اجاره‌بهای زمین معاف خواهند بود. پس از انقضای مدت معافیت نیز نرخ اجاره‌بهای زمین برای آن‌ها کاهش می‌یابد. به عبارت دیگر، نرخ اجاره‌بها برای موسساتی که سرمایه خارجی حداقل ۳۰ درصد سرمایه آن‌ها را دربرمی‌گیرد به میزان ۵۰ درصد و برای اشخاص حقیقی و حقوقی ترکمنستانی به میزان ۲۰ درصد کاهش می‌یابد [۵۸].

۲.۱.۲. فهرست مناطق آزاد اقتصادی ترکمنستان

منطقه صنعتی صادراتی عشق‌آباد-آبادان^۱: این منطقه صنعتی و صادرات‌محور بخشی از شمال راه‌آهن عشق‌آباد-آبادان^۲ (به عرض ۵ کیلومتر و طول ۳۰ کیلومتر) را دربرمی‌گیرد. بخش‌های اولویت‌دار برای توسعه در این منطقه عبارتند از: فراوری در صنعت کشاورزی،

1. Ashgabat-Abadan Export-Industrial Zone

۲. رئیس‌جمهور ترکمنستان در سال ۲۰۰۲ نام این منطقه را از بوزمین به آبادان تغییر داد.

صنعت ساختمان‌سازی، تحقیق و توسعه، صنایع انرژی‌بر (مبتنی بر مصرف بالای انرژی) و همچنین تولید کالاهای مصرفی.

منطقه اقتصادی مرو-بایرام‌علی^۱: این منطقه اقتصادی بخشی از بزرگراه مرو تا بایرام‌علی (به عرض ۵ کیلومتر و طول ۲۵ کیلومتر) را دربرمی‌گیرد. بخش‌های اولویت‌دار برای توسعه در این منطقه عبارتند از: فرآوری در صنعت کشاورزی، ساخت ماشین‌آلات کشاورزی، صنایع انرژی‌بر و تولید کالاهای مصرفی.

منطقه خزر [حازار]-اکرم^۲: این منطقه فلات چلکین^۳ و سواحل دریای خزر تا اکرم (۱۵۰ کیلومتر طول در امتداد ساحل) را دربرمی‌گیرد. بخش‌های اولویت‌دار برای توسعه در این منطقه عبارتند از: صنعت پتروشیمی، صنعت ماهیگیری و صنعت سرگرمی و گردشگری. **منطقه ترکمن‌آباد-سیدی^۴:** این منطقه فاصله بزرگراه ترکمن‌آباد تا سیدی (به عرض ۱ کیلومتر) را دربرمی‌گیرد. بخش‌های اولویت‌دار برای توسعه در این منطقه عبارتند از: صنایع سبک و مواد غذایی و ساخت ماشین‌آلات.

منطقه باهردن-سردار^۵: این منطقه به وسعت ۳ کیلومتر و در امتداد بزرگراه باهردن به سردار قرار دارد. بخش‌های اولویت‌دار برای توسعه در این منطقه عبارتند از: فرآوری در صنعت کشاورزی، صنعت ساختمان‌سازی، صنعت سرگرمی، صنایع دستی سنتی و تولید کالاهای مصرفی.

منطقه صنعتی عشق‌آباد-آنائو^۶: این منطقه فاصله بزرگراه عشق‌آباد به آنائو به عرض ۵ کیلومتر به سمت شمال راه‌آهن را پوشش می‌دهد. بخش‌های اولویت‌دار برای

1. Mary-Bayramali Economic Zone

2. Caspian-Ekerem Zone

3. Cheleken Peninsula

4. Seydi-Turkmenabat Zone

5. Bäherden-Serdar Zone

6. Ashgabat-Anau Zone

توسعه در این منطقه عبارتند از: فرآوری در صنعت کشاورزی، تحقیق و توسعه، صنایع انرژی بر و تولید کالاهای مصرفی.

منطقه داش آغوز-فرودگاه^۱: این منطقه در محدوده بزرگراه داش آغوز - فرودگاه به عرض ۵ کیلومتر قرار دارد. بخش های اولویت دار برای توسعه در این منطقه عبارتند از: تولید و فرآوری محصولات کشاورزی، تولیدات صنعتی مبتنی بر نیروی کار، صنایع دستی، گردشگری و تولید کالاهای مصرفی.

منطقه گونشلی ترکمنستان^۲: این منطقه ۵ هکتار از اراضی مزارع کشاورزی منطقه مخوم قلی در نزدیکی منطقه صنعتی آق بوغدای را دربرمی گیرد.

منطقه سرخس در استان آخال^۳: این منطقه در ۲ کیلومتری سرخس در امتداد استان مرزی ترکمنستان با جمهوری اسلامی ایران قرار دارد.

منطقه عشق آباد-فرودگاه^۴: این منطقه در محدوده فرودگاه بین المللی ترکمن باشی^۵ قرار دارد. بخش های اولویت دار برای توسعه در این منطقه عبارتند از: گردشگری، تجارت و خدمات.

منطقه گردشگری آوازه^۶: آوازه روستایی است که در ساحل شمال شرقی دریای خزر و در ۲۰ کیلومتری ترکمن باشی واقع شده است. در حال حاضر، منطقه آوازه در زمینی به مساحت ۱۷۰۰ هکتار قرار دارد. بخش های اولویت دار برای توسعه در این منطقه عبارتند از: گردشگری و خدمات.

منطقه صنعتی آق بوغدای^۷: این منطقه در استان آخال و در نزدیکی منطقه اقتصادی

-
1. Dashoguz- Airport Zone
 2. Guneshli Turkmenistan Zone
 3. Zone of Serakhs in District of Ahal Province
 4. Ashgabat- Airport Zone
 5. Turkmenbashi International Airport
 6. Awaza National Tourist Zone
 7. Ak Bugday Industrial Zone

گوشلی ترکمنستان واقع شده است. در این منطقه قرار است شرکت‌های متعددی با هدف کاهش واردات و افزایش صادرات تاسیس شوند^۱ [۵۸].

۲.۲. جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ترکمنستان

جذب سرمایه‌های خارجی برای اقتصاد ترکمنستان بسیار حائز اهمیت است. زیرا این امر موجب افزایش نرخ رشد و بهبود کارایی اقتصاد کشور، اجرای اصلاحات ساختاری در اقتصاد کشور و همچنین تقویت حضور ترکمنستان در نظام روابط تجاری و اقتصادی و علمی و فناوریانه در سطح جهان می‌شود. در همین راستا، رئیس‌جمهور قربانقلی بردی محمداف افزایش نرخ رشد و بهبود کارایی اقتصاد ترکمنستان را هدف سیاست سرمایه‌گذاری کشور می‌داند (به کادر ۱ رجوع شود) [۶۲].

در راستای ترویج و حمایت از سرمایه‌گذاری‌های خارجی، ترکمنستان در فاصله سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۹ معاهدات و موافقتنامه‌های متعددی را با سایر دولت‌ها از جمله ترکیه، چین، فرانسه، مالزی، پاکستان، رومانی، اسلواکی، بریتانیا، ایرلند شمالی، مصر، هند، ازبکستان، ج.ا. ایران، ارمنستان، گرجستان، آلمان، اوکراین، امارات متحده عربی، رژیم اشغالگر قدس، اندونزی، تاجیکستان، روسیه، ایتالیا، سوئیس، بحرین، بلاروس، آذربایجان و بلغارستان امضا کرده است. افزون بر این، توافقنامه‌ای نیز بین دولت ایالات متحده آمریکا و ترکمنستان به منظور توسعه روابط تجاری و افزایش سرمایه‌گذاری‌های متقابل امضا شده است [۶۵].

برنامه توسعه اقتصادی-اجتماعی ترکمنستان (۲۰۲۴-۲۰۱۸) که با هدف تسریع توسعه اقتصاد کشور برپایه دانش و نوآوری‌های علمی تدوین شده است نیز از ابزارهای سیاستی

۱. لازم به ذکر است که اسامی مناطق آزاد اقتصادی با استفاده از وب‌گاه رسمی سازمان سرمایه‌گذاری ترکمنستان به‌روزرسانی شده است. رجوع شود به:

<https://invest.gov.tm/norm/view?id=24>

نوآورانه‌ای مانند تقویت کارآفرینی و تامین نیازهای مصرف‌کننده‌ها و معرفی و گسترش ایده‌ها و روش‌های نوآورانه در سراسر اقتصاد بهره می‌برد که هیچ‌یک از آن‌ها بدون کمک سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی عملی نخواهند شد. از این رو، ترکمنستان به شدت در تلاش است از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با شرکت‌های خارجی و همچنین افزایش حجم کالاهای صادراتی هدف مبنی بر کاهش واردات را تحقق بخشد [۹۱].

کادر ۱: اولویت‌های موردنظر در سیاست سرمایه‌گذاری ترکمنستان

چنانچه در بخش قبل گفته شد، برنامه توسعه اقتصادی-اجتماعی ترکمنستان (۲۰۲۴-۲۰۱۸) با هدف شتاب بخشیدن به توسعه همه‌جانبه کشور طراحی شده است و دانش و نوآوری‌های علمی را مبنای توسعه در نظر می‌گیرد و از ابزارهای نوآورانه‌ای در جهت رونق بخشی به تولید استفاده می‌کند که از جمله آن‌ها می‌توان به ترویج کارآفرینی و تلاش برای رفع نیازهای مصرف‌کننده‌ها و معرفی و گسترش ایده‌ها و روش‌های نوآورانه در سراسر اقتصاد اشاره کرد. در راستای تحقق اهداف موردنظر در این برنامه، ترکمنستان سخت می‌کوشد از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با شرکت‌های خارجی و همزمان افزایش حجم کالاهای صادراتی به هدف مبنی بر کاهش واردات دست یابد [۹۱]. البته کشور ترکمنستان نیازمند ایجاد فضایی مطلوب برای جذب سرمایه‌گذاری‌های بیشتر به بخش‌های دولتی و غیردولتی اقتصاد است و سیاست سرمایه‌گذاری این کشور نیز پیرو همین نیاز جدی شکل گرفته است. به طور کلی، اولویت‌های موردنظر در سیاست سرمایه‌گذاری ترکمنستان به شرح زیر است:

افزایش صادرات نفت و گاز: ایجاد گزینه‌های جایگزین برای ورود انرژی ترکمنستان به بازار جهانی از طریق ساخت خطوط گسترده لوله‌های انتقال نفت و گاز و مشارکت بلندمدت با شرکت‌های بین‌المللی پیشرو در زمینه توسعه ذخایر نفت و گاز طبیعی

و اکتشاف و توسعه ذخایر هیدروکربنی در خشکی و دریای خزر جهت افزایش تولید، فرآوری و صادرات آن‌ها ازجمله اهداف سیاست سرمایه‌گذاری ترکمنستان در صنعت نفت و گاز به شمار می‌آیند [۶۴].

افزایش تولید محصولات شیمیایی: ترکمنستان به‌منظور افزایش تولید محصولات شیمیایی ازجمله ساخت مجتمع‌های جدید برای تولید اوره، کودهای فسفر، سود سوزآور، ید، کلر، برم و محصولات وابسته به آن‌ها به سرمایه‌گذاری در صنایع شیمیایی روی آورده‌است [۶۴].

اشباع بازار مصرف از کالاهای باکیفیت داخلی: ترکمنستان به‌منظور اشباع بازار مصرف این کشور از کالاهای باکیفیت داخلی نسبت به سرمایه‌گذاری در صنعت نساجی اقدام کرده‌است. گفتنی است دستیابی به این هدف مستلزم افزایش حجم فرآوری الیاف پنبه در داخل کشور از طریق ایجاد شرکت‌های نساجی جدید و سودآور، به‌کارگیری فناوری‌های پیشرفته و همچنین تولید محصولات رقابتی برای حضور قدرتمند در بازارهای داخلی و خارجی است [۶۴].

تنوع‌بخشی و توسعه صنایع صادرات‌محور: هدف راهبردی سیاست سرمایه‌گذاری ترکمنستان در سایر صنایع (به غیر از انرژی و نساجی) تنوع‌بخشی به صنایع و همچنین توسعه صنایع به‌منظور افزایش صادرات و کاهش واردات با استفاده از مواد اولیه داخلی است [۶۴].

افزایش محصولات و تولیدات کشاورزی: تولید و فرآوری غلات و پنبه، تهیه و فرآوری مواد خام پشم و چرم، افزایش تولید گوشت و لبنیات، انواع میوه و سبزیجات، دام و طیور و افزایش تولید علوفه دامپروری در کشور ازجمله اهداف سیاست سرمایه‌گذاری ترکمنستان در بخش کشاورزی محسوب می‌شود [۶۴].

توسعه اشکال مختلف حمل و نقل و ساخت مراکز آماد (لجستیک): در راستای

توسعه حمل و نقل جاده‌ای، هوایی، ریلی، رودخانه‌ای و دریایی و همچنین ایجاد مراکز آماد، دولت ترکمنستان در زمینه حمل و نقل و ارتباطات سرمایه‌گذاری می‌کند. شایان ذکر است اقدامات مبنی بر نوسازی و تنوع بخشیدن به زیرساخت‌های صنعتی با استفاده از پیشرفته‌ترین تجهیزات به منظور گسترش سامانه ارتباطی و پخش تلویزیونی و رادیویی دیجیتال همچنان در این کشور ادامه دارد و سامانه مدیریت الکترونیکی اسناد به صورت برنامه‌ریزی شده اجرا می‌شود [۶۴].

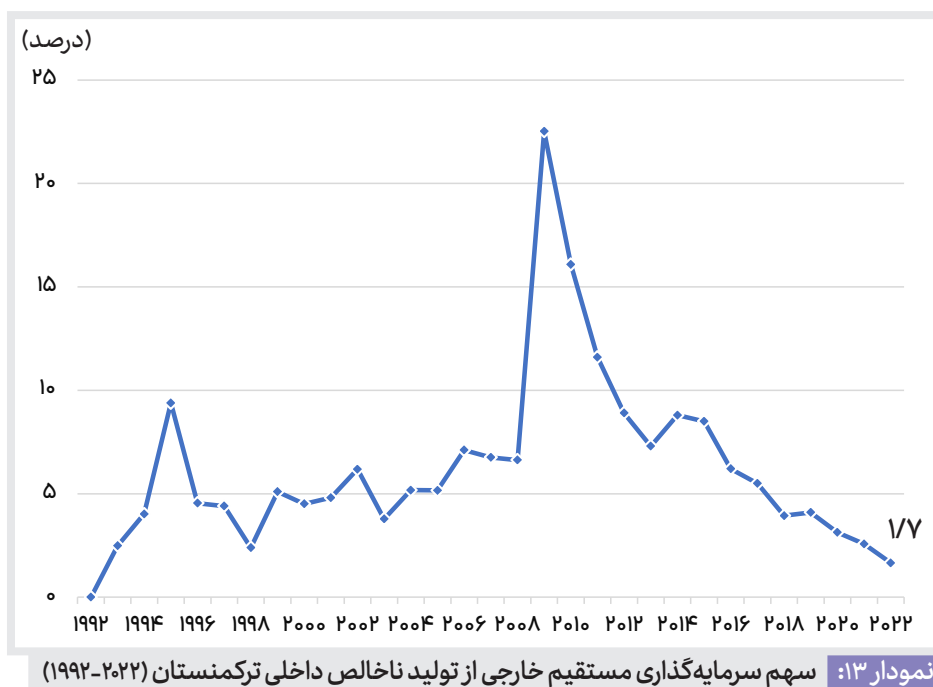
ارتقای سطح زندگی مردم و اشتغال‌زایی: هدف ترکمنستان از سرمایه‌گذاری

در حوزه اجتماعی بهبود کیفیت و ارتقای استانداردهای زندگی مردم این کشور و همچنین اشتغال‌زایی برای افراد توانمند از طریق فراهم کردن فرصت‌های کسب و کار برابر است. در همین راستا، دولت بازسازی و ساخت زیرمجموعه‌های حوزه اجتماعی و زیرساخت‌های عمرانی از جمله بیمارستان‌ها، مراکز بهداشتی درمانی، موسسات پیش دبستانی، مدارس راهنمایی، خانه‌های فرهنگ، مدارس و مجموعه‌های ورزشی، سامانه‌های آب‌رسانی، شبکه فاضلاب، سامانه‌های ارتباطی، مسکن و خدمات عمومی، هتل‌ها، مراکز تفریحی و غیره را در دستورکار خود قرار داده است [۶۴].

توسعه شرکت‌ها و صنایع صادرات محور: دولت به منظور ایجاد و توسعه

شرکت‌های کوچک و متوسط و صنایع تولیدکننده محصولات رقابتی با هدف افزایش صادرات و کاهش واردات و همچنین سازمان‌دهی و حمایت از مزارع متوسط (دایخان)^۱ نسبت به سرمایه‌گذاری در بخش غیردولتی اقتصاد اقدام کرده است [۶۴].

با این حال، ترکمنستان در اثر عوامل متعددی نظیر فساد داخلی زیاد، قوانین تجاری و نظام نظارتی ضعیف، فرآیندهای اداری مبهم و فرسایشی و کنترل سختگیرانه مبادلات ارزی خارجی، مقصد مناسبی برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به شمار نمی‌رود. درواقع، دولت ترکمنستان هنوز اقدامات موثری برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به اقتصاد - به‌غیر از صنعت گاز - انجام نداده‌است و تقریباً تمام درآمد دولت از فروش گاز طبیعی و بخش کوچکی از درآمد آن از طریق صادرات محصولات پتروشیمی، پنبه و منسوجات تامین می‌شود. همان‌طور که در نمودار ۱۳ مشاهده می‌شود، سهم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از تولید ناخالص داخلی ترکمنستان در سه دهه گذشته همواره محدود بوده و بین ۱ تا ۱۰ درصد نوسان داشته‌است (تنها مورد استثنایی مربوط به سال ۲۰۱۰ است که حدود ۲۲ درصد بوده‌است).

محدودیت‌ها در ترکمنستان با شیوع کوید-۱۹ تشدید شد، به‌طوری‌که مرزهای این کشور بسته شد، رفت‌وآمد داخلی بین استان‌ها محدود گشت و پروازهای تجاری نیز در مارس ۲۰۲۰ به‌طور کامل متوقف شد. درواقع، مسافران بین‌المللی ازجمله کارگران خارجی شاغل در صنایع ساختمانی و صنایع نفت و گاز با پروازهای چارتر به داخل و خارج از کشور سفر می‌کردند و همه این محدودیت‌های جدید شرایط را برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی دشوارتر کرد [۳۵].

♦ روش‌های مختلف سرمایه‌گذاری خارجی در ترکمنستان

ترکمنستان از فعالیت‌های سرمایه‌گذاران خارجی و شرکت‌های دارای سرمایه خارجی حمایت قانونی به عمل می‌آورد. براساس قوانین فعلی این کشور، سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند به روش‌های زیر انجام شود:

- مشارکت برابر سرمایه‌گذاران خارجی در شرکت‌ها همراه با اشخاص حقیقی و حقوقی ترکمنستان؛

- تاسیس شرکت‌هایی با مالکیت صددرصد خارجی، تاسیس شعب شرکت‌های متعلق به اشخاص حقوقی خارجی و یا اکتساب مالکیت شرکت‌های موجود در ترکمنستان؛

- خرید اموال منقول و غیرمنقول به استثنای اموالی که انتقال آن‌ها طبق قوانین ترکمنستان محدود شده است؛

- ارائه وام و اعتبارات خارجی؛ و

- کسب حقوق مالی و غیرمالی تعیین شده در قانون ترکمنستان [۶۳].

♦ امتیازهای اعطا شده به سرمایه‌گذاران خارجی در ترکمنستان

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، ترکمنستان برای کاهش واردات و افزایش صادرات

نیازمند جذب سرمایه‌گذاری خارجی و فراهم کردن محیطی مطلوب برای سرمایه‌گذاری است. از این رو، این کشور در قوانین فعلی خود امتیازات متعددی برای حمایت از سرمایه‌گذاران خارجی در نظر گرفته است تا از این طریق بتواند به جذب سرمایه‌گذاری بپردازد. برخی از این امتیازات عبارتند از:

- ارائه حمایت قانونی از سرمایه‌گذاران خارجی؛
- تضمین جبران خسارت در صورت مصادره شدن اموال سرمایه‌گذاران خارجی؛
- ضمانت انتشار میزان دارایی و اطلاعات در قالب اسناد کاغذی یا الکترونیکی؛
- تضمین انجام پرداخت‌های مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی؛
- تضمین حمایت از حقوق مالکیت فکری سرمایه‌گذاران خارجی؛
- تضمین انتقال حقوق و تعهدات سرمایه‌گذاران خارجی و شرکت‌های دارای سرمایه‌گذاری خارجی به شخص دیگر؛ و
- تضمین بازگشت سرمایه خارجی هنگام اتمام فعالیت سرمایه‌گذاری.

افزون بر این‌ها، ترکمنستان مزایای دیگری به منظور افزایش رشد سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذاران خارجی در نظر گرفته است که از جمله آن‌ها می‌توان به مزایای مالیاتی، مزایای صدور مجوز، مزایای گمرکی، مزایای اخذ ویزا و مزایای صدور گواهینامه اشاره کرد [۶۳]. بنا بر اطلاعات مندرج در وب‌گاه رسمی سازمان سرمایه‌گذاری در ترکمنستان^۱، نمونه‌هایی از پروژه‌های سرمایه‌گذاری ترکمنستان که با مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی و بخش خصوصی داخلی در حوزه‌های اصلی اقتصاد کشور انجام شده‌اند یا در دست اجرا هستند در جدول ۱ معرفی می‌شوند [۶۶].

جدول ۱:	نمونه های سرمایه گذاری های خارجی و خصوصی در ترکمنستان	
حوزه	نام پروژه	معرفی پروژه
 صنعت نفت و گاز	احداث کارخانه تولید آمونیاک و اوره «قره بغاز» ^۱	کارخانه تولید آمونیاک و اوره «قره بغاز» در ژوئن ۲۰۱۸ با ظرفیت تولید سالانه ۱ میلیون و ۵۰۰ هزار تن تکمیل شد و به بهره برداری رسید. این کارخانه با بودجه ۱/۳۵ میلیارد دلاری بزرگ ترین کارخانه تولید آمونیاک و اوره ترکمنستان به شمار می آید. کارفرمای این پروژه کنسرسیوم دولتی ترکمن شیمی (Türkmenhimiya) است. شرکت ترکیه ای گپ اینشات ^۲ و شرکت ژاپنی میتسوبیشی ^۳ نیز مسئولیت ساخت و احداث آن را برعهده داشته اند. بخش عمده محصولات تولید شده در این کارخانه به بازارهای جهانی صادر می شود. ^۴
	احداث کارخانه کمپرسور گاز در میدان قره قوم مرکزی	احداث کارخانه کمپرسور گاز در سال ۲۰۱۹ آغاز شد و در سال ۲۰۲۱ به پایان رسید. ظرفیت تولید سالانه این کارخانه ۲ میلیارد مترمکعب گاز است. مجموع سرمایه گذاری انجام شده برای احداث این کارخانه ۲۸۰ میلیون منات (۸۰ میلیون دلار) ^۵ بوده است. اداره امور عمومی (Döwletabatgazçykaryş) کنسرسیوم دولتی ترکمن گاز نیز کارفرمای این پروژه بوده است. ^۶
 صنعت نساجی	ساخت مجتمع نساجی فرآوری الیاف پنبه	ساخت این مجتمع نساجی در سال ۲۰۱۸ آغاز شد و در سال ۲۰۲۱ پایان یافت. این مجتمع قادر به تولید ۳۶۵۰ کیلو تن نخ پنبه، ۱۲ میلیون مترمربع پارچه بدون رنگ، ۱۰ میلیون مترمربع پارچه رنگ شده و ۱/۲ میلیون دست پوشاک است. وزارت صنعت نساجی ^۷ ترکمنستان کارفرمای این پروژه بوده و بودجه مورد نیاز آن توسط صندوق های وزارت صنعت نساجی و دیگر صندوق های اعتباری این کشور تامین شده است. ^۸

1. Garabogaz

2. Gap İnşaat

3. Mitsubishi Corporation

۴. برگرفته از <https://invest.gov.tm/project/view?id=12>

۵. تبدیل واحد در تاریخ ۱۵ اسفندماه ۱۴۰۲ و در وب گاه زیر انجام شده است:

<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=280000000&From=TMT&To=USD>۶. برگرفته از <https://invest.gov.tm/project/view?id=17>

7. Ministry of Textile Industry

۸. برگرفته از <https://invest.gov.tm/project/view?id=25>

این پروژه شامل احداث کارخانه‌ای با ظرفیت تولید سالانه ۱۲ هزار تن انواع محصولات است. مبلغ سرمایه‌گذاری شده در این پروژه ۱۲ میلیون منات (۳ میلیون دلار)^۱ و مدت زمان اجرای آن ۳ سال است. کارفرمای این پروژه انجمن اقتصادی «Kāmil toplumy» بوده است.^۲

احداث کارخانه تولید
فرآورده‌های آرد و نان

این پروژه شامل احداث کارخانه تولید آب آشامیدنی با ظرفیت تولید سالانه ۱/۲۵ میلیون دکالتر است. مبلغ سرمایه‌گذاری شده در این پروژه ۱۷ میلیون منات (۴/۸ میلیون دلار)^۳ و مدت زمان اجرای آن ۳ سال بوده است. کارفرمای این پروژه کارآفرینی از بخش خصوصی به نام A. Garajaev بوده است.^۴

احداث کارخانه تولید
آب آشامیدنی

بخش
کشاورزی

این پروژه شامل احداث کارخانه تولید قوطی کنسرو با ظرفیت تولید سالانه ۳۵ میلیون قوطی، کارخانه لبنیات با ظرفیت ۲۰۰۰ تن محصولات لبنی و کارخانه فرآورده گوشتی با ظرفیت ۱ میلیون قوطی محصولات گوشتی کنسرو است. سرمایه‌گذاری انجام شده در این پروژه به ۲ میلیون و ۸۰۰ هزار منات (۸۰۰ هزار دلار)^۵ می‌رسد. مدت زمان اجرای این پروژه ۵ سال و کارفرمای آن کارآفرینی از بخش خصوصی به نام A. Begjanova است.^۶

احداث مجموعه‌ای
برای تولید محفظه‌های
بسته‌بندی مواد غذایی
و بسته‌بندی و فروش
مواد غذایی

۱. تبدیل واحد در تاریخ ۱۵ اسفندماه ۱۴۰۲ در وب‌گاه زیر انجام شده است:
<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=12000000&From=TMT&To=USD>

۲. برگرفته از <https://invest.gov.tm/project/view?id=31>

۳. تبدیل واحد در تاریخ ۱۵ اسفندماه ۱۴۰۲ در وب‌گاه زیر انجام شده است:
<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=17000000&From=TMT&To=USD>

۴. برگرفته از <https://invest.gov.tm/project/view?id=32>

۵. تبدیل واحد در تاریخ ۱۵ اسفندماه ۱۴۰۲ در وب‌گاه زیر انجام شده است:
<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=28000000&From=TMT&To=USD>

۶. برگرفته از <https://invest.gov.tm/project/view?id=33>

**بخش
کشاورزی**

این پروژه شامل احداث کارخانه‌ای با ظرفیت تولید سالانه ۵۰۰ تن شیرینی است. مبلغ سرمایه‌گذاری شده در این پروژه ۳ میلیون منات (۸۵۸ هزار دلار)^۲ بوده و مدت زمان اجرای آن ۲ سال است. کارفرمای این پروژه کارآفرینی از بخش شیرینی «اُغوزخان»^۱ خصوصی به نام B. Ishanov است.^۳ ماشین‌آلات این کارخانه از تولیدکنندگان سوئیسی و آلمانی خریداری شده‌اند.

ساخت کارخانه تولید آب معدنی و آب آشامیدنی چشمه «برزنگ»^۴ در بطری‌های پلی‌اتیلن ترفتالات (پت)^۵ و بطری‌های شیشه‌ای

این پروژه شامل احداث کارخانه تولید آب معدنی و آب آشامیدنی با ظرفیت تولید ۴۵۰ هزار دکالیت در سال بوده و ۱ میلیون و ۴۲۵ هزار منات (۴۰۷ هزار دلار)^۶ سرمایه‌گذاری در این پروژه انجام شده‌است. مدت زمان اجرای این پروژه ۶ سال بوده و کارفرمای آن انجمن اقتصادی «Gozly» است.^۷

بازسازی نیروگاه یاکیملی سو^۸ (آب شیرین) و ساخت نیروگاهی با سوخت زغال سنگ در نزدیکی آن

این پروژه شامل بازسازی و ساخت نیروگاهی با ظرفیت تولید ۴۸۰ هزار دکالیت آب آشامیدنی تصفیه شده و ۴۸۰ تن دی‌اکسیدکربن در سال است. سرمایه‌گذاری انجام شده در این پروژه ۲ میلیون و ۲۸۰ هزار منات (۶۵۲ هزار دلار)^۹ و مدت زمان اجرای آن ۶ سال است. این پروژه توسط جامعه اقتصادی «Gozly» راه‌اندازی شده‌است.^{۱۰}

1. Oguzkhan

۲. تبدیل واحد در تاریخ ۱۵ اسفندماه ۱۴۰۲ در وب‌گاه زیر انجام شده‌است:
<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=3000000&From=TMT&To=USD>

۳. برگرفته از 35 <https://invest.gov.tm/project/view?id=35>

4. Berzenga

5. Polyethylene Terephthalate (PET)

۶. تبدیل واحد در تاریخ ۱۵ اسفندماه ۱۴۰۲ در وب‌گاه زیر انجام شده‌است:
<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=1425000&From=TMT&To=USD>

۷. برگرفته از 36 <https://invest.gov.tm/project/view?id=36>

8. Ýakymly Suw

۹. تبدیل واحد در تاریخ ۱۵ اسفندماه ۱۴۰۲ در وب‌گاه زیر انجام شده‌است:
<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=2280000&From=TMT&To=USD>

۱۰. برگرفته از 37 <https://invest.gov.tm/project/view?id=37>

این پروژه شامل ساخت بزرگراه بین‌المللی سریع‌السیری به طول ۶۰۰ کیلومتر است. مجموع سرمایه‌گذاری انجام شده در این پروژه ۸ میلیارد و ۵۰ میلیون منات (۲ میلیارد و ۳۰۴ میلیون دلار) و مدت زمان اجرای آن ۵ سال است. این پروژه توسط اتحادیه صنعتگران و کارآفرینان ترکمنستان^۲ راه‌اندازی شده‌است.^۳	ساخت بزرگراه بین‌المللی سریع‌السیر حمل و نقل
مجموع سرمایه‌گذاری انجام شده در این پروژه ۳۵ میلیون منات (۱۰ میلیون دلار)^۴ و مدت زمان اجرای آن ۷ سال است. این پروژه توسط جامعه اقتصادی «Melhem şypa» راه‌اندازی شده‌است.^۵	احداث مرکز زیبایی، توانبخشی و پیشگیری از بیماری سلامت

♦ چالش‌های موجود جهت سرمایه‌گذاری خارجی در ترکمنستان

براساس قانون سرمایه‌گذاری خارجی^۶ ترکمنستان، سرمایه‌گذاران خارجی به‌ویژه سرمایه‌گذارانی که در مناطق آزاد اقتصادی فعالیت می‌کنند، از مشوق‌ها و امتیازات متعددی نظیر معافیت‌های مالیاتی، کاهش هزینه‌های ثبت شرکت و دریافت گواهی، اعطای حق اجاره زمین و امکان تمدید اعتبار روادید برحسب مورد برخوردار می‌شوند. البته در عمل به‌دلیل اجرای نامناسب و غیرهماهنگ این قانون، مناطق آزاد اقتصادی از امتیازهای تحت آن چندان برخوردار نمی‌شوند و سرمایه‌گذاران با چالش‌های بسیاری برای فعالیت در این کشور مواجه هستند. موانع دولتی از جمله بازرسی‌های مالیاتی بیش از حد و خودسرانه، عدم تمدید غیرمنطقی مجوزها و موانع ترخیص کالا از گمرک و صدور

۱. تبدیل واحد در تاریخ ۱۵ اسفندماه ۱۴۰۲ در وب‌گاه زیر انجام شده‌است:

<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=8050000000&From=TMT&To=USD>

2. Union of Industrialists and Entrepreneurs of Turkmenistan

۳. برگرفته از <https://invest.gov.tm/project/view?id=30>

۴. تبدیل واحد در تاریخ ۱۵ اسفندماه ۱۴۰۲ در وب‌گاه زیر انجام شده‌است:

<https://www.xe.com/currencyconverter/convert/?Amount=8050000000&From=TMT&To=USD>

۵. برگرفته از <https://invest.gov.tm/project/view?id=34>

6. Law on Foreign Investment

ویزا سد راه سرمایه‌گذاران خارجی در این کشور هستند. افزون بر این، فرهنگ‌های تجاری متفاوت و سبک‌های مدیریتی متضاد در ترکمنستان تمایل سرمایه‌گذاران برای مشارکت در خصوصی‌سازی شرکت‌های تحت مالکیت دولت را کاهش می‌دهد [۳۵]. به‌طور کلی، سرمایه‌گذاران خارجی با موانع متعددی برای ورود به بازار ترکمنستان روبرو هستند که برخی از مهم‌ترین این چالش‌ها به شرح زیر است:

محدودیت در مالکیت شرکت‌ها و تبدیل ارز: با آنکه طبق قوانین ترکمنستان محدودیت قانونی برای مالکیت یا اداره شرکت‌ها توسط افراد خارجی وجود ندارد، اما در عمل دولت تنها اجازه مالکیت خارجی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بخش انرژی را می‌دهد. اگرچه سرمایه‌گذاران خارجی می‌توانند کسب‌وکار خود را راه‌اندازی کنند و مالکیت آن را در اختیار داشته باشند و به فعالیت‌های تجاری بپردازند، اما انتقال سود شرکت‌های خارجی به کشور مبدا به دلیل ممنوعیت تبدیل ارز رسمی در ترکمنستان امکان‌پذیر نیست و این مسئله یکی از موانع بزرگ سرمایه‌گذاری خارجی در این کشور به‌شمار می‌رود [۳۵].

نرخ مالیات بالا برای شرکت‌های خارجی: کلیه سرمایه‌گذارانی که حداقل به مدت ۱۸۳ روز در سال در ترکمنستان فعالیت می‌کنند، باید در اداره مالیات^۱ وابسته به وزارت دارایی و اقتصاد^۲ ثبت‌نام کنند و استانداردهای حسابداری کشوری و استانداردهای بین‌المللی گزارش‌دهی مالی را نیز رعایت کنند. دولت ترکمنستان برای سرمایه‌گذاران خارجی نرخ مالیاتی بالاتری را نسبت به اکثر شرکت‌های داخلی در نظر گرفته‌است که این مسئله موجب دلسردی آن‌ها شده‌است. درواقع، نرخ مالیات بر ارزش افزوده در ترکمنستان ۱۵ درصد و نرخ مالیات بر درآمد شرکت‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر مشترک ۸ درصد

1. Tax Department

2. Ministry of Finance and Economy

است، حال آنکه نرخ مالیات بر درآمد شرکت‌های با مالکیت صددرصد خارجی ۲۰ درصد است [۳۵].

برنامه خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی: طبق قوانین ترکمنستان، سرمایه‌گذاران خارجی پس از تایید سازمان دولتی حفاظت از مخاطرات اقتصادی^۱ زیر نظر وزارت دارایی و اقتصاد مجاز به شرکت در مناقصه‌های خصوصی‌سازی هستند. با این حال، فناوری‌های قدیمی، زیرساخت‌های ضعیف و موانع بوروکراتیک ترکمنستان جذابیت فرآیند خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی آن را برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی کاهش داده است. افزون بر این، واگذاری دارایی‌های دولتی به بخش خصوصی داخلی و خارجی نیز به دلیل عدم شفافیت قوانین و رویه‌های حاکم بر خصوصی‌سازی با پیچیدگی‌های بسیار در این کشور همراه است.

بنا بر اعلام دولت، تاسیسات راهبردی از جمله تاسیسات مربوط به منابع طبیعی، اشیای ارزشمند فرهنگی، اموال نیروهای مسلح و امنیتی، موسسات دولتی، موسسات تحقیقاتی، تاسیسات فرهنگستان علوم، شبکه یکپارچه تولید و توزیع انرژی و شبکه حمل‌ونقل عمومی مشمول خصوصی‌سازی نمی‌شوند [۳۵].

تملک زمین در انحصار دولت: مالکیت تمام زمین‌های ترکمنستان متعلق به دولت است و علی‌رغم اظهارنظرهای رسمی مبنی بر اهمیت رشد بخش خصوصی، حمایت از خصوصی‌سازی در دستورکار دولت کم‌رنگ است. شهروندان ترکمن از حق مالکیت (استفاده از) زمین برخوردار هستند، ولی حق فروش یا رهن زمین را ندارند و حقوق زمین فقط از طریق ارث قابل انتقال است. شرکت‌ها یا افراد خارجی مجاز به اجاره زمین برای مقاصد غیرکشاورزی هستند، اما فقط هیئت‌وزیران اختیار اعطای اجاره‌نامه را دارد.

1. Agency for Protection from Economic Risks

افزون بر آن، دولت ترکمنستان سرمایه‌گذاران خارجی در بخش انرژی را از سرمایه‌گذاری در زمینه اکتشاف و استخراج منابع گاز غیردریایی منع می‌کند [۳۵].

لزوم به کارگیری نیروی کار بومی: ترکمنستان شرکت‌های خارجی را موظف کرده است تا ۹۰ درصد نیروی کار خود را از شهروندان ترکمن انتخاب کنند (یعنی به ازای هر کارگر خارجی در این شرکت‌ها ۹ شهروند بومی باید استخدام شود). البته این سیاست در مورد شرکت‌های نفت و گاز خارجی اعمال نمی‌شود و این شرکت‌ها تنها باید ۳۰ درصد از نیروی کار خود را از شهروندان ترکمن تامین کنند (با این امید که نیروهای بومی نیز به تدریج و پس از گذراندن دوره‌های آموزشی جایگزین نیروهای خارجی شوند) [۳۵].

لزوم دریافت مجوز دولتی برای واگذاری شرکت: اگرچه هیچ قانونی سرمایه‌گذاران خارجی را برای واگذاری شرکت‌های خود ملزم به دریافت مجوز از دولت نمی‌کند، اما در عمل آن‌ها باید چنین اقداماتی را با دولت هماهنگ کنند [۳۵].

تقسیم ناعادلانه سود حاصل از سرمایه‌گذاری: در اکثر سرمایه‌گذاری‌های مشترک، دولت ترکمنستان مصرانه در پی کسب بخش اعظم سود حاصل از آن سرمایه‌گذاری است [۳۵].

۳. بخش‌های اصلی اقتصاد ترکمنستان

چنانچه گفته شد، اقتصاد ترکمنستان بیشتر برپایه تولید و صادرات منابع هیدروکربنی به‌ویژه گاز طبیعی شکل گرفته است. پس از آن نیز کشاورزی و صنعت نساجی مهم‌ترین ارکان اقتصاد ترکمنستان هستند. بخش‌های دیگر مانند صنایع تولیدی، خدمات، ساخت‌وساز و غیره سهم اندکی در اقتصاد این کشور دارند. متأسفانه به دلیل کمبود منابع اطلاعاتی معتبر درباره این کشور، در این گزارش بررسی اقتصاد آن محدود به بخش انرژی، کشاورزی و صنعت نساجی شده که به مدد اندک منابع موجود به‌طور مختصر معرفی می‌شوند.

۱.۳. بخش انرژی

کل منابع انرژی (TES)^۱ شامل تمام انرژی تولیدشده یا واردشده به یک کشور منهای انرژی صادراتی یا ذخیره‌شده آن است و درواقع نشان‌دهنده تمام انرژی موردنیاز برای تامین نیاز مصرف‌کنندگان نهایی در کشور است. برخی از این منابع انرژی به‌طور مستقیم استفاده می‌شوند، در حالی که بیشتر آن‌ها برای مصرف نهایی به سوخت یا برق تبدیل می‌شوند. بزرگ‌ترین منبع انرژی ترکمنستان در سال ۲۰۲۱ گاز طبیعی بود که ۷۵ درصد از کل منابع انرژی این کشور را تشکیل می‌داد [۲۱].

نمودار ۱۴: کل منابع انرژی ترکمنستان در سال ۲۰۲۱

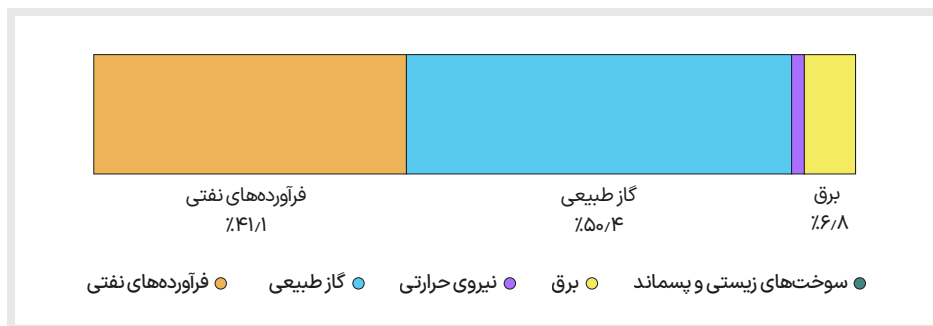
منبع: سازمان بین‌المللی انرژی

صادرات و واردات انرژی: در سال ۲۰۲۱، صادرات خالص انرژی ترکمنستان ۶۹/۲ درصد از کل تولید انرژی این کشور را تشکیل می‌داد. در مجموع، روند صادرات انرژی در این کشور در بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۱ رشد ۷۶ درصدی را تجربه کرده است [۲۱].

مصرف انرژی: کل مصرف نهایی (TFC)^۲ به معنای آن حجم از انرژی است که توسط مصرف‌کنندگان نهایی مانند افراد و کسب‌وکارها برای گرمایش و سرمایش ساختمان‌ها، روشنایی، دستگاه‌ها و وسایل برقی، وسایل نقلیه و ماشین‌آلات و تجهیزات کارخانه‌ها

1. Total Energy Supply
2. Total Final Consumption

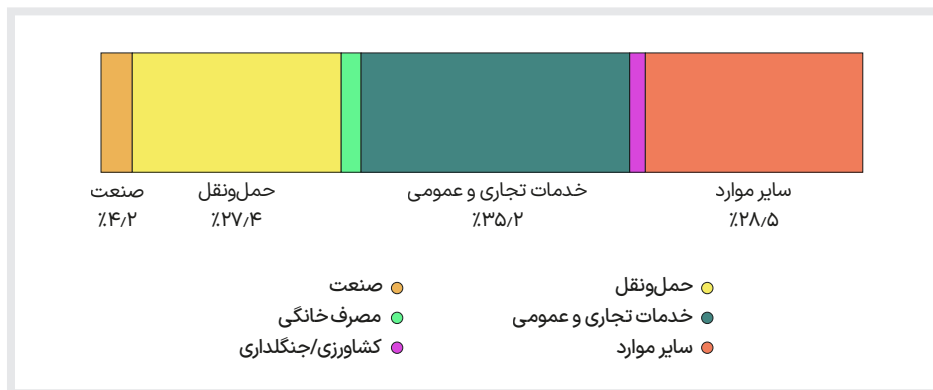
استفاده می شود. در ترکمنستان بیشترین منبع انرژی مصرفی در سال ۲۰۲۱ گاز طبیعی بود که ۵۰ درصد از کل مصرف نهایی این کشور را دربرمی گرفت [۲۱].

نمودار ۱۵: کل مصرف نهایی انرژی ترکمنستان در سال ۲۰۲۱

منبع: سازمان بین المللی انرژی

بزرگ ترین بخش های مصرف کننده انرژی در ترکمنستان در سال ۲۰۲۱ خدمات تجاری و عمومی بودند که ۳۵ درصد از کل مصرف نهایی را تشکیل می دادند [۲۱].

نمودار ۱۶: کل مصرف نهایی انرژی ترکمنستان در سال ۲۰۲۱ به تفکیک بخش ها

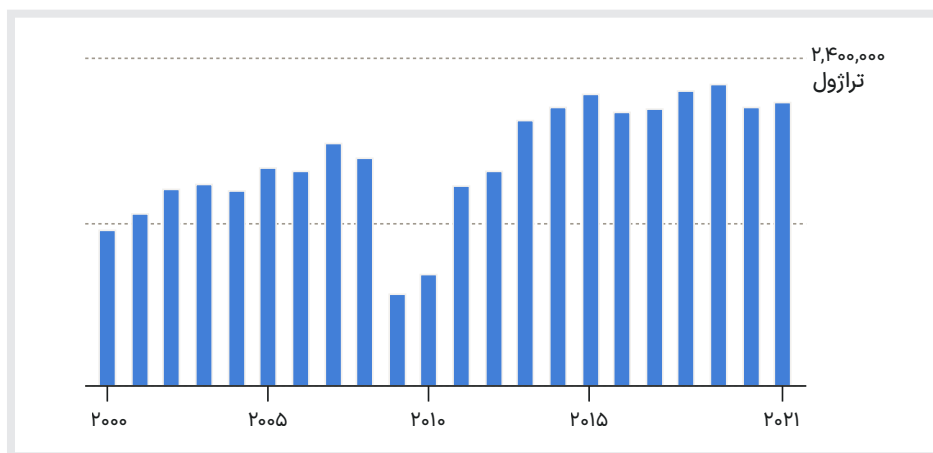
منبع: سازمان بین المللی انرژی

◆ گاز طبیعی

بسیاری از مردم با استفاده از گاز طبیعی برای پخت و پز و گرمایش خانه آشنا هستند، اما گاز طبیعی برای تولید برق و همچنین تولید مواد شیمیایی و پلاستیکی نیز سوخت

مهمی محسوب می‌شود. در سال ۲۰۲۱، سهم گاز ترکمنستان در تامین انرژی این کشور معادل ۷۶ درصد از کل منابع انرژی بود. میزان کل تولید داخلی گاز طبیعی در این کشور در سال ۲۰۲۱ معادل ۲,۸۵۶,۶۶۷ تراژول بود. تولید داخلی گاز طبیعی در ترکمنستان در بازه زمانی ۲۰۲۱-۲۰۰۰ رشد ۷۹ درصدی را تجربه کرده است. منبع گاز طبیعی شامل گاز طبیعی تولید داخل و گاز وارداتی کشور منهای گاز صادرشده یا ذخیره شده آن است. در سال ۲۰۲۱، سهم تولید داخلی گاز ترکمنستان از کل منبع گاز ۳۷۳/۱ درصد بود و کل منبع گاز طبیعی برابر با ۷۶۵,۶۵۹ تراژول بود که در بازه زمانی ۲۰۲۱-۲۰۰۰ رشد ۶۸ درصدی داشته است [۲۲].

صادرات و واردات گاز طبیعی: صادرات گاز ترکمنستان در بازه زمانی ۲۰۲۱-۲۰۰۰ رشد ۸۳ درصدی داشته است و در سال ۲۰۲۱، سهم صادرات خالص گاز از کل تولید گاز این کشور ۷۳/۲ درصد و از کل صادرات انرژی ۹۲ درصد بود [۲۲].

نمودار ۱۷: صادرات گاز ترکمنستان در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱

منبع: سازمان بین‌المللی انرژی

سهم گاز طبیعی در تولید برق: گاز طبیعی به دلیل قابلیت دسترسی و انتشار کمتر دی‌اکسید کربن و آلاینده‌های دیگر نسبت به زغال سنگ به گزینه محبوبی برای تولید

برق در بسیاری از کشورها تبدیل شده است. در سال ۲۰۲۱، کل برق ترکمنستان از طریق گاز طبیعی تولید شده و میزان کل برق تولید شده از گاز طبیعی در این کشور ۲۲,۵۲۸ گیگاوات ساعت بود. به طور کلی، تولید برق از گاز طبیعی در این کشور در بازه زمانی ۲۰۲۱-۲۰۰۰ رشد ۱۲۹ درصدی داشته است [۲۲].

مصرف نهایی گاز طبیعی: علاوه بر تولید برق، گاز طبیعی به طور گسترده ای برای گرمایش و پخت و پز استفاده می شود و سوخت مهمی برای بسیاری از فرآیندهای صنعتی است. در سال ۲۰۲۱، ۴۴ درصد از منبع گاز طبیعی ترکمنستان توسط مصرف کنندگان نهایی مورد استفاده قرار گرفته بود. به همین ترتیب، بخش خدمات تجاری و عمومی نیز بزرگ ترین بخش مصرف کننده گاز در این کشور بود که سهم آن از مجموع مصرف نهایی گاز طبیعی در سال ۲۰۲۱ معادل ۷۰ درصد بود [۲۲].

نمودار ۱۸: مصرف نهایی گاز طبیعی ترکمنستان در سال ۲۰۲۱ به تفکیک بخش ها

منبع: سازمان بین المللی انرژی

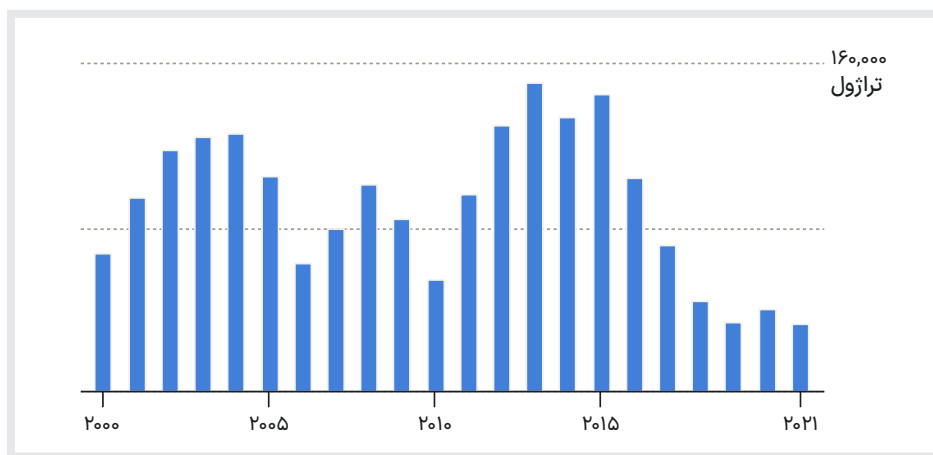
◆ نفت

نفت بخش جدایی ناپذیر زندگی امروزی است و سوخت میلیون ها وسیله نقلیه، هواپیما و کشتی در سراسر جهان از طریق نفت تامین می شود. در سال ۲۰۲۱، سهم نفت در تامین انرژی کلی ترکمنستان ۲۵/۱ درصد بود. منبع نفت ترکیبی از فرآورده های نفت خام و تصفیه شده است و شامل نفت تولید شده و وارداتی کشور منهای نفت صادر شده

یا ذخیره‌شده آن می‌شود. در سال ۲۰۲۱، مجموع منبع نفت ترکمنستان بالغ بر ۲۵۲،۶۳۶ تراژول بود که در بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۱ رشد ۴۹ درصدی را تجربه کرده‌است [۲۳].

تولید نفت خام: در سال ۲۰۲۱، سهم تولید نفت خام داخلی ۱۰۸/۴ درصد از کل منبع نفت خام ترکمنستان را دربرمی‌گرفت. در این سال، مجموع تولید نفت خام در این کشور ۴۲۱،۹۰۵ تراژول بود که در بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۱ رشد ۳۰ درصدی را تجربه کرده‌است [۲۳].

صادرات و واردات نفت خام: صادرات نفت خام ترکمنستان با کاهش ۵۲ درصدی در دوره ۲۰۰۰-۲۰۲۱، سهم یک درصدی از کل صادرات انرژی این کشور در سال ۲۰۲۱ داشت. در این سال، صادرات خالص نفت خام ترکمنستان ۷/۷ درصد از کل تولید نفت خام را تشکیل می‌داد [۲۳].

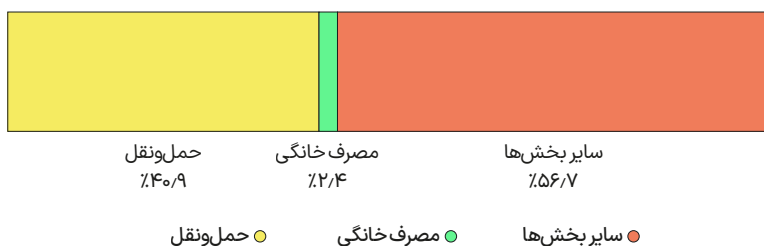

نمودار ۱۹: صادرات نفت خام ترکمنستان در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱

منبع: سازمان بین‌المللی انرژی

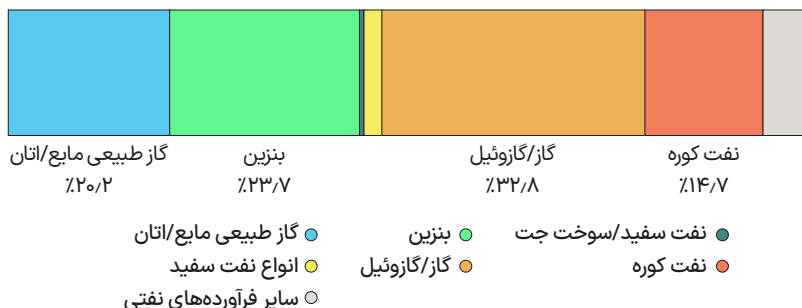
صادرات و واردات فرآورده‌های نفتی: در سال ۲۰۲۱، صادرات خالص فرآورده‌های نفتی در ترکمنستان ۳۹/۱ درصد از کل تولید فرآورده‌های نفتی را تشکیل می‌داد. سهم صادرات فرآورده‌های نفتی از کل صادرات انرژی این کشور نیز ۶ درصد بود که در بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۱ رشد ۷۲ درصدی داشته‌است [۲۳].

مصرف نهایی فرآورده‌های نفتی: بخش اعظم نفت خام به فرآورده‌هایی مانند بنزین، گازوئیل، نفت سفید و نفت کوره تبدیل می‌شود. در سال ۲۰۲۱، سهم فرآورده‌های نفتی ترکمنستان در مصرف انرژی ۴۱ درصد از کل مصرف نهایی بود. بزرگ‌ترین بخش مصرف‌کننده نفت در ترکمنستان نیز بخش نامشخصی (به‌غیر از بخش‌های مسکونی و حمل‌ونقل) بود که ۵۷ درصد از کل مصرف نهایی فرآورده‌های نفتی را به خود اختصاص داده بود. در سال ۲۰۲۱، گازوئیل با سهم ۳۳ درصدی و بنزین با سهم ۲۴ درصدی بیشترین فرآورده‌های نفتی مصرف شده در ترکمنستان بودند [۲۳].

نمودار ۲۰: مصرف نهایی فرآورده‌های نفتی ترکمنستان در سال ۲۰۲۱ به تفکیک بخش‌ها

منبع: سازمان بین‌المللی انرژی

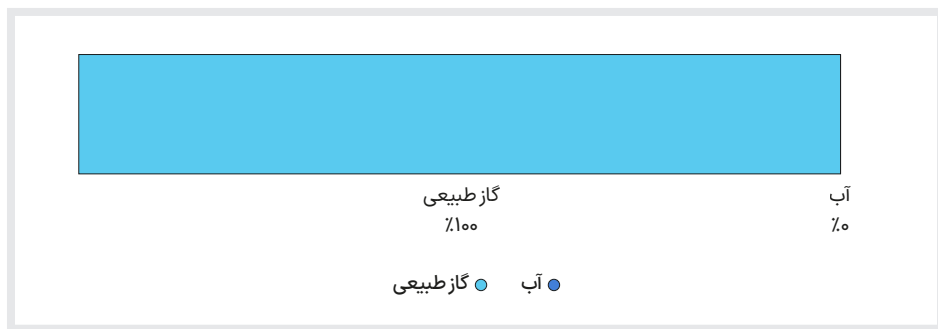
نمودار ۲۱: مصرف نهایی فرآورده‌های نفتی ترکمنستان در سال ۲۰۲۱ به تفکیک نوع محصولات

منبع: سازمان بین‌المللی انرژی

♦ برق

براساس برنامه توسعه اقتصادی-اجتماعی ترکمنستان (۲۰۲۴-۲۰۱۸)، حجم کل برق تولیدی در این کشور باید به ۳۳ میلیارد کیلووات در ساعت افزایش یابد. رئیس‌جمهور این کشور ضمن توجه ویژه به نقش این حوزه در تثبیت قدرت اقتصادی کشور تاکید دارد که تقویت ظرفیت صنعت برق کشور موجب ادغام بیشتر کشور با نظام انرژی جهانی می‌شود [۶۲].

تولید برق در ترکمنستان در بازه ۲۰۲۱-۲۰۰۰ رشد ۱۲۹ درصدی را تجربه کرده‌است و مجموع تولید برق آن در سال ۲۰۲۱ (آخرین آمار موجود) بالغ بر ۲۲,۵۳۴ گیگاوات ساعت بود. البته با توجه به ضعف اقتصادی و بسته‌بودن بودن اقتصاد این کشور نمی‌توان انتظار داشت هدف موردانتظار در برنامه توسعه اقتصادی-اجتماعی ترکمنستان (۲۰۲۴-۲۰۱۸) یعنی تولید ۳۳ میلیارد کیلووات در ساعت تا سال ۲۰۲۴ محقق شود. همان‌طور که پیش از این نیز اشاره شد، بزرگ‌ترین منبع تولید برق در ترکمنستان گاز طبیعی است و در سال ۲۰۲۱ نیز کل برق تولیدشده در این کشور از منبع گاز طبیعی بوده‌است [۲۰].

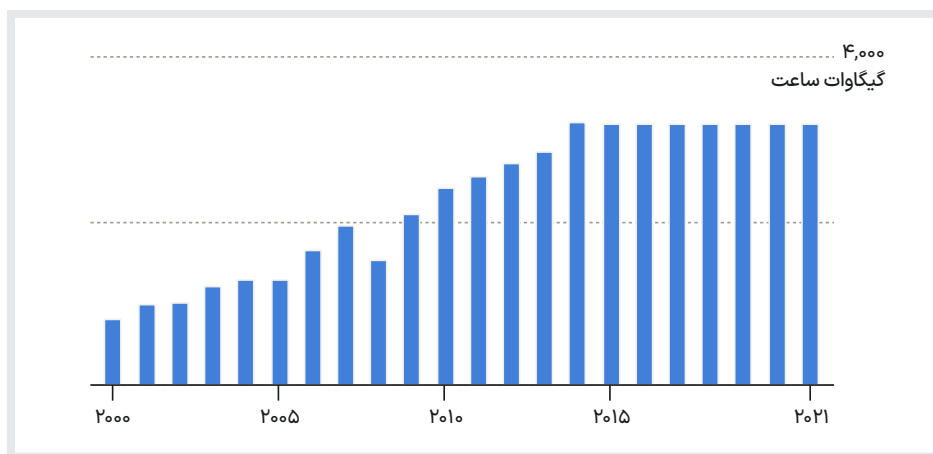

نمودار ۲۲: منابع تولید برق ترکمنستان در سال ۲۰۲۱

منبع: سازمان بین‌المللی انرژی

صادرات و واردات برق: برخلاف سایر منابع انرژی مانند زغال‌سنگ، نفت و گاز طبیعی، تجارت برق بین کشورهای نسبتاً محدود است. زیرا این امر از نظر فنی پیچیده‌تر است.

و نیاز به اتصال مستقیم مرزی دارد. با این حال، صادرات برق در ترکمنستان با روندی افزایشی در بازه ۲۰۰۰-۲۰۲۱ شاهد رشد ۳۰۰ درصدی بوده است. سهم صادرات خالص برق از کل تولید برق این کشور در سال ۲۰۲۱ معادل ۱۴/۲ درصد بود. با توجه به افزایش نرخ تولید برق، روند مصرف برق نیز در ترکمنستان در بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۲۱ رشد ۵۵ درصدی داشته است و سرانه مصرف برق این کشور به ۲/۵۹۲ مگاوات ساعت در سال ۲۰۲۱ افزایش یافته بود [۲۰].

نمودار ۲۳: صادرات برق ترکمنستان در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱

منبع: سازمان بین‌المللی انرژی

◆ انرژی تجدیدپذیر

از آنجایی که اغلب کشورها به دنبال کاهش انتشار دی‌اکسیدکربن و وابستگی به سوخت‌های فسیلی وارداتی هستند، انرژی‌های تجدیدپذیر منبع انرژی مهمی در دنیای امروز به‌شمار می‌روند. از انرژی‌های تجدیدپذیر اغلب برای تولید برق استفاده می‌شود، هرچند برای گرمایش در خانه‌ها و ساختمان‌ها نیز می‌توان از این انرژی‌ها بهره برد. در سال ۲۰۲۰، سهم انرژی‌های تجدیدپذیر نوین در مصرف نهایی انرژی ترکمنستان بسیار ناچیز و حدود ۰/۶ درصد بود. درواقع، روند مصرف انرژی‌های تجدیدپذیر در این کشور

در بازه زمانی ۲۰۲۰-۲۰۰۰ گیگاوات ساعت همواره نزولی بوده و نرخ کاهش ۳۳ درصدی را تجربه کرده است. در این بین، سهم سوخت‌های زیستی حاصل از پسماندها از کل مصرف نهایی انرژی ترکمنستان در سال ۲۰۲۱ برابر با ۱/۰ درصد بود که به‌طور کامل در بخش مصرف خانگی مورد استفاده قرار گرفته بودند.

متأسفانه هیچ اطلاعاتی از سهم انرژی‌های تجدیدپذیر در تولید برق ترکمنستان در دست نیست. در سال ۲۰۲۱، نیروی برق‌آبی بزرگ‌ترین منبع برق تجدیدپذیر غیرقابل احتراق^۱ در ترکمنستان بود که ۱۰۰ درصد تولید برق از انرژی‌های تجدیدپذیر را تشکیل می‌داد [۲۴].

۲.۳. صنعت نساجی

صنعت نساجی یکی از بخش‌های اصلی در اقتصاد ترکمنستان است. این کشور در طول سال‌های پس از استقلال حدود ۲ میلیارد دلار برای ساخت و بازسازی شرکت‌های نساجی سرمایه‌گذاری کرده است. در حال حاضر، بیش از ۷۰ شرکت شامل مجتمع‌های بزرگ نساجی و کارخانه‌های ریسندگی و بافندگی، تولید پوشاک، فرآوری ابریشم، تولید کفش و فرآوری اولیه چرم و پشم در بخش نساجی فعالیت می‌کنند. تأسیسات تولیدی این کشور مجهز به ماشین‌آلاتی با فناوری پیشرفته و ساخت شرکت‌های پیشرو جهانی هستند. از مزیت‌های صنعت نساجی ترکمنستان می‌توان به این موضوع اشاره کرد که این کشور علاوه بر به‌کارگیری جدیدترین فناوری‌ها، توجه ویژه‌ای نیز به ارتقای کیفیت محصولات و رعایت الزامات ایمنی محیط‌زیست در تولید این محصولات دارد و از الیاف و مواد طبیعی در تولیدات خود استفاده می‌کند.

1. Non-Combustible Renewable Electricity (تولید برق بدون مصرف سوخت‌های فسیلی)

بیش از ۳۰ شرکت نساجی ترکمنستان در زمینه صادرات فعالیت می کنند که ارزش صادرات آن ها در سال ۲۰۲۰ بالغ بر ۳۱۸/۹ میلیون دلار بود. **ترکمنستان حدود ۸۰ درصد از محصولات نساجی تولیدی خود را به ۱۵ کشور در منطقه کشورهای مستقل همسود، اروپا، آسیا و سایر نقاط جهان صادر می کند.** کشورهای ترکیه، روسیه، چین، قزاقستان، ارمنستان، جمهوری آذربایجان، بلاروس و اوکراین واردکنندگان عمده محصولات نساجی ترکمنستان هستند.

تاکنون ۱۳ مجتمع نساجی نوین با مشارکت شرکت های خارجی در ترکمنستان به بهره برداری رسیده اند و ساخت دو مجتمع نساجی نوین دیگر شامل کارخانه های ریسندگی، بافندگی، رنگرزی و دوزندگی نیز در دست انجام است که مجهز به ماشین آلات فناورانه هستند. افزون بر این موارد، برنامه جامع تولید و به روزرسانی فنی شرکت های نساجی و ایجاد صنایع نوآورانه براساس منابع طبیعی کشور^۱ نیز تدوین شده است. هدف این برنامه کاهش واردات از طریق تولید طیف گسترده ای از کالاهای داخلی با کیفیت بالا و قیمت مناسب است. طبق این برنامه تا سال ۲۰۲۵ بیش از ۳۰۰ میلیون دلار برای اجرای بیش از ۳۰ پروژه در صنعت نساجی ترکمنستان اختصاص خواهد یافت که رشد ۱۲۰ درصدی تولید محصولات قابل عرضه را در پی خواهد داشت.

در سال های آینده بخش زیادی از سرمایه گذاری ها به گسترش ظرفیت های فعلی صنعت نساجی ترکمنستان و همچنین احداث بیش از ده تاسیسات تولیدی جدید در کارخانه های فعلی این کشور معطوف خواهد شد. از نمونه های قابل توجه پروژه های توسعه صنعت نساجی ترکمنستان می توان به تاسیس کارگاه تولیدی

1. Comprehensive Program of Production and Technical Re-equipment of Textile Enterprises and the Creation of Innovative Industries Based on Local Natural Resources

پدهای پلی‌استری^۱ در کارخانه پنبه عشق‌آباد^۲ و تولید انواع تسمه برای ماشین‌آلات تولیدی اشاره کرد. مجتمع نساجی قیچاق^۳ نیز کارگاه تولید لاستیک و کارخانه تولید پنبه پزشکی، پنبه آرایشی و بهداشتی و ماسک‌های یک‌بار مصرف در عشق‌آباد (۲۰۱۷) راه‌اندازی کرده‌است. خانه مد عشق‌آباد^۴ نیز قصد دارد تا از شرکت ژاپنی شیماسیکی^۵ ماشین‌های بافندگی جدیدی خریداری کند و دامنه محصولات خود را گسترش دهد. پیش‌بینی می‌شود که پس از اجرای این پروژه‌ها، ارزش محصولات نساجی تجاری جدید در ترکمنستان از یک میلیارد منات (۲۸۴ میلیون دلار)^۶ فراتر رود. افزایش حجم این محصولات به تامین نیازهای بازار داخلی و کاهش واردات کمک می‌کند که این امر نیز به نوبه خود باعث صرفه‌جویی ارزی به میزان ۱۵۰ میلیون دلار می‌شود. **ترکمنستان** قصد دارد مازاد محصولات تولید شده در صنعت نساجی خود را صادر کند. از این رو، می‌توان انتظار داشت که ارزش ناخالص صادرات نساجی این کشور به بیش از ۱۴۰ میلیون دلار برسد [۴۸].

♦ برترین شرکت‌های نساجی در ترکمنستان

صنعت نساجی ترکمنستان با به‌کارگیری روش‌ها و فناوری‌های پیشرفته تولید قادر است کالاهای نساجی باکیفیتی تولید کند و رقابت‌پذیری خود در بازار جهانی را افزایش دهد. در جدول ۲ تعدادی از تولیدکنندگان نساجی پیشرو در ترکمنستان معرفی شده‌است [۶۸].

۱. منظور از پدهای پلی‌استری (Polyester Padding) انواع بافته‌های پلی‌استری است که در تولید بالشتک‌های طبی و صفحات محافظ لباس و اشیا استفاده می‌شوند.

2. Ashgabat Cotton Mill

3. Kipchak Textile Complex

4. Ashgabat House of Models

5. Shima Seiki

۶. تبدیل واحد در تاریخ ۹ اسفند ۱۴۰۲ در وب‌گاه زیر انجام شده‌است:

<https://tmt.currencyrate.today/convert/amount-1000000000-to-usd.html>

جدول ۲: برخی از شرکت های بزرگ نساجی ترکمنستان

نام شرکت	شرح مختصری درباره شرکت	آدرس وب گاه شرکت
شرکت ینیش ^۱	این شرکت یکی از برترین تولیدکنندگان پیراهن مردانه و بچه گانه در ترکمنستان است که لباس هایی باکیفیت و مقرون به صرفه از جنس پنبه، ابریشم و الیاف پنبه-پلی استر تولید می کند. این شرکت مجهز به ماشین آلات پیشرفته ساخت روسیه، چین، آلمان و ژاپن است. شرکت ینیش برنامه ای برای نصب روی تلفن همراه منتشر کرده که خرید اینترنتی محصولات این شرکت را برای مشتریان آسان تر کرده است.	https://yenish.com.tm/
گروه نساجی قلعه ^۲	گروه نساجی گالا دارای کارخانه های ریسندگی، بافندگی، رنگرزی و دوزندگی است. گالا ظرفیت تولید سالانه ۲۷۰۰ دست لباس آماده، ۴۷۰۰ تن پارچه بافتنی و ۴۹۰۰ تن نخ پنبه را دارد. تی شرت، تی شرت یقه دار، سویشرت، لباس ورزشی، شلوار، لباس زیر، لباس راحتی و ... از جمله محصولات این شرکت به شمار می آیند.	https://gala.com.tm/

1. Yenish Company
2. Gala Textile Group

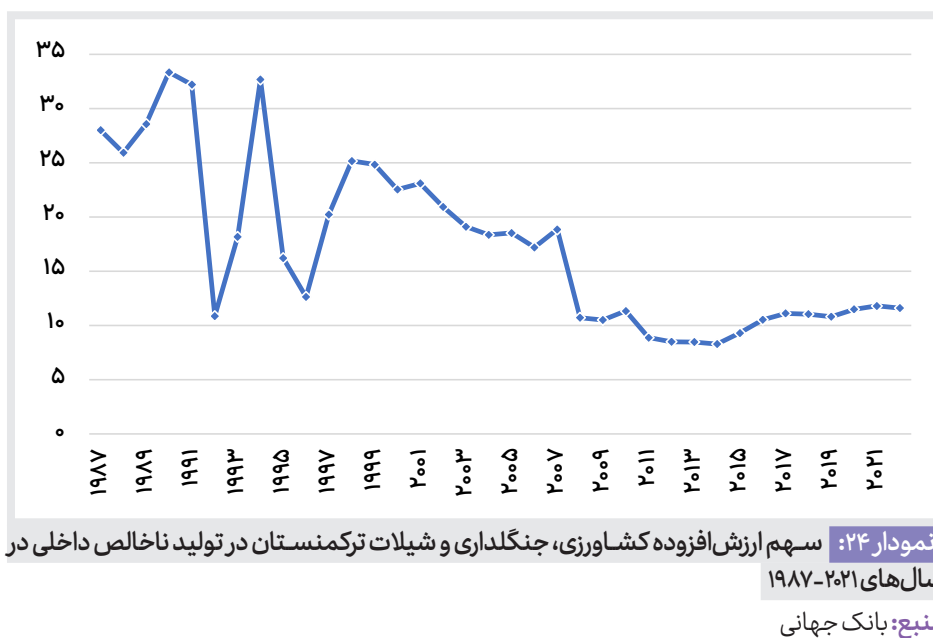
نام شرکت	شرح مختصری درباره شرکت	آدرس وب‌گاه شرکت
 مجتمع شلوار جین ترکمن‌باشی ^۱	مجتمع شلوار جین ترکمن‌باشی با ۳۰ سال تجربه در زمینه تولید نخ پنبه مرغوب، پارچه جین و منسوجات جین فعالیت دارد. این مجتمع تولیدکننده شلوار جین برای کودکان و بزرگسالان است. ترکمن‌باشی با مساحتی بالغ بر ۲۱/۵ هکتار دارای کارخانه‌های ریسندگی، بافندگی، رنگرزی و تولید لباس‌های آماده است که مجهز به ماشین‌آلات نساجی اروپایی و ژاپنی هستند. این مجتمع قادر به تولید سالانه ۹ هزار تن نخ، ۱۷ هزار مترمربع پارچه و ۱ میلیون و ۸۷۵ هزار محصولات پنبه‌ای است. ترکمن‌باشی کالاهای خود را به کشورهای متعددی از جمله آمریکا، اسپانیا، ترکیه، روسیه، جمهوری چک، اسلواکی، بریتانیا، مجارستان، لهستان و غیره صادر می‌کند.	www.tjk.com.tm
 شرکت نساجی روح‌آباد ^۲	شرکت نساجی روح‌آباد دارای تاسیسات ریسندگی، رنگرزی و چاپ نخ است که از فناوری‌های نوین استفاده می‌کند. این شرکت علاوه بر نخ و پارچه، محصولات نساجی از جمله رومیزی و روسری نیز تولید می‌کند. در حال حاضر این شرکت کالاهای خود را به کشورهای متعدد از جمله کانادا، آمریکا، روسیه، سوئد، انگلستان، آلمان، فرانسه، ترکیه و ایتالیا صادر می‌کند.	https://ruhabattextile.com.tm/

۳.۳. صنعت کشاورزی

بنابر آمار ارائه شده توسط بانک جهانی، سهم ارزش افزوده کشاورزی، جنگلداری و شیلات ترکمنستان در تولید ناخالص داخلی آن در سال ۲۰۲۱ برابر با ۱۱/۷ درصد بوده است

1. Turkmenbashi Jeans Complex
2. Ruhabat Textile Company

که کاهش قابل توجهی نسبت به دهه نود (بیش از ۲۵ درصد) نشان می دهد. همان طور که در نمودار ۲۴ دیده می شود، سهم این بخش از تولید ناخالص داخلی تا سال ۱۹۹۵ با تغییرات شدیدی همراه بوده که احتمالاً به دلیل تغییرات شرایط آب و هوایی بوده است. از آن پس، روند تغییرات ملایم و بیشتر نزولی است که البته از سال ۲۰۱۵ به بعد روندی کم و بیش صعودی پیدا می کند [۵۲].

شاهد دیگر بر این روند مثبت آمار سازمان غذا و کشاورزی سازمان ملل متحد (فائو)^۱ در سال ۲۰۲۰ است که مطابق آن، مجموع غلات تولید شده در ترکمنستان حدود ۱/۶ میلیون تن یعنی ۷ درصد بالاتر از میانگین پنج ساله تولید غلات در این کشور بوده است. گندم تولید شده در این کشور در سال ۲۰۲۰ بسیار کمتر از سال ۲۰۱۹ و حدود ۱/۴ میلیون تن بوده است که افت ۱۰ درصدی سالانه کاشت گندم به منظور تخصیص

1. Food and Agriculture Organization (FAO)

زمین‌ها به کشت پنبه را می‌توان علت اصلی آن برشمرد. البته لازم به ذکر است با آنکه میزان تولید گندم این کشور در سال ۲۰۲۰ نسبت به سال قبل کاهش داشته‌است، اما همچنان ۶ درصد بالاتر از میانگین پنج‌ساله بوده که علت آن به بهره‌گیری از بذره‌ای پرمحصول و شرایط آب‌وهوایی مطلوب نسبت داده می‌شود.

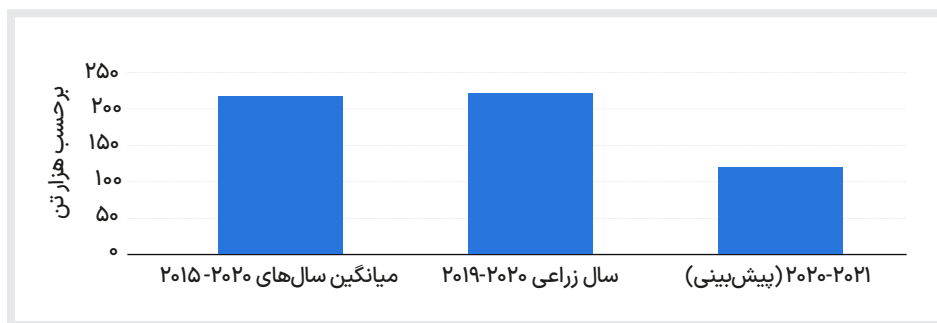
گزارش فائو بیانگر این است که رشد تولید کاهش واردات را در پی داشته‌است، به‌طوری‌که کل غلات وارداتی ترکمنستان در سال زراعی ۲۰۲۱-۲۰۲۰ حدود ۱۱۳ هزار تن بوده که بسیار کمتر از میانگین پنج‌ساله غلات وارداتی این کشور بوده‌است (نمودار ۲۵) [۱۶].

جدول ۳: تولید غلات در ترکمنستان در سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۱۵

میانگین	۲۰۱۹	۲۰۲۰ (تقریبی)	درصد تغییر در سال‌های ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۰
هزار تن			
گندم	۱۳۲۱	۱۶۰۰	-۱۲/۵
برنج (با شلتوک)	۱۳۰	۱۵۰	۱۵/۴
ذرت	۴۶	۴۳	۷/۵
سایر	۲۲	۲۰	۰
مجموع	۱۵۱۹	۱۶۱۳	-۹/۹

نکته: درصد تغییرات از اعداد گرد نشده محاسبه شده‌است.

منبع: سازمان غذا و کشاورزی سازمان ملل متحد (فائو)

نمودار ۲۵: میزان واردات غلات به ترکمنستان در سال‌های ۲۰۲۱ تا ۲۰۱۵

منبع: سازمان غذا و کشاورزی سازمان ملل متحد (فائو)

مطابق اطلاعات منتشر شده توسط وزارت کشاورزی ایالات متحده^۱، تولید گندم در ترکمنستان در بازه زمانی ۲۰۱۸-۲۰۲۴ همچنان روند کاهشی داشته است که می تواند بیانگر تداوم سیاست افزایش تولید پنبه باشد. میزان تولید پنبه، گندم و سایر غلات ترکمنستان در دوره پنج ساله ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۴ در جدول ۴ و ۵ نشان داده شده است [۶۷].

جدول ۴: میزان تولید غلات در ترکمنستان در بازه زمانی ۲۰۱۸-۲۰۲۴

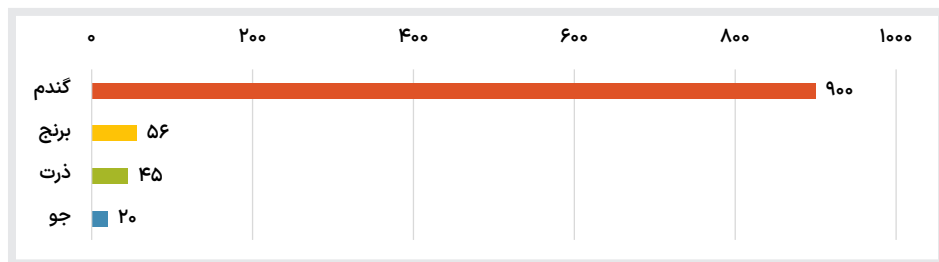
محصولات	میانگین ۵ ساله	۲۰۲۲-۲۰۲۳	۲۰۲۳-۲۰۲۴	درصد تغییر، میانگین ۲۰۲۳-۲۰۲۴
هزار تن				
گندم	۱۱۰۴	۱۱۰۰	۶۵۰	-۴۱
برنج	۸۵	۸۵	۸۵	۰
ذرت	۴۳	۵۰	۴۵	۵
جو	۲۱	۲۵	۲۰	-۷

منبع: وزارت کشاورزی ایالات متحده

جدول ۵: میزان تولید پنبه در ترکمنستان در بازه زمانی ۲۰۱۸-۲۰۲۴

محصول	میانگین ۵ ساله (برحسب ۱۰۰۰ عدل ^۲ ۴۸۰ پوندی)	۲۰۲۲/۲۰۲۳ (برحسب ۱۰۰۰ عدل ۴۸۰ پوندی)	۲۰۲۳/۲۰۲۴ (برحسب ۱۰۰۰ عدل ۴۸۰ پوندی)	درصد تغییرات میانگین سال زراعی ۲۰۲۳/۲۰۲۴
پنبه	۹۱۰	۹۰۰	۹۰۰	-۱

منبع: وزارت کشاورزی ایالات متحده

نمودار ۲۴: میزان غلات تولیدی ترکمنستان در سال زراعی ۲۰۲۴-۲۰۲۵

منبع: وزارت کشاورزی ایالات متحده

1. United States Department of Agriculture

۲. عدل پنبه (Cotton Bale) شامل پنبه تصفیه شده و بسته بندی شده در یک اندازه خاص و قابل کنترل است که واحد شمارش پنبه محسوب می شود. یک عدل پنبه طبق قانون ۴۸۰ پوند وزن دارد.

♦ کار اجباری؛ چالش مهم بخش کشاورزی ترکمنستان

ترکمنستان دهمین کشور تولیدکننده پنبه در جهان است که الیاف پنبه، نخ پنبه، پارچه و سایر محصولات پنبه‌ای را به سایر کشورها صادر می‌کند. تولید پنبه در این کشور با نظارت کامل دولت و از طریق کار اجباری ده‌ها هزار نفر کشاورز، کارمندان بخش دولتی و سایر افراد در بخش تولید و برداشت پنبه انجام می‌شود. دولت هر سال سهم هر کشاورز برای تولید پنبه را تعیین می‌کند و با تهدید به مجازات‌هایی مانند جریمه و از دست دادن زمین، آن‌ها را مجبور به کار می‌سازد. دولت عشق‌آباد تمام نهاده‌های ضروری برای تولید پنبه از جمله بذر، کود، آفت‌کش‌ها، ماشین‌آلات کشاورزی، سوخت و دسترسی به آبیاری را در اختیار دارد و قیمت فروش محصولات را تعیین می‌کند.

هر ساله در زمان برداشت محصول که بین ماه‌های آگوست و دسامبر است، دولت ترکمنستان با تهدیدهایی مانند از دست دادن شغل یا کاهش ساعات کار یا دستمزد و پرداخت جریمه، ده‌ها هزار نفر از کارکنان بخش دولتی از جمله کارکنان مدارس، مهدکودک‌ها، بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها، خدمات عمومی، سازمان‌های دولتی و کارخانه‌های دولتی را مجبور به چیدن پنبه می‌کند. نظام کار اجباری در ترکمنستان با بیرون راندن کارمندان دولتی از مشاغل خود و فرستادن آن‌ها به مزارع کشاورزی تأثیرات مخربی بر ارائه خدمات عمومی اساسی مانند مراقبت‌های بهداشتی و آموزش برجای گذاشته است.

علی‌رغم ممنوعیت واردات محصولات تولیدی ترکمنستان توسط نیروی کار اجباری و همچنین سایر قوانین تنظیم‌گری یا محدودکننده در ارتباط با استفاده از نیروی کار اجباری در زنجیره تامین پنبه - که به اصطلاح «طلای سفید» نامیده می‌شود - ترکمنستان راه‌های مختلفی برای ورود به زنجیره‌های عرضه جهانی پیدا کرده است و الیاف، نخ و

پارچه پنبه‌ای تولیدی خود را به کشورهای تولیدکننده محصولات نساجی از قبیل ترکیه، پاکستان و پرتغال صادر می‌کند. ترکمنستان همچنین کالاهای نهایی مانند حوله و ملحفه را به کشورهای ایالات متحده، کانادا و اروپا صادر می‌کند. گفتنی است استفاده از کار اجباری در ترکمنستان امر نامتعارفی نیست و بخش جدایی‌ناپذیری از نظام دولتی کشاورزی آن به شمار می‌رود که افزون بر بخش تولید پنبه، در بخش برداشت گندم، پیله ابریشم و سایر محصولات کشاورزی نیز رواج دارد. درحقیقت، نظام نظارتی و اجبار دولتی چنان در این کشور ریشه دوانده است که کشاورزان به جای در نظر گرفتن وضعیت خاک، آب و شرایط اقلیمی، براساس صلاح دید دولت و زمانی که دولت تعیین می‌کند، کاشت محصولات را انجام می‌دهند^۱ [۷۴].

۱. برای کسب اطلاعات بیشتر درباره کار اجباری و همچنین تعهداتی که ترکمنستان طبق کنوانسیون شماره ۱۰۵ سازمان بین‌المللی کار درباره ممنوعیت کار اجباری دارد، رجوع شود به:

https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13101:0::NO:13101:P13101_COMMENT_ID:2699323

بخش دوم

زیست بوم علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان

۱. مقدمه

بنا به گفته‌های برخی کارشناسان ترکمن، نظم فناوریانه و صنعتی جدید در ترکمنستان همگام با توسعه صنعت میکروالکترونیک، تولید خودکار و رشد مصرف گاز طبیعی در این کشور آغاز شده است. البته توسعه علمی و فناوریانه ترکمنستان بیشتر وابسته به بودجه‌های دولتی است و از این رو، دولت باید برای ترغیب بخش خصوصی به مشارکت در این حوزه تدابیری بیندیشد. در سال‌های اخیر دولت ترکمنستان مشوق‌هایی را جهت جذب سرمایه‌گذاری خطرپذیر به بخش آموزش در نظر گرفته است که می‌تواند موجب شتاب بخشیدن به توسعه فناوریانه کشور شود. طبق آخرین آمار موجود (۲۰۱۲)، دولت ترکمنستان تنها ۳/۱ درصد از تولید ناخالص داخلی خود را به بخش آموزش تخصیص می‌دهد که در مقایسه با دیگر کشورها بودجه کمی است (به عنوان مثال، کشورهای توسعه یافته در همین بازه زمانی به طور متوسط بین ۶ تا ۸ درصد از تولید

۱. گزارش یونسکو در سال ۲۰۲۰

ناخالص داخلی خود را به بخش آموزش اختصاص داده‌اند). متأسفانه اطلاعی در مورد نحوه توزیع این بودجه بین بخش‌های ارتقای منابع انسانی (شامل معلمان و اساتید دانشگاه و محققان)، بهبود امکانات آموزشی و غیره در دست نیست، اما منابع موجود حاکی از آن هستند که دولت ترکمنستان برنامه‌هایی برای گسترش آموزش فنی و حرفه‌ای در سطح متوسطه و آموزش عالی با هدف ارتقای منابع انسانی فنی مورد نیاز در بخش صنعت در دست اجرا دارد و در همین راستا، بسیاری از مکان‌های آموزشی را به امکاناتی مانند رایانه تجهیز کرده و برنامه‌های آموزشی نوینی را نیز به اجرا گذاشته است. افزون بر این، ترکمنستان مراکز آموزشی تخصصی و دانشگاه‌های جدیدی ساخته است و دانشجویان بسیاری را برای تحصیل به خارج از کشور اعزام می‌کند تا نیروهای متخصص مورد نیاز در زمینه توسعه علمی و فناوری کشور را تامین کند. این اقدامات همگی در پرتو سیاست جدید علم و فناوری کشور انجام می‌شوند که زمینه اجرای پروژه‌های بزرگ علمی، آموزشی و صنعتی را در کشور فراهم ساخته است. در بخش‌های پیش‌رو ابتدا قوانین ترکمنستان در حوزه علم، فناوری و نوآوری به اختصار معرفی می‌شوند و در ادامه، اولویت‌های سیاست علم، فناوری و نوآوری و همچنین برنامه‌ها و راهبردهای کشور در این حوزه بیان می‌شود [۹۱].

۲. قوانین حاکم بر نظام علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان

سیاست‌گذاری در حوزه علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان بر مبنای مجموعه قوانینی صورت می‌گیرد که طی دو دهه اخیر به روزرسانی شده‌اند و دولت برنامه‌ها و طرح‌های توسعه‌ای در این حوزه را مطابق این قوانین تدوین می‌کند. در ادامه، مهم‌ترین قوانین و برنامه‌های دولت ترکمنستان در زمینه توسعه علمی و فناوری کشور به‌طور مختصر شرح داده می‌شوند.

- در ماده ۵۵ قانون اساسی ترکمنستان مصوب سال ۲۰۰۸ و اصلاح شده در سال ۲۰۱۶ به حق آموزش اشاره شده است و در ماده ۱۶ قانون اساسی نیز بر ترویج توسعه علم و فناوری و همچنین حمایت از همکاری‌های بین‌المللی در این حوزه‌ها تاکید شده است [۵۶].
- قانون مالکیت فکری علمی ترکمنستان^۱ مصوب سال ۱۹۹۲ و اصلاح شده در سال ۲۰۰۹ در ارتباط با مسائل حقوقی حوزه فعالیت‌های علمی و فناورانه از جمله شرایط ایجاب و استفاده از حق مالکیت فکری علمی است [۹۱].
- قانون سازمان‌های علمی ترکمنستان^۲ مصوب سال ۲۰۱۳ ضمن تعریف وضعیت حقوقی، اهداف، مقاصد و اختیارات سازمان‌های مختلف علمی کشور و انواع و اقسام آن‌ها را طبقه‌بندی کرده و مقررات دولتی برای فعالیت‌های آن‌ها را تبیین می‌کند [۹۱].
- قانون سیاست علم و فناوری ترکمنستان^۳ مصوب سال ۲۰۱۴ مبانی و همچنین مراحل تدوین و اجرای سیاست علم و فناوری دولت ترکمنستان را تنظیم می‌کند. درواقع، انتظار می‌رود که این قانون با ارتقای ارزش واقعی فعالیت‌های علمی و فنی کارکنان علمی و تبدیل دستاوردهای آن‌ها به محصول مادی در حوزه‌های اجتماعی و معنوی جامعه مساعدترین شرایط ممکن را برای توسعه همه‌جانبه علم و فناوری فراهم کند [۹۱].
- در قانون توسعه اینترنت و خدمات اینترنتی مصوب سال ۲۰۱۴^۴ و اصلاح شده در سال ۲۰۲۰ به مدارس این اختیار داده شده است که خدمات و فناوری‌های اینترنتی را در شیوه‌های آموزشی خود بگنجانند، مشروط بر این‌که از ایمن و مناسب بودن اطلاعات ارائه شده به کودکان اطمینان حاصل کنند (ماده ۲۹-۲۸) [۵۶].

1. Law of Turkmenistan on Scientific Intellectual Property

2. Law of Turkmenistan on Scientific Organizations

3. Law of Turkmenistan on State Science and Technology Policy

4. 2014 Legal Regulation of Internet Development and Internet Services

● در ماده ۳۰ قانون توسعه اینترنت و خدمات اینترنتی ۲۰۱۴ تصریح شده است که اطلاعات ممنوعه برای توزیع بین کودکان شامل محتوایی است که اقداماتی مانند خودزنی یا خودکشی را ترویج می‌دهد، زندگی یا سلامت آن‌ها را به خطر می‌اندازد و یا استفاده از مواد مخدر، الکل، تنباکو یا سایر مواد مضر را در بین کودکان ترویج می‌کند. علاوه بر این موارد، محتوای ممنوعه برای کودکان شامل محتوایی است که استفاده از زور یا خشونت علیه افراد یا حیوانات را توجیه می‌کند، ارزش‌های خانوادگی را تضعیف و بی‌احترامی به والدین یا اعضای خانواده را تقویت می‌کند، رفتارهای غیرقانونی را موجه می‌داند و حاوی الفاظ توهین‌آمیز یا مطالب مستهجن است. در این قانون مسئولیت کاربران اینترنت نیز تعیین شده است، زیرا آن‌ها باید از انتقال یا به اشتراک گذاری اطلاعاتی که طبق قوانین ترکمنستان طبقه‌بندی یا محدود شده‌اند، خودداری کنند. علاوه بر این، کاربران اینترنت موظفند از آسیب‌های اخلاقی و مالی به اشخاص حقیقی، حقوقی و دولت جلوگیری کنند [۵۶].

● قانون پارک‌های علم و فناوری ترکمنستان^۱ مصوب سال ۲۰۱۴ مناسبات حقوقی، اقتصادی و سازمانی مرتبط با راه‌اندازی پارک‌های علم و فناوری را تنظیم می‌کند [۹۱].

● قانون اطلاعات شخصی و حفاظت از آن مصوب سال ۲۰۱۷ در ارتباط با امنیت سایبری است که در آن حقوق افراد در زمینه داده‌های شخصی، مسئولیت‌های سازمان‌های فعال در زمینه جمع‌آوری و رسیدگی به این داده‌ها، محدودیت‌های انتقال داده‌ها و همچنین دستورالعمل‌های کلی برای جمع‌آوری و مدیریت اطلاعات شخصی تعیین شده است [۵۶].

1. Law of Turkmenistan on Science and Technology Parks
2. 2017 Information on Private Life and its Protection Law

• در ماده ۶ قانون آموزش و پرورش مصوب سال ۲۰۲۱^۱ بیان شده است که نهادهای زیرمجموعه نظام آموزشی باید به «دیجیتال‌سازی نظام آموزشی» و «پیشرفت فناوریانه جهان، فرآیندهای شهرنشینی و مهاجرت، مشکلات محیط‌زیستی، جمعیتی و سایر مشکلات توسعه جهانی» توجه داشته باشند [۵۶].

• قانون فعالیت نوآورانه ترکمنستان^۲ مناسبات حقوقی، اقتصادی و سازمانی بین نهادهای نوآور و مسائل مرتبط با فعالیت‌های نوآورانه آن‌ها را در برمی‌گیرد و صرف‌نظر از ویژگی‌های هرکدام از این نهادها، این قانون در مورد همه آن‌ها اعمال می‌شود [۹۱].

• قانون وضعیت کارکنان علمی ترکمنستان^۳ حقوق، وظایف و مسئولیت‌های کارکنان علمی، معیارهای ارزیابی شایستگی‌های آنان و همچنین وظایف مقامات دولتی و ادارات ترکمنستان نسبت به آن‌ها را تشریح می‌کند و هدف آن تضمین خلاقیت علمی آزاد کارکنان علمی و حمایت اجتماعی از آنان است تا بدین‌ترتیب امکان افزایش ارزش فعالیت‌های علمی آنان فراهم شود [۹۱].

• فرمان رئیس‌جمهور در زمینه افزایش بهره‌وری تحقیقات علمی و پرورش نیروهای واجد شرایط^۴ به منظور توسعه راه‌حل‌های موثر برای مشکلات فوری علمی و فناوریانه در زمینه‌های اولویت‌دار توسعه اجتماعی-اقتصادی در ترکمنستان و ارتقای سطح آموزش و صدور گواهینامه برای کارکنان علمی شایسته به تصویب رسید [۹۱].

۱.۲. سیاست علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان

در این بخش اهداف سیاستی ترکمنستان در حوزه‌های علمی، فناوریانه و نوآورانه و اقدامات این کشور در راستای تحقق آن‌ها به‌طور مختصر شرح داده می‌شود.

1. 2021 Education Act

2. Law of Turkmenistan on Innovation Activity

3. Law of Turkmenistan on the Status of Scientific Workers

4. Decree of the President on Increasing the Efficiency of Scientific Research and Training of Highly-Qualified Personnel

ایجاد اقتصادی دانش بنیان و نوآورانه براساس تجربیات عملی گسترده و با بهره‌گیری

از فناوری‌های کارآمد: علم و دانش مهم‌ترین عامل افزایش ظرفیت فنی و نوسازی در کشور محسوب می‌شوند و در نتیجه، ایجاد اقتصادی دانش بنیان تاثیر بسزایی در توسعه اجتماعی-اقتصادی کشور ایفا خواهد کرد [۹۱].

پیشبرد علم در کشور و رساندن آن به سطح کیفی جدید و جهانی: ارتقای ظرفیت‌های

علمی موجب افزایش تاثیر عملی تحقیقات و تحولات فنی خواهد شد و همزمان به حل مسائل ضروری جامعه و کشور کمک می‌کند. در این راستا، دولت «فرهنگستان علوم ترکمنستان»^۱ پیشروترین مرکز علمی کاربردی نوآورانه-فناورانه کشور را به‌عنوان مجری اصلی تحقیقات علمی تعیین کرده است [۹۱].

توسعه یکپارچه علم، بهره‌گیری موثر از دستاوردهای علمی در اقتصاد ملی و تقویت

توانش فکری جامعه ترکمنستان: اهمیت ویژه توسعه قدرتمند علم در کشور موجب شده است تا ترکمنستان اقدامات قابل توجهی در جهت بهبود رشد کیفی علم و اصلاحات کلان علمی در کشور انجام دهد. به‌عنوان مثال، این کشور در سال‌های اخیر چارچوب قانونی معتبری برای توسعه علم در کشور ایجاد کرده و مصوبه‌هایی را نیز با هدف بهبود و توسعه زیرساخت‌های جانبی صادر کرده است. طبق قانون اساسی جدید ترکمنستان، حق آزادی در زمینه خلاقیت علمی و فناورانه به شهروندان داده شده است و دولت از این خلاقیت‌ها و همچنین گسترش دستاوردهای آن‌ها استقبال می‌کند و در مسیر توسعه علم و گسترش همکاری‌های بین‌المللی در این حوزه گام برمی‌دارد [۹۱].

توسعه تحقیقات پایه و کاربردی: فرهنگستان علوم ترکمنستان به‌عنوان اصلی‌ترین

بنیاد علمی کشور وظیفه توسعه تحقیقات پایه و کاربردی را برعهده دارد. در همین

1. Turkmenistan Academy of Sciences

راستا، دولت نسبت به تقویت هدفمند زیرساخت مادی و فنی فرهنگستان علوم و سایر موسسات آموزش عالی مبادرت می‌ورزد تا این موسسات جوانان را به‌طور گسترده در فعالیت‌های تحقیقاتی مشارکت دهند و به جستجوی راهکارهای موثر برای مقابله با موانع نوین‌سازی اقتصاد ملی و همچنین امکان‌سنجی پروژه‌های کلان‌تأثیرگذار در توسعه صنعتی کشور بپردازند [۹۱].

دولت ترکمنستان تحقق اهداف فوق را از طریق تمرکز بر حوزه‌های اولویت‌دار تحقیق و توسعه پیگیری می‌کند. از اولویت‌های پژوهشی ترکمنستان می‌توان به انجام تحقیقات در حوزه‌هایی مانند نانوفناوری، انرژی، زیست‌فناوری، زیست‌شناسی مولکولی، کشاورزی، بوم‌شناسی و ژنتیک، سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی، پزشکی و داروسازی نوین، اقتصاد نوآورانه و علوم انسانی اشاره کرد.

موسسات تحقیقاتی و مرکز فناوری فرهنگستان علوم پیرو اولویت‌های پژوهشی این کشور تمرکز ویژه‌ای روی نوآوری در توسعه مجموعه سوخت و انرژی و همچنین رسیدگی به مسائل مربوط به صرفه‌جویی در انرژی دارند و دانشمندان ترکمن با بررسی و تحقیق درباره منابع انرژی جایگزین در پی دستیابی به فناوری‌های جدیدی برای تولید برق و اکتشاف، توسعه، تولید و استفاده از ذخایر هیدروکربنی هستند. افزون بر این، محققان ترکمنستان در زمینه‌های کشاورزی، پزشکی، داروسازی و صنایع غذایی، ژنتیک، مهندسی زیستی و زیست‌پزشکی نیز پژوهش‌هایی در دست انجام دارند [۹۵].

فعالیت‌های پژوهشی این کشور همچنین شامل تحقیقاتی در زمینه تولید انواع جدید کودهای کشاورزی و بهبود فرآیندهای گزینش و اصلاح محصولات زراعی و دام‌ها و تهیه بانک ژنتیکی از گیاهان و جانوران برای ایجاد زیست‌بوم‌های جدید می‌شود. به‌عنوان مثال، ترکمنستان در سال ۲۰۲۱ تحقیقات کاربردی متعددی در زمینه تولید انواع

بذر جدید و پرمحصول جهت کشت محصولات مناسب برای شرایط خاک و آب و هوایی کشور و در عین حال حفظ گونه‌های ارزشمند گیاهی و جانوری موجود در منطقه انجام داده است [۹۱].

پرورش نیروهای متخصص و دانشمندان در حوزه‌های اولویت‌دار: فرهنگستان علوم ترکمنستان علاوه بر تحقیقات علمی به پرورش نیروهای متخصص و دانشمندان آینده در حوزه‌های علمی و فناوریانه جدید مانند فناوری مواد جدید، مواد نانو، فناوری‌های شیمیایی، میکاترونیک و همچنین رباتیک و نوآوری نیز می‌پردازد. از آنجایی که ترکمنستان دارای منابع طبیعی فراوان و تنوع زیستی غنی است، پرورش نیروهای متخصص در حوزه‌هایی مانند کشاورزی، پزشکی، صنایع دارویی و غذایی، زیست‌شناسی مولکولی، ژنتیک، مهندسی زیستی و زیست‌پزشکی برای اقتصاد این کشور حیاتی است و توسعه اقتصادی آتی آن در گرو پیشرفت در کشت محصولات زراعی، پرورش حیوانات، تولید محصولات متنوع و گیاهان و حیوانات پیوندی جدید با استفاده از روش‌های نوین زیست‌فناوری و تولید انواع محصولات غذایی و دارویی است [۹۱].

مشارکت دانشمندان در ارزیابی ماشین‌آلات و تجهیزات وارداتی: دولت ترکمنستان مشارکت دانشمندان در زمینه ارزیابی ماشین‌آلات و تجهیزات وارداتی را لازم می‌داند تا به کمک آن‌ها بتواند این تجهیزات و ماشین‌آلات را با استانداردهای بین‌المللی مطابقت دهد و مناسب بودن آن‌ها برای شرایط خاص کشور را بسنجد [۹۱].

پررنگ‌تر ساختن نقش دانشمندان در تضمین استانداردهای بین‌المللی کیفیت: از آنجایی که تحولات علمی در صنعت به‌طور مستقیم بر توانش اقتصاد ملی تاثیر می‌گذارد، دانشمندانی که در توسعه بخش‌های صنعتی و آموزش متخصصان نقش مهمی دارند باید بر اجرای استانداردهای بین‌المللی کیفیت در صنایع کشور نظارت داشته باشند [۹۱].

بهره‌گیری موثر از علم و آموزش برای ظرفیت‌سازی و ایجاد قابلیت‌های مختلف در کشور:

در سال‌های اخیر، زیرساخت مادی و فنی علم و آموزش در ترکمنستان بسیار تقویت شده است. دولت حدود ۱۶ میلیارد دلار به توسعه این حوزه اختصاص داده که منجر به ساخت ۶۲۳ مهدکودک، مدرسه، دانشکده، موسسه، دانشگاه و سایر تاسیسات مجهز به تجهیزات و فناوری‌های روز دنیا شده است. افزون بر آن، سرمایه‌گذاری‌های انجام‌شده در این حوزه موجب احداث کارخانه‌ها و نیروگاه‌های صنعتی نوین در کشور، اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های محیط‌زیستی و بین‌المللی، تولید بدون زباله و دوستدار محیط‌زیست، ایجاد خوشه‌های اقتصادی، گسترش تجربیات علمی پیشرفته و استفاده از فناوری‌های نوین شده‌اند [۹۱].

دیجیتال‌سازی اقتصاد: یکی از اولویت‌های مهم در سیاست ترکمنستان

دیجیتال‌سازی اقتصاد است. این کشور به‌منظور حرکت به سمت اقتصاد دیجیتال، در حال ارتقای سامانه‌های رایانه‌ای و نوین‌سازی امکانات ارتباطی، خودکارسازی فرآیندهای تولید، ایجاد سامانه‌های اطلاعاتی و راه‌اندازی سامانه الکترونیکی مدیریت اسناد است. در راستای تکمیل این اقدامات، دولت توسعه و اجرای پروژه‌های متعدد در زمینه فناوری اطلاعات، سازمان‌دهی خدمات بازاریابی و مشاوره، و افزایش تعداد مراکز فناوری اطلاعات و موسسات آموزشی برای متخصصان اقتصاد دیجیتالی را در نظر گرفته است [۹۱].

توسعه زیرساخت علمی کشور در زمینه استفاده از آب‌های معدنی، گل درمانی و

گیاهان دارویی محلی دارای خواص درمانی قابل توجه: اگرچه تولید دارو از مواد اولیه محلی

هنوز در مرحله ابتدایی است، اما توجه به توسعه هدفمند و همه‌جانبه علم پزشکی در این کشور نشان‌دهنده رشد آگاهی عمومی نسبت به ارزش به‌کارگیری دستاوردهای علمی حوزه پزشکی در فرآیندهای تولید دارو است [۹۱].

نوین سازی و بهبود زیرساخت ها و نظام های مدیریتی، بهبود کارایی و همچنین تقویت

زیرساخت مادی، فنی و قانونی نظام آموزشی: تلاش برای دستیابی به این اهداف منجر به افزایش مداوم تعداد دانشجویان ثبت نامی در موسسات فنی و حرفه ای و آموزش عالی و همچنین راه اندازی رشته های جدید در دانشگاه های کشور شده است. ترکمنستان با تقویت نظام آموزشی کشور و امضای توافق نامه های بین دولتی و قراردادهای آموزشی برای تربیت متخصصان مورد نیاز در بازار کشور توانسته است شرایط تحصیل دانشجویان ترکمنستانی در معتبرترین دانشگاه های پیشرفته دنیا را بهبود بخشد [۹۱].

برانگیختن علاقه دانش آموزان به علم و همچنین کشف و شکوفایی استعداد های

آن ها: دولت ترکمنستان به منظور تحقق این هدف چندین مدرسه تخصصی با تمرکز بر رشته های مختلف مانند زبان های خارجی، علوم دقیق، علوم طبیعی، فعالیت های بشردوستانه، موسیقی، علوم نظامی و ورزش و همچنین هنرستان های مختص به کودکان و هنرستان های پیشرفته را تاسیس کرده است. پیرو برنامه دیجیتال سازی اقتصاد کشور نیز عناوین درسی جدیدی در برنامه های آموزشی مدارس گنجانده شده است. علاوه بر این، دولت به منظور نوین سازی بیشتر و بهبود وضعیت مالی و اقتصادی موسسات آموزش عالی ضمن تخصیص ردیف بودجه ای ویژه برای آن ها، همکاری های آموزشی بین المللی در این موسسات را نیز گسترش می دهد.

شایان ذکر است که زمان بندی برخی از اهداف و مقاصد ذکر شده در برنامه های توسعه اقتصادی، علمی و فناوریانه ترکمنستان در نتیجه رکود جهانی اقتصاد دچار تغییراتی شده است. البته در مجموع می توان گفت که وضعیت علم، آموزش و نوآوری در ترکمنستان در سال های اخیر تغییر چشمگیری نداشته است، هرچند روند توسعه منابع برخط و استفاده از آن ها در این کشور با شتاب قابل توجهی پیش می رود [۹۱].

۲.۲. برنامه‌ها و راهبردهای ترکمنستان در زمینه علم، فناوری و نوآوری

رئیس‌جمهور سابق ترکمنستان توسعه اقتصاد دیجیتال را عاملی کلیدی در افزایش فعالیت‌های سرمایه‌گذاری، آشنایی با روش‌های پیشرفته مدیریت دولتی، اشتغال‌زایی و ارتقای کارآیی همه شاخه‌های نظام اقتصادی با استفاده از فناوری اطلاعات می‌دانست و دیجیتال‌سازی را اولویت اصلی کشور برای دستیابی به اهداف اقتصاد ملی معرفی کرد [۷۸]. در دولت جدید نیز توجه به دیجیتال‌سازی کشور همچنان ادامه دارد و ترکمنستان در حال اجرای برنامه‌هایی در زمینه دیجیتال‌سازی تمام حوزه‌های اقتصاد ملی و به‌کارگیری آخرین پیشرفت‌های علمی در فرآیندهای تولید است [۹۱].

با توجه به نقش انکارناپذیر فناوری‌های دیجیتال در دستیابی به اهداف توسعه پایدار، دولت ترکمنستان این فناوری‌ها را در همه برنامه‌ها، پروژه‌های بزرگ اقتصادی و سیاست‌های اجتماعی خود گنجانده است و به‌ویژه در سال‌های اخیر به توسعه فناوری‌های پزشکی دیجیتال، آموزش از راه دور و ابزارهای دولت الکترونیک و غیره روی آورده است [۷۷].

افزون بر این، دولت ترکمنستان به گسترش حمایت از فعالیت‌های علمی و فناوریانه و تقویت زیرساخت‌های مادی و فنی موسسات علمی و همزمان افزایش تامین مالی تحقیقات مهم و نویدبخش و پیشرفت‌های تجربی و فناوریانه اهتمام ویژه‌ای دارد. صندوق حمایت از دانشمندان جوان رئیس‌جمهور ترکمنستان^۱ و صندوق توسعه علم^۲ نیز به حمایت و تامین مالی تحقیقات علمی می‌پردازند (به نقل از وب‌گاه سفارت ترکمنستان در ایالات متحده) [۹۵]. در ادامه به معرفی برنامه‌ها و پروژه‌های دولت ترکمنستان در راستای دیجیتال‌سازی اقتصاد از جمله دیجیتال‌سازی شهرها

1. Fund of the President of Turkmenistan for the Support of Young Scientists

2. Science Development Fund

و روستاها، بانک‌ها و کسب‌وکارها و نیز ارتقای نظام آموزشی به کمک فناوری‌های دیجیتال پرداخته می‌شود.

مفهوم توسعه اقتصاد دیجیتال در ترکمنستان: رئیس‌جمهور وقت قربانقلی بردی محمداف در سال ۲۰۱۸ مفهوم توسعه اقتصاد دیجیتال در ترکمنستان^۱ را تصویب کرد. اجرای این طرح از سال ۲۰۱۹ آغاز شده و قرار است تا سال ۲۰۲۵ ادامه یابد. هدف این طرح توسعه بیشتر اقتصاد ملی از طریق تنوع بخشیدن به منابع اقتصادی به‌ویژه رونق بخشی صنعت الکترونیک داخلی است [۹۱]. درواقع، این طرح نقشه‌راهی است که به‌منظور رقم زدن تحولات فناورانه در همه بخش‌های نظام اقتصادی، ارتقای مدیریت دولتی، ایجاد اقتصاد دانش‌بنیان و استفاده کامل از منابع عظیم و ظرفیت صنعتی کشور آغاز شده است [۷۷]. سند این طرح شامل ۷ فصل می‌شود که بیانگر وضعیت فعلی نظام ملی فناوری اطلاعات و ارتباطات، اهداف و مقاصد این طرح، روش‌های اجرای آن و نتایج موردانتظار است و همه نهادهای دولتی ملی و محلی و بخش خصوصی کشور موظف به اجرای آن هستند [۸۸]. به‌طور کلی، تقویت پایه‌های اساسی اقتصاد دیجیتال به‌ویژه سامانه‌های پشتیبانی اینترنتی اولویت اصلی این طرح محسوب می‌شود. رئیس‌جمهور ترکمنستان توجه به افزایش مشارکت مردم، کارآفرینان و دولت را نیز در کنار تقویت زیرساخت اقتصاد دیجیتال برای پیشبرد اهداف دیجیتال‌سازی ضروری می‌داند [۹۱].

مقرر شده است این طرح در سه مرحله اجرا شود: مرحله اول در سال ۲۰۱۹، مرحله دوم بین سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۲۳ و مرحله سوم بین سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۲۵. **مرحله اول** شامل ایجاد نهادی دولتی و به‌عبارتی کمیسیونی بین‌سازمانی متشکل از روسای وزارتخانه‌ها، ادارات و سایر سازمان‌ها و همچنین تدوین برنامه‌ای برای توسعه اقتصاد دیجیتال و به‌عبارتی

1. Concept for the Development of the Digital Economy in Turkmenistan

تدوین نوعی «نقشه‌راه» برای انجام اقدامات لازم در جهت آمادگی برای گذار به‌سوی اقتصاد دیجیتال می‌شود [۷۲]. هدف کمیسیون بین‌سازمانی شامل حمایت از اجرای عملی و ترویج فناوری‌های دیجیتال در تمام سطوح دولتی و زندگی عموم مردم است. اولین جلسه این کمیسیون در آغاز سال ۲۰۲۰ و دومین جلسه آن در دسامبر همان سال برگزار شد و شرکت‌کنندگان در دومین جلسه این نکته را یادآور شدند که موفقیت در زمینه تحول دیجیتال منوط به انجام اقداماتی پایدار و استوار در چند بخش از جمله بررسی روندهای جهان پیشرفته امروزی، پرورش نیروهای متخصص و توسعه توان علمی، فنی و زیرساختی کشور است [۷۸].

افزون بر موارد ذکر شده، مرحله اول شامل نظارت بر توسعه زیرساخت فنی واحدهای تجاری به‌منظور آماده‌سازی آن‌ها برای دیجیتالی شدن، تقویت زیرساخت مادی و فنی کسب‌وکارها، تهیه چارچوب قانونی و انجام اقدامات سازمان‌یافته و هدفمند جهت تقویت مهارت‌های نیروی کار و تخصیص بودجه می‌شود. اقداماتی از قبیل اعلام مناقصه برای خرید تجهیزات فنی مناسب، تعیین حجم سرمایه‌گذاری و زمان آغاز اجرای طرح‌های آزمایشی و بررسی و تحلیل امکان اجرای آن‌ها در تمامی بخش‌ها نیز در مرحله اول انجام می‌شود. **مرحله دوم** شامل به‌کارگیری گسترده‌تر و جامع‌تر سامانه‌های ارتباط دیجیتال، توسعه خدمات چندمنظوره، ترویج خبررسانی دیجیتال و غیره می‌شود. به عبارت دیگر، در این مرحله به مدد فراهم شدن زیرساخت‌های مورد نیاز زمینه برای توسعه و تثبیت اقتصاد دیجیتال در کشور میسر خواهد شد. **مرحله سوم** مشتمل بر اجرای پروژه‌های دیجیتال‌سازی در بخش‌های مختلف نظام اقتصادی ترکمنستان و ادغام اقتصاد دیجیتال کشور در نظام اقتصاد دیجیتال بین‌المللی است. انتظار می‌رود در این مرحله اقتصاد دیجیتال ترکمنستان از بلوغ کافی برای حضور و رقابت در عرصه‌های بین‌المللی برخوردار شود [۷۲].

مفهوم توسعه نظام آموزش دیجیتال در ترکمنستان: در دنیای نوین امروز میزان اثربخشی نظام آموزشی هر کشور تعیین کننده میزان پیشرفت آن است. در سال های اخیر نیز این مسئله اثبات شده است که رشد اقتصادی رابطه مستقیمی با استفاده از فناوری های پیشرفته و کاربست موثر نتایج تحقیقات پایه و کاربردی دارد [۹۱]. ترکمنستان نیز مسئله تربیت نسل جوان تحصیل کرده را بسیار مهم می داند و دولت این کشور همواره در تلاش است تا شرایط را برای پرورش افرادی توانمند و فرهیخته فراهم سازد و از حداکثر ظرفیت جوانان در جهت توسعه اقتصاد و جامعه بهره مند شود. از این رو، ترکمنستان در حال اجرای اصلاحات اساسی متعدد با هدف معرفی روش های آموزشی نوآورانه، توسعه فناوری های اطلاعات و ارتباطات و تربیت نیروهای متخصص است [۸۶].

مفهوم توسعه نظام آموزش دیجیتال در ترکمنستان^۱ در ۱۵ سپتامبر ۲۰۱۷ به تصویب رسید و بر ایجاد محیط آموزشی مبتنی بر اطلاعات در تمام سطوح و با تجهیزات فنی کافی تمرکز دارد. این امر برای پیشبرد دیجیتال سازی اقتصاد ملی، غنی سازی توانش فکری مردم و همچنین بهبود کیفیت کلی آموزش و توسعه روش های آموزش دیجیتال از اهمیت بالایی برخوردار است [۹۱]. بدیهی است که در طول فرآیند دیجیتال سازی نظام آموزشی تغییراتی اساسی در ساختار آموزشی و فرآیند آموزش رخ می دهد و دیجیتال سازی براساس استانداردهای آموزشی جدید شکل می گیرد [۷۸]. یکی از دستورات عملیاتی مهم دیجیتال سازی نظام آموزشی ملی شامل تدوین قوانین مورد نیاز این حوزه است که تصویب نسخه جدید قانون آموزش و پرورش در سال ۲۰۲۱ نیز به همین منظور انجام شده است. در برخی از مفاد قانون جدید بر توسعه فناوری های رایانه ای و دیجیتال سازی

1. Concept for the Development of the Digital Education System in Turkmenistan

نظام آموزشی در تمام سطوح تاکید ویژه‌ای شده است و می‌توان گفت همین امر در پیشبرد دیجیتال‌سازی نظام آموزشی ترکمنستان نقش بسزایی داشته است [۸۶]. دیگر قوانین مربوط به توسعه زیرساخت‌های فناورانه در مراکز آموزشی ترکمنستان عبارتند از:

- به موجب ماده ۸ قانون صنعت برق (۲۰۱۴)^۱ که تضمین‌کننده دسترسی برابر مصرف‌کنندگان به برق است، مدارس این کشور از نیروی برق برخوردار شده‌اند. در سال ۲۰۲۳ نیز وزارت آموزش و پرورش^۲ این کشور قراردادی با شرکت‌های فناوری داخلی منعقد کرد که طبق قرارداد این شرکت‌ها موظف به تولید و عرضه لپ‌تاپ به موسسات آموزشی شدند. این رایانه‌ها مطابق با استانداردهای کیفی و الزامات پزشکی برای کاربران کودک ساخته شده‌اند که این نکته نشان‌دهنده تعهد دولت به فراهم‌ساختن محیط آموزشی ایمن و کارآمد برای دانش‌آموزان است [۵۶].
- طبق ماده ۱۳ قانون توسعه اینترنت و خدمات اینترنتی (۲۰۱۴) دسترسی به اینترنت برای موسسات علمی و فرهنگی ازجمله تمامی انواع موسسات آموزشی، موسسات آموزش عالی، موسسات علمی فرهنگستان علوم ترکمنستان، کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز بایگانی الزامی است [۵۶].
- در ماده ۷ قانون توسعه اینترنت و خدمات اینترنتی (۲۰۱۴) همچنین به ایجاد شرایط مساعد برای توسعه روش‌های آموزش از راه دور، ارتقای سواد دیجیتال و اطمینان از برخورداری افراد از شایستگی‌های لازم جهت استفاده موثر از خدمات اینترنتی اشاره شده است. درواقع، هدف این قانون گنجاندن دانش و مهارت‌های اساسی لازم برای دستیابی به خدمات اینترنتی در استانداردهای آموزش متوسطه عنوان شده است [۵۶].

1. 2014 Electric Power Industry Law
2. Ministry of Education

• در پی مصوبه‌ای که رئیس‌جمهور کشور در زمینه آموزش ابلاغ کرده‌است، چندین پروژه بین‌المللی به‌منظور توسعه محیط آموزشی دیجیتال در موسسات آموزش عالی ترکمنستان در حال انجام است. پروژه بین‌المللی سه‌ساله نوین‌سازی آموزش عالی در آسیای مرکزی با بهره‌گیری از فناوری‌های جدید (HiEdTec)^۱ یکی از این پروژه‌ها است که در راستای اجرای مفهوم توسعه نظام آموزش دیجیتال ترکمنستان و با بهره‌برداری از تجربیات موفق بین‌المللی در این حوزه تدوین شده‌است [۶۰].

برنامه بهره‌گیری از فناوری‌های جدید در نظام آموزش عالی: هدایت نظام آموزش عالی به‌سوی دیجیتالی‌شدن هدف اصلی برنامه بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال در نظام آموزش عالی^۲ به‌شمار می‌آید. درواقع، این برنامه به‌منظور بهبود تدریجی فعالیت‌های موسسات آموزشی، استفاده گسترده از منابع دیجیتال، غنی‌سازی فرآیند آموزشی و تطبیق نظام آموزش عالی با استانداردهای جهانی طراحی شده‌است. به‌طور کلی، ارتقای نظام آموزش عالی و تحصیلات تکمیلی از طریق به‌کارگیری موثر فناوری‌های آموزشی نوآورانه و الگوهای آموزشی در روش‌های تدریس و در نتیجه فراهم کردن فرصت یادگیری برای همه افراد با استفاده از ظرفیت تمامی معلمان و ابزارهای آموزشی را می‌توان از اهداف این برنامه برشمرد. این برنامه روی حوزه‌های زیر تمرکز دارد:

- یادگیری متعارف و غیردیجیتال؛
- یادگیری دیجیتال، سیار و فراگیر؛
- یادگیری تلفیقی؛ و
- پیاده‌سازی سایر فناوری‌های آموزشی نوآورانه و الگوهای آموزشی.

1. Modernization of Higher Education in Central Asia through New Technologies
2. Program for Adapting Higher Education to the Digital Generation

افزون براین، این برنامه بر ارتقای همه‌جانبه انواع دیگر ابزارها و روش‌های آموزشی از جمله کتاب‌های درسی دیجیتال، کتابچه‌های راهنما، محتوای صوتی و تصویری، برنامه‌های تعاملی و چندرسانه‌ای و غیره نیز تأکید دارد. به‌طور کلی، اهداف عملیاتی این برنامه عبارتند از:

- کمک به حفظ نقش اساسی و راهبر اساتید در فرآیند آموزش؛
- توسعه آموزش متعارف و غیردیجیتال؛
- توسعه آموزش دیجیتال، سیار و فراگیر؛
- توسعه یادگیری ترکیبی و استفاده از آموزش غیررسمی؛
- به‌کارگیری سایر فناوری‌های آموزشی نوآورانه؛
- به‌کارگیری فناوری‌های آموزشی نوآورانه در زمینه آموزش دانش‌آموزان با نیازهای آموزشی ویژه؛
- به‌کارگیری فناوری‌های آموزشی نوآورانه برای جذب دانش‌آموزان از سراسر جهان؛
- اجرای الگوهای آموزشی نوآورانه؛
- ترویج همکاری‌های بین‌نهادی؛
- اصلاح برنامه‌های درسی؛
- شفاف‌سازی اطلاعاتی در نظام آموزشی و توسعه سازوکارهای بازخورد معتبر؛ و
- تدوین مقررات مربوطه [۶۰].

برنامه دولتی توسعه جامع علم و فناوری شیمی در ترکمنستان در بازه ۲۰۲۵-۲۰۲۱:

رئیس‌جمهور ترکمنستان در سال ۲۰۲۰ برنامه دولتی توسعه جامع علم و فناوری شیمی در ترکمنستان در بازه ۲۰۲۵-۲۰۲۱ را تصویب کرد. هدف از ارائه این برنامه و اقدام

عملیاتی آن انجام تحقیقات علمی در زمینه علم و فناوری شیمی، ایجاد صنایع جدید، توسعه فناوری‌های رقابتی، فناوری‌های صرفه‌جویی در مواد و انرژی و فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست، مشارکت دادن گسترده جوانان در فعالیت‌های علمی و فناورانه و فعالیت‌های مربوط به طراحی و مهندسی و همچنین بهبود کارایی تحقیقات علمی عنوان شده است. شایان ذکر است فرهنگستان علوم، وزارتخانه‌ها و ادارات بخش‌های مختلف این کشور موظف به اجرای این برنامه هستند [۸۹].

۳.۲. ابزارهای اجرایی و هماهنگی سیاست‌ها و برنامه‌های علم، فناوری و نوآوری

ترکمنستان

تامین مالی: بودجه علم و نوآوری که دولت از طریق فرهنگستان علوم توزیع می‌کند، از ابزارهای مهم اقتصادی در اجرای سیاست‌های علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان محسوب می‌شود. به‌طور کلی، بودجه‌ای که برای موسسات تحقیقاتی در بخش‌های مختلف دولت در نظر گرفته می‌شود، ترکیبی از بودجه دولتی و بودجه نهادهای خصوصی برای انجام فعالیت‌های علمی است. شایان ذکر است که بودجه فعالیت‌های علمی دانشگاه‌ها اغلب از محل بودجه دولتی تامین می‌شود و دانشگاه خصوصی در این کشور وجود ندارد. البته از سال ۲۰۱۸ اقداماتی در جهت ارائه آموزش عالی پولی آغاز شده است که می‌تواند به افزایش سهم بودجه غیردولتی تحقیقات دانشگاهی منجر شود. بودجه آموزش کارکنان علمی نیز به دستور دولت توسط همه نقش‌آفرینان در فرآیند نوآوری (از جمله فرهنگستان علوم و موسسات وابسته به آن، موسسات تحقیقاتی دولتی و دانشگاه‌های کشور) تامین می‌شود. باید به این نکته نیز توجه داشت که در ترکمنستان برخلاف بسیاری از کشورها هنوز از مشوق‌های مالیاتی برای تشویق و ترغیب فعالیت‌های نوآورانه استفاده نمی‌شود [۹۱].

توسعه زیرساخت‌ها: مسئولیت ساخت و توسعه زیرساخت‌های نوآوری در کشور به فرهنگستان علوم ترکمنستان سپرده شده است. به همین ترتیب، وظیفه هماهنگی و اجرای برخی از برنامه‌های نوآورانه مهم نیز به وزارتخانه‌ها و ادارات مختلف محول شده است. به عنوان مثال، وظیفه هماهنگی و اجرای برنامه دیجیتال سازی اقتصاد به وزارت صنعت و ارتباطات^۱ واگذار شده است. تأسیس شرکت‌های دارای فناوری پیشرفته و شرکت‌های نوآفرین نیز در هر دو بخش دولتی و خصوصی اقتصاد انجام می‌شود. گفتنی است تأسیس این شرکت‌ها در فرهنگستان علوم برعهده مرکز فناوری است، در حالی که در بخش خصوصی برعهده تعدادی از شرکت‌ها مانند پارک فناوری اطلاعات^۲ و شرکت ترانزیت ترکمنستان^۳ است. افزون بر نقش‌آفرینان داخلی، نهادهای بین‌المللی مانند صندوق‌های وابسته به سازمان ملل، اتحادیه اروپا، سازمان توسعه بین‌المللی ایالات متحده (USAID)^۴، بانک اروپایی بازسازی و توسعه (EBRD)^۵ و بانک جهانی نیز در گسترش زیرساخت‌های فناوری و معرفی فناوری‌های پیشرفته در جامعه و اقتصاد ترکمنستان مشارکت دارند [۹۱].

مشارکت بین بخش دولتی و خصوصی در زمینه توسعه نوآوری و فناوری: در سال‌های اخیر، مشارکت بین دولت و بخش خصوصی برای تسهیل فعالیت‌های نوآورانه به سرعت در حال افزایش است. به عنوان مثال، پیرو چارچوب برنامه دولت ترکمنستان برای افزایش حجم صادرات کشور^۶ که در سال ۲۰۱۸ به تصویب رسید، حدود ۳۳ پروژه (با هزینه کل ۱/۷۵ میلیارد دلار) در دست اجراست و مجتمع‌های صنعتی جدیدی نیز در

1. Ministry of Industry and Communication

2. IT park

3. Turkmen Transit

4. United States Agency for International Development

5. European Bank for Reconstruction and Development

6. State Program to Increase the Volume of Turkmenistan's Exports

زمینه توسعه بخش‌های شیمیایی و تولیدی و صنایع سبک و همچنین در حوزه‌های مهندسی مکانیک، کشاورزی، مواد غذایی و دارویی در حال ساخت هستند. گفتنی است ۸۱ درصد از بودجه این برنامه توسط بخش خصوصی و ۱۹ درصد آن توسط دولت تامین می‌شود. برنامه تولید داخلی کالاهای موردنیاز و کاهش واردات^۱ نمونه دیگری از برنامه‌های دولت است که بیش از نیمی از بودجه آن را بخش خصوصی تامین می‌کند. در چارچوب این برنامه نیز ۸۱ پروژه تولیدی با مجموع هزینه ۱۷۶ میلیون دلار به منظور تولید اقلامی که در حال حاضر از کشورهای دیگر وارد می‌شوند، اجرا می‌شود [۹۱].

توسعه زیست بوم نوآفرین‌ها: فرهنگستان علوم ترکمنستان با کمک شرکت‌های بخش خصوصی (عمدتاً شرکت‌های فعال در زمینه فناوری اطلاعات) در زمینه اجرای برنامه‌های حمایتی شرکت‌های نوآفرین و فرشتگان کسب و کار فعالیت دارد. در کنار آن، تعدادی از شرکت‌های به اصطلاح راهبر (مشاوره و آموزش)^۲ نیز با شرکای بین‌المللی خود در اجرای برنامه‌های حمایت از شرکت‌های نوآفرین مشارکت می‌کنند. همان‌طور که پیش‌تر هم ذکر شد، از آنجایی که ترکمنستان هنوز دانشگاه غیردولتی ندارد، بودجه فعالیت‌های نوآورانه از جمله راه‌اندازی شرکت‌های نوآفرین در دانشگاه‌ها تا حد زیادی از محل بودجه دولتی تامین می‌شود [۹۱].

۳. نهادهای متولی علم، فناوری و نوآوری ترکمنستان

به‌طور کلی، فعالیت‌های نوآورانه در ترکمنستان توسط رئیس‌جمهور، مجلس، هیئت‌وزیران و دادگاه عالی^۳ این کشور پیش برده و اجرا می‌شود. درواقع، هیئت‌وزیران طرح‌هایی در زمینه اهداف اصلی سیاست داخلی و خارجی کشور و همچنین

1. State Program for the Production of Import Substituting Goods in Turkmenistan

2. Mentoring Companies

3. Supreme Kazyet

برنامه‌های مربوط به توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور را تدوین و به مجلس ارائه می‌کند. به علاوه، هیئت وزیران روند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور را مدیریت می‌کند، مدیریت شرکت‌ها، سازمان‌ها و موسسات دولتی را سازمان‌دهی می‌کند و بر استفاده موثر و حفاظت از منابع طبیعی نظارت دارد. در حال حاضر، فرهنگستان علوم به همراه ۱۴ پژوهشکده در وزارتخانه‌ها و ادارات مختلف دولتی و همچنین ۱۵ دانشگاه در سراسر کشور در سازمان‌دهی و مدیریت تحقیقات علمی ترکمنستان مشارکت دارند [۹۱].

فرهنگستان علوم ترکمنستان: مدیریت علمی و سازمان‌دهی تحقیقات علمی در ترکمنستان برعهده فرهنگستان علوم است. درواقع، این نهاد مجری سیاست علمی و فناورانه کشور است و به انجام تحقیقات علمی و همچنین توسعه و به‌کارگیری آخرین فناوری‌ها در کشور اشتغال دارد. علاوه بر این، پیش‌بینی تحولات حوزه علوم، فناوری، مهندسی و ریاضیات و تعیین حوزه‌های اولویت‌دار در تحقیق و توسعه کشور نیز از وظایف‌های مهم آن به‌شمار می‌رود [۱۹]. از فعالیت‌های این نهاد می‌توان به برگزاری مسابقات به‌منظور ترویج فعالیت‌های علمی، برگزاری کنفرانس‌ها و همایش‌های علمی و تخصصی، انجام تحقیقات علمی و همچنین همسو کردن تحقیقات با بخش‌های کلیدی اقتصاد از طریق هماهنگ کردن فعالیت‌های علمی موسسات تحقیقاتی و آموزش عالی کشور، آموزش متخصصان بسیار ماهر و ترویج همکاری‌های بین‌المللی اشاره کرد [۹۱].

در حال حاضر، فرهنگستان علوم ترکمنستان ۵ موسسه علمی را گردهم آورده است که تحقیقات پایه و کاربردی در زمینه‌های اولویت‌دار علم و فناوری انجام می‌دهند. این موسسات عبارتند از: موسسه زبان، ادبیات و نسخ خطی ملی، مخطوط‌های ملی، موسسه

تاریخ و باستان‌شناسی^۱، موسسه لرزه‌نگاری و فیزیک جو^۲، موسسه شیمی^۳ و مرکز فناوری^۴ [۱۹]. در ادامه به معرفی مرکز فناوری به طور مختصر پرداخته می‌شود.

مرکز فناوری: مرکز فناوری معروف به پارک فناوری^۵ که در سال ۲۰۱۴ تحت نظارت فرهنگستان علوم تاسیس شد، برترین بستر علمی کشور بوده و مجهز به پیشرفته‌ترین فناوری‌ها است [۹۱]. به طور کلی، اهداف این مرکز عبارتند از:

- توسعه ایده‌ها و راهکارهای علمی سطح بالا در زمینه علم و فناوری؛
- ادغام راهکارهای علمی و پیشرفت‌های عملی در تولید؛
- کمک به توسعه سرمایه انسانی و اقتصاد دانش بنیان؛ و
- تامین امنیت اقتصادی و فناورانه ترکمنستان.

این مرکز متشکل از آزمایشگاه‌های تحقیقاتی و بخش‌های مختلفی از جمله بخش به‌کارگیری فناوری، بخش طراحی و ساخت، بخش ثبت اختراع و بخش اطلاعات است. آزمایشگاه‌های این مرکز مجموعه‌ای از تحقیقات میان‌رشته‌ای در حوزه‌های مختلف شامل فناوری‌های اطلاعاتی، زیستی، نانو، فیزیکی-شیمیایی، مواد، زیست‌مولکول‌ها، مواد اولیه هیدروکربنی و غیره انجام می‌دهند. آزمایشگاه‌ها وظیفه بررسی منابع غیرمتعارف انرژی و توسعه فناوری‌های صرفه‌جویی در انرژی، تجزیه و تحلیل محیط زیست، انجام تحقیقات در زمینه مواد غذایی و همچنین تحقیقات مربوط به سامانه‌های اطلاعات جغرافیایی را برعهده دارند.

نتایج تحقیقات انجام شده در مرکز فناوری در تمامی بخش‌های اقتصاد کشور اعم از کشاورزی، پزشکی، دارویی، محیط‌زیست، صنایع غذایی، شیمیایی و پتروشیمی

1. Institute of History and Archeology
2. Institute of Seismology and Atmospheric Physics
3. Institute of Chemistry
4. Technology Center
5. Techno Park

مورد استفاده قرار می‌گیرند. تحقیقات این مرکز در زمینه انواع انرژی به معرفی منابع انرژی جایگزین به اقتصاد ملی و استفاده بهینه از انرژی در کشور کمک خواهد کرد [۷۳].

مرکز فناوری با همکاری وزارت دارایی و اقتصاد^۱ پنج پروژه در حوزه فناوری دیجیتال در سال ۲۰۲۲ به ثبت رساند: نقشه تعاملی دیجیتالی^۲ محوطه‌های باستانی ترکمنستان، سامانه مدیریت اسناد الکترونیکی^۳، نقشه مسیریابی برای حمل‌ونقل جاده‌ای^۴، برنامه شبکه مدارس دیجیتال^۵ و سامانه مدیریت پایگاه داده برای دستاوردهای فناورانه در جهان^۶ [۸۵].

۴. اقدامات عملیاتی ترکمنستان در حوزه دیجیتال سازی

دیجیتال سازی رکن اصلی برنامه رئیس‌جمهور ترکمنستان برای توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور محسوب می‌شود^۷. در همین راستا، دولت ترکمنستان اقدامات متعددی در زمینه دیجیتال سازی اسناد، شهرها و روستاها، بانک‌ها، تجارت و همچنین رسانه‌ها انجام داده‌است که در ادامه به اختصار معرفی می‌شوند [۱۰].

♦ دیجیتال سازی اسناد/رویه‌های اداری

در فوریه ۲۰۲۰، رئیس‌جمهور ترکمنستان مصوبه‌ای صادر کرد که پیرو آن همه وزارتخانه‌ها و همچنین کسب‌وکارها و کارآفرینان خصوصی- صرف نظر از نوع مالکیت واحدهای بخش خصوصی- موظف شدند سامانه‌های مدیریت اسناد الکترونیکی را به‌کار گیرند و وب‌گاه‌های اینترنتی خود را ایجاد کنند [۹۱].

1. Ministry of Finance and Economy

2. Digital Interactive Map

3. Electronic Document Management System

4. Navigation Map for Road Transport

5. Digital School Network Program

6. Database Management System for Technological Achievements in the World

۷. از منابع محدود موجود چنین بر می‌آید که برنامه ۲۰۲۴-۲۰۱۸ در قالب برنامه ۲۰۲۵-۲۰۱۰ به‌روزرسانی شده‌است و به‌طور ویژه روی دیجیتال سازی اقتصاد کشور تاکید دارد.

البته تصویب قانون اسناد الکترونیکی، مدیریت اسناد الکترونیکی و خدمات دیجیتال ترکمنستان^۱ در مارس ۲۰۲۰ نقطه عطفی مهم در زمینه دیجیتال سازی اسناد بود. با توجه به این قانون و تاکید رئیس جمهور بر ضرورت گذار به دولت الکترونیک، وزارت دارایی و اقتصاد در جولای ۲۰۲۰ مدیریت الکترونیکی اسناد را در واحدهای زیرمجموعه خود اجرا کرد. در آگوست ۲۰۲۰ نیز ثبت نام برخط کسب و کارها آغاز شد که موجب شتاب دادن به روند ثبت نام و تسویه شاغلین برای کارفرمایان شد. علاوه بر این، سامانه مالیات الکترونیکی^۲ نیز برای بهینه سازی اظهارنامه مالیاتی و ساده سازی گزارش های مالیاتی راه اندازی شد [۱۰].

تعدادی قانون و مقررات دیگر نیز در سال ۲۰۲۰ به تصویب رسیدند که از اجرای سامانه های دیجیتال در ترکمنستان حمایت می کنند. به عنوان مثال طبق آیین نامه های دولت، تعدادی اداره و مراکز جدید در ساختارهای مختلف دولتی در راستای سیاست کلی دیجیتال سازی ایجاد شدند [۹۱].

◆ دیجیتال سازی شهرها و روستاها

دیجیتال سازی سریع تمامی شاخه های اقتصاد ملی و ورود فعالانه فناوری های نوین اطلاعاتی و ارتباطاتی لازمه دستیابی ترکمنستان به اهداف اولویت دار خود در زمینه توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور است. به عنوان مثال، افتتاح مرکز اطلاعات جغرافیایی^۳ یکی از اقدامات کلیدی دولت در این زمینه به شمار می آید. این مرکز به جمع آوری، ذخیره سازی، تجزیه و تحلیل و تصویرسازی گرافیکی داده های ابعادی (جغرافیایی) و اطلاعات مربوط به کلیه امکانات زیرساخت شهری با هدف توسعه

1. Law of Turkmenistan on Electronic Document, Electronic Document Management and Digital Services

2. Electronic Tax System

3. Centre of Geographic Information

اجتماعی و اقتصادی کشور می‌پردازد. رئیس‌جمهور ترکمنستان به کارگیری فناوری‌های دیجیتال در شهرهای این کشور به‌ویژه در پایتخت را ضروری می‌داند و بدین منظور به مسئولان ذیربط دستور داده است تا نسبت به توسعه مدل سه‌بعدی پایتخت و دیجیتال‌سازی شبکه‌های مهندسی، ساختمان‌ها و نقشه زمین‌ها اقدام کنند. به بیان دیگر، ترسیم تصویر کلی و ارزیابی یکپارچه زیرساخت‌های پایتخت ترکمنستان با توجه به فناوری‌های نوین و به‌منظور توسعه هر چه بیشتر شهر انجام خواهد شد [۸۰].

با توجه به این‌که رئیس‌جمهور قابلیت دسترسی گسترده خدمات دیجیتال و سیار را یکی از اهداف کلیدی توسعه برشمرده است، برنامه ملی توسعه روستایی در سال ۲۰۲۰ به‌روز شد و دیجیتالی شدن مناطق دورافتاده نیز در دستورکار این برنامه قرار گرفت. این برنامه که از نظر مقیاس و اهمیت بی‌سابقه است، در پی بهبود کیفیت زندگی مردم است و اجرای آن در دهه گذشته منجر به تغییرات شگرفی در مناطق مختلف کشور از نظر توسعه زیرساخت‌های صنعتی و اجتماعی نوین شده است و با افزوده شدن دستورکار دیجیتال‌سازی به آن می‌تواند به محرکی قدرتمند برای رشد اقتصادی کشور تبدیل شود. در حال حاضر، کیفیت خدمات پزشکی و آموزشی در پرتو اجرای این برنامه بهبود قابل توجهی یافته و شکاف رفاهی شرایط زندگی و اجتماعی در مناطق روستایی با مناطق شهری کمتر شده است [۷۷].

♦ دیجیتال‌سازی بانک‌ها

بانک‌های ترکمنستان وظیفه تامین مالی بخش‌های اولویت‌دار نظام اقتصادی را برعهده دارند و اعطای وام‌های بلندمدت، وام‌های رهنی و همچنین وام‌های حمایت از توسعه فناوری‌های تولید پیشرفته براساس مصوبات رئیس‌جمهور را در دستورکار خود دارند. هدف از دیجیتال‌سازی بانک‌های این کشور نیز نوسازی زیرساخت‌های

بانکی و گسترش خط تولید و راه‌های ارتباطی آن‌ها با مشتریان با استفاده از فناوری‌های روز دنیا است. واقعیت این است که تحول دیجیتال منجر به گسترش دامنه خدمات بانکی و قابلیت‌های سامانه پرداخت ملی برای مشتریان و همچنین افزایش رقابت بین بانک‌های ترکمنستان می‌شود. تحول دیجیتال تغییر اساسی در روابط بین بانک و مشتریان ایجاد می‌کند، به‌طوری‌که با ارائه بسترهای خدماتی جایگزین خدمات بیشتری و در مدت زمانی کمتری در اختیار مشتریان قرار داده می‌شود. توسعه اینترنت همراه و گسترش تلفن‌های همراه هوشمند و برنامه‌های کاربردی (آپ‌ها) نیز کاربران را قادر می‌سازد تا از اینترنت و تلفن همراه برای بررسی موجودی، انجام مبادلات بانکی یا پرداخت خدمات و همچنین دریافت یا پرداخت وام، واریز وجه یا خرید بیمه استفاده کنند. جالب این‌که از زمان ورود برنامه‌های کاربردی تلفن همراه به این عرصه، حجم پرداخت‌های غیرنقدی افزایش یافته و تعداد کاربران خدمات برخط مانند بانکداری اینترنتی، موبایل بانک و پرداخت بدون تماس روبه‌افزایش است [۷۸].

♦ دیجیتال‌سازی تجارت

تجارت محرک مهمی برای رشد اقتصادی ترکمنستان است و بیش از ۱۰ درصد از تولید ناخالص داخلی آن را تشکیل می‌دهد. عرصه تجارت با توسعه راهکارهای پیشرفته فناورانه و نوآورانه نقش مهمی در حوزه دیجیتال‌سازی ایفا می‌کند. به‌طور کلی می‌توان گفت که طرح دیجیتال‌سازی امکان تحقق طیف گسترده‌ای از اقدامات یکپارچه با هدف توسعه تجارت اینترنتی و افزایش رقابت‌پذیری میان تولیدکنندگان داخلی را میسر می‌سازد. وزارت بازرگانی و امور اقتصادی خارجی^۱ ترکمنستان براساس

1. Ministry of Trade and Foreign Economic Affairs

قانون حمایت از حقوق مصرف‌کننده^۱، قانون فعالیت تجاری^۲ و قانون توسعه اینترنت و خدمات اینترنتی، مقررات مربوط به فروش اینترنتی کالا را تدوین و معرفی کرده است. این مقررات درباره مسائل مربوط به راه‌اندازی تجارت اینترنتی از قبیل تبلیغات کالا، انعقاد قرارداد فروش و تحویل سفارش به مصرف‌کنندگان هستند. از آنجا که امروزه الگوی مصرف و سبک خرید مصرف‌کنندگان ترکمن به سوی حفاظت از محیط زیست و خرید آسان و سریع در حال تغییر است، روند دیجیتال‌سازی تجارت در ترکمنستان باید با توجه به نیاز بازار در دو جهت به‌کارگیری گسترده فناوری‌های دیجیتال و تحلیل و مطالعه رفتار مصرف‌کنندگان تداوم یابد تا بدین ترتیب بتوان به بیشترین بهره‌وری در این حوزه دست یافت [۷۸].

♦ دیجیتال‌سازی رسانه‌ها

در راستای اجرای مفهوم توسعه اقتصاد دیجیتال و همچنین تحقق دستورات رئیس‌جمهور مبنی بر تبدیل رسانه‌های چاپی به رسانه‌های دیجیتال، دولت ترکمنستان ضمن تهیه مقررات لازم برای دستیابی به اهداف موردنظر، مطالعات متعددی درباره سودآوری رسانه‌های دیجیتال انجام داده است.

تردیدی نیست راه‌اندازی وب‌گاه‌های رسانه‌های چاپی از نظر سیاسی و اقتصادی حائز اهمیت است و استفاده گسترده رسانه‌های جمعی ترکمنستان از اینترنت امکان انتشار کارآمدتر اطلاعات مربوط به این کشور را در جهان فراهم می‌کند. افزون بر آن، عرضه روزنامه‌ها و مجلات به صورت دیجیتال باعث کاهش قابل توجه هزینه‌های چاپ شامل صرفه‌جویی در کاغذ و رنگ و جلوگیری از فرسودگی تجهیزات می‌شود و از تجهیزات چاپی که در حال حاضر استفاده می‌شود نیز می‌توان برای انجام سفارشات

1. Law of Turkmenistan on Protection of Consumer Rights

2. Law of Turkmenistan on Trade Activity

تجاری سودآورتری استفاده کرد. در صورتی که از رسانه‌های جمعی دیجیتال به‌طور صحیح و حرفه‌ای استفاده شود، این رسانه‌ها می‌توانند فضایی رقابتی در بازار اطلاعات داخلی ایجاد کنند و امکان ورود به بازار اطلاعات جهانی را فراهم آورند.

درمجموع می‌توان گفت که ترکمنستان تا حدودی به هدف خود مبنی بر گذار به اقتصاد دیجیتال نزدیک شده است. شایان ذکر است بهبود مبانی قانونی، ایجاد زیرساخت‌های لازم، فراهم کردن شرایط مساعد برای توسعه شرکت‌های فناوری اطلاعات، پرورش نیروهای متخصص، تامین نیازهای نیروها و بسیاری از موارد دیگر دستیابی به اهداف تعیین شده در طرح‌های مذکور را تسریع می‌بخشند. به علاوه، ورود همه‌جانبه فناوری‌های دیجیتال پیشرفته موجب تقویت رشد اقتصادی در این کشور می‌شود [۷۸].

بخش سوم

همکاری‌های بین‌المللی ترکمنستان

۱. مقدمه

ترکمنستان از دسامبر ۱۹۹۵ با تصویب قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد به اتفاق آرای ۱۸۵ کشور عضو به‌عنوان عضو بی‌طرف دائمی در این سازمان پذیرفته شد. از آن زمان تاکنون ترکمنستان توانسته است با ۱۵۱ کشور عضو این سازمان در سراسر دنیا روابط دیپلماتیک برقرار کند [۲۸]. به‌طور کلی، سیاست خارجی ترکمنستان براساس قانون اساسی بر اصل بی‌طرفی دائمی در امور بین‌المللی استوار است و از همین روی این کشور در تحرکات دیپلماتیک خود اهداف زیر را پیگیری می‌کند:

- حفظ و تقویت حاکمیت دولتی ترکمنستان و همزمان افزایش نقش و اهمیت آن در نظام بین‌الملل؛
- ایجاد شرایط مساعد سیاست خارجی در جهت توسعه داخلی کشور؛
- حفظ و محقق ساختن منافع ملی ترکمنستان با استفاده از همه ظرفیت‌های روابط دیپلماتیک بین‌المللی؛

- تضمین امنیت ترکمنستان با ابزارهای سیاسی و دیپلماتیک؛
- توسعه همکاری‌های سازنده و سودمند متقابل با همه شرکای بین‌المللی براساس اصل برابری و احترام متقابل؛ و
- حصول اطمینان از انطباق کامل سیاست خارجی ترکمنستان با قوانین بین‌المللی و منشور سازمان ملل متحد [۹۴].

دولت ترکمنستان با اذعان به این‌که توسعه پایدار کشور نیازمند تقویت روابط اقتصادی بین‌المللی، گسترش همکاری‌های تجاری-اقتصادی و سرمایه‌گذاری سودمند متقابل است، یافتن مسیرهای جدید مشارکت‌های علمی و فناورانه و توسعه اقدامات هماهنگ برای مقابله با چالش‌های مشترک جهانی را در دستورکار روابط بین‌المللی خود قرار داده است تا بدین ترتیب بتواند اهداف فوق‌الذکر را محقق سازد [۸۰].

در همین راستا، ترکمنستان به گسترش همکاری با نهادهای بین‌المللی از قبیل صندوق بین‌المللی پول (IMF)^۱، سازمان تجارت جهانی (WTO)^۲، بانک جهانی، بانک اروپایی بازسازی و توسعه، بانک توسعه آسیا (ADB)^۳، بانک توسعه اسلامی (IsDB)^۴ و غیره نیز توجه زیادی دارد. ترکمنستان در سال‌های اخیر به عضویت ناظر در سازمان تجارت جهانی دست یافته است که این امر شرایط مساعدی برای توسعه روابط تجاری و اقتصادی این کشور در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی ایجاد خواهد کرد. افزون بر این، ترکمنستان در سال ۲۰۲۰ به عضویت دو نهاد مهم سازمان ملل متحد یعنی کمیسیون توسعه اجتماعی سازمان ملل^۵ در بازه ۲۰۲۵-۲۰۲۱ و کمیسیون علم و فناوری سازمان

1. International Monetary Fund

2. World Trade Organization

3. Asian Development Bank

4. Islamic Development Bank

5. UN Commission on Social Development

ملل برای توسعه^۱ در بازه ۲۰۲۴-۲۰۲۱ پذیرفته شد که این امر نشانه حمایت بین‌المللی از اقدامات دولت ترکمنستان در زمینه رشد پایدار اقتصاد ملی است [۹۲].

این کشور همچنین در حال گسترش همکاری‌های بین‌المللی در زمینه انرژی و امنیت انرژی، حمل‌ونقل پایدار و بوم‌شناسی و حفاظت از محیط‌زیست به‌منظور حل‌وفصل مسائل مهم مربوط به انرژی هیدروژنی و امنیت غذایی است. در همین راستا، ترکمنستان همکاری‌های خود را با منشور بین‌المللی انرژی^۲، سازمان بین‌المللی انرژی^۳، سازمان بین‌المللی انرژی اتمی^۴ و سازمان بین‌المللی انرژی‌های تجدیدپذیر^۵ و همچنین با شرکت‌های برجسته خارجی متخصص در زمینه تولید انرژی توسعه داده‌است.

درمجموع می‌توان گفت هدف ترکمنستان از این دست اقدامات در عرصه بین‌المللی تقویت جایگاه خود در روابط اقتصادی جهانی، راه‌یابی به بازارهای جدید و افزایش فرصت‌های صادراتی و سرمایه‌گذاری خارجی، بهره‌گیری کامل از فرصت‌های سازمان‌های اقتصادی و مالی بین‌المللی و منطقه‌ای و همچنین ایجاد تصویری مثبت از این کشور در جوامع اقتصادی و مالی جهان است. از این‌رو، عشق‌آباد اجرای برنامه توسعه سازمان ملل متحد^۶ را در اولویت فعالیت‌های بین‌المللی خود در زمینه توسعه اقتصادی قرار داده‌است [۹۶].

افزون بر برنامه توسعه سازمان ملل متحد، دیگر شرکای همکاری‌های بین‌المللی ترکمنستان عبارتند از: سازمان توسعه بین‌المللی ایالات متحده، سازمان امنیت و همکاری اروپا (OSCE)^۷، بانک اروپایی بازسازی و توسعه، بانک جهانی، صندوق‌های

1. UN Commission on Science and Technology for Development

2. Energy Charter

3. International Energy Agency

4. International Atomic Energy Agency

5. International Renewable Energy Agency

6. United Nations Development Program

7. Organization for Security and Cooperation in Europe

سازمان ملل متحد مانند صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف)^۱، صندوق جمعیت سازمان ملل متحد (UNFPA)^۲، سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو)^۳ و اتحادیه اروپا (EU)^۴. در ادامه به معرفی نمونه‌هایی از همکاری‌های بین‌المللی ترکمنستان با نهادهای بین‌المللی و کشورهای منتخب از جمله ایالات متحده، چین، روسیه و ج.ا.ایران پرداخته می‌شود [۹۳].

۲. همکاری ترکمنستان-سازمان ملل متحد

● امضای چارچوب جدید همکاری توسعه پایدار سازمان ملل (UNSDCF) در بازه ۲۰۲۱-۲۰۲۵ بین سازمان ملل متحد و دولت ترکمنستان که امکان تعامل راهبردی متقابل در جهت دستیابی به اهداف توسعه پایدار در ترکمنستان را فراهم می‌آورد؛

● امضای تفاهم‌نامه همکاری با دولت ترکمنستان به منظور تقویت آمادگی و قدرت واکنش این کشور در شرایط بحرانی که موجب افزایش آمادگی کشور و کاهش خطر بلایای طبیعی می‌شود؛

● تدوین دومین برنامه عملیاتی ملی برای تحقق برابری جنسیتی در دوره ۲۰۲۱-۲۰۲۵^۵ از سوی سازمان ملل متحد و تصویب آن توسط دولت ترکمنستان؛

● آغاز اولین برنامه مشترک دوساله برای بهبود نظام خدمات اجتماعی در ترکمنستان توسط سازمان ملل و دولت ترکمنستان که هدف آن پرداختن به نقاط ضعف ترکمنستان، بررسی و تقویت چارچوب قانونی و نظارتی کشور و ایجاد سازوکارهای نهادی برای تسهیل معرفی سامانه جدید خدمات اجتماعی و همچنین

1. United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF)

2. United Nations Population Fund

3. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)

4. European Union

5. UN Sustainable Development Cooperation Framework for 2021-2025

6. The 2nd National Action Plan on Gender Equality for 2021-2025

تقویت ظرفیت نیروی کار در بخش مددکاری اجتماعی و خدمات اجتماعی کشور است [۹۰]؛

● برگزاری کنفرانس «هفته فناوری‌های پیشرفته، توسعه اقتصادی پایدار: نوآوری و صنعتی‌سازی»^۱ با همکاری دانشگاه فنی و مهندسی آغوزخان ترکمنستان و برنامه توسعه سازمان ملل متحد و سازمان امنیت و همکاری اروپا: هدف این کنفرانس که از ۱۸ تا ۲۱ سپتامبر ۲۰۲۳ در عشق‌آباد برگزار شد، تبادل دانش و تجربه در زمینه فناوری، ترویج نوآوری دیجیتال و نشان دادن تاثیر نوآوری دیجیتال در ایجاد جوامعی فراگیر و پایدار بود. این کنفرانس درواقع بستری برای تعامل فعال نهادهای دولتی علاقمند، موسسات آموزشی و جوانان کشور با نمایندگان مراکز و شرکت‌های فناوری پیشرفته بود که این تعاملات حول محور موضوعاتی مانند اقتصاد سبز، هوش مصنوعی برای توسعه پایدار، امنیت سایبری، زیست‌بوم شهری خودکار و نقش جوانان در ساخت شهرهای سبز و هوشمند می‌چرخید. از دیگر اهداف این کنفرانس می‌توان به مواردی ازجمله توانمندسازی و شکوفایی خلاقیت و استعدادهای جوانان، افزایش آگاهی جوانان از پیشرفته‌ترین راهکارهای فناورانه و نوآرانه، فراهم کردن بستر تبادل دانش، ترویج برابری جنسیتی در زمینه فناوری و تاکید بر نقش شهرهای هوشمند در تسریع پیشبرد اهداف توسعه پایدار اشاره کرد [۳۸]؛ و

● همکاری برنامه توسعه سازمان ملل متحد و سازمان ارتباطات ترکمنستان: برنامه توسعه سازمان ملل متحد و سازمان ارتباطات ترکمنستان (Turkmenaragatnashik) که زیر نظر سازمان حمل‌ونقل و ارتباطات ترکمنستان موسوم به ترکمن سویاز^۲ قرار دارد، همکاری خود در زمینه تحول دیجیتال را گسترش دادند و پروژه جدیدی

1. Week of High Technologies, Sustainable Economic Development: Innovation and Industrialization
2. Agency of Transport and Communications (Turkmenvyia)

تحت‌عنوان پیاده‌سازی سامانه آزمایشی تبادل اطلاعات الکترونیکی بین‌سازمانی در ترکمنستان^۱ را با هدف توسعه و به‌کارگیری آزمایشی سامانه تبادل اطلاعات الکترونیکی در کشور آغاز کردند. این پروژه با بودجه‌ای بیش از ۲/۵ میلیون دلار که توسط دولت ترکمنستان تامین می‌شود، در دست اجرا قرار دارد [۳۹].

۳. همکاری ترکمنستان-اتحادیه اروپا

محور کلیدی همکاری ترکمنستان و اتحادیه اروپا حوزه‌های علمی و آموزشی است. ترکمنستان با توجه به نیاز خود برای آموزش متخصصان بسیار ماهر نسبت به تقویت نظام آموزشی در همه سطوح آموزش ابتدایی، متوسطه و عالی تخصصی در چارچوب راهبرد [جدید] اتحادیه اروپا برای آسیای مرکزی^۲ اقدام کرده‌است. گفتنی است در چارچوب این راهبرد، تبادلات بین دانشگاه‌های اروپا و کشورهای آسیای مرکزی (ازجمله ترکمنستان) و برنامه‌های کارآموزی برای متخصصان جوان افزایش یافته‌است [۹۳].

ترکمنستان (فرهنگستان علوم) در یکی از پروژه‌های اتحادیه اروپا به نام شبکه تحقیقات و آموزش آسیای مرکزی (CAREN)^۳ مشارکت دارد که از سال ۲۰۱۰ در حال اجرا است. به‌طور کلی، ایجاد و گسترش شبکه تبادل داده برای محققان، دانشگاهیان و دانشجویان در بیش از ۳۰۰ موسسه در کشورهای قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان با همتایان خود در اتحادیه اروپا هدف اصلی این پروژه محسوب می‌شود [۸]. پیرو این پروژه، شبکه‌ای علمی و آموزشی در ترکمنستان ایجاد شده‌است که دسترسی به اینترنت پرسرعت را برای موسسات علمی و آموزشی این کشور فراهم می‌کند [۹۱].

1. Implementation of a Pilot System of Interdepartmental Electronic Information Exchange in Turkmenistan

2. EU Strategy for Central Asia

3. Central Asian Research and Education Network

مشارکت ترکمنستان در پروژه سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو)^۱ موسوم به پروژه بزرگراه ابریشم مجازی^۲ در سال ۲۰۰۱ توسط کمیته علمی ناتو^۳ تصویب شد. این پروژه شامل راه‌اندازی شبکه رایانه‌ای مشترکی است که هدف اصلی آن تسهیل تبادل اطلاعات بین موسسات دانشگاهی و آموزشی در قفقاز و آسیای مرکزی با هم‌تایان خود در سایر نقاط جهان از طریق فراهم‌کردن اتصال اینترنتی پایدار است. این پروژه جوامع دانشگاهی هشت کشور آسیای مرکزی و قفقاز شامل ارمنستان، جمهوری آذربایجان، گرجستان، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان را به هم متصل می‌کند. این پروژه مزایای متعددی برای کشورهای مشارکت‌کننده به ارمغان آورده است که از جمله آن‌ها می‌توان به دستیابی این کشورها به فناوری پیشرفته ماهواره‌ای، پیوستن به شبکه تحقیقاتی اروپا^۴ و بهره‌مندی از خدمات ارتباطی رایگان اشاره کرد [۳۰].

۴. همکاری ترکمنستان- ایالات متحده

سازمان توسعه بین‌المللی ایالات متحده از سال ۲۰۱۷ تاکنون برنامه‌های متعددی در قالب برنامه توانمندسازی جوانان برای بیش از ۳۰۰۰ جوان ترکمنستانی برگزار کرده است تا به آن‌ها در توسعه مهارت‌های کارآفرینی و آمادگی برای ورود به بازار کار کمک کند. از دیگر اقدامات این نهاد در ترکمنستان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

آشناکردن زنان ترکمنستان با فرصت‌های جدید در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات:

سازمان توسعه بین‌المللی ایالات متحده «هکاتون زنان دیجیتال»^۵ را از ۲۶ تا ۲۸ می ۲۰۲۳ با هدف ایجاد فرصت‌های جدید برای پرورش مهارت‌های زنان و دختران ترکمنستان در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات برگزار کرد. این هکاتون سه‌روزه فرصتی مناسب

1. North Atlantic Treaty Organization (NATO)

2. Virtual Silk Highway Project

3. NATO Science Committee

4. European Research Network

5. DigiWomen Codefest Hackathon

برای ۷۰ شرکت‌کننده از چهار استان کشور فراهم آورد تا بتوانند با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و برنامه‌نویسی به رقابت، نوآوری و همکاری بپردازند. شرکت‌های مشاور، سرمایه‌گذاران، کارشناسان فناوری اطلاعات و ارتباطات و موسسات خیریه طی این رویداد خدمات مشاوره و پشتیبانی اطلاعاتی به شرکت‌کنندگان ارائه می‌دادند [۴۰].

برنامه جدید توسعه مهارت جوانان^۱ سازمان توسعه بین‌المللی ایالات متحده: هدف

از اجرای این برنامه پنج‌ساله که در ۳ سپتامبر ۲۰۲۱ آغاز شد، فراهم ساختن فرصت‌های شغلی برای جوانان و ایجاد پیوندهای پایدار بین جوانان و بازار کار است. در این برنامه به شناسایی نیازهای جوانان، همکاری با بخش خصوصی برای پرورش نیروهای کار جوان متناسب با نیازهای اقتصاد این کشور و رفع شکاف بین مهارت‌های موردنیاز کارفرمایان و مهارت‌های نیروهای فعلی در بازار کار پرداخته می‌شود [۴۳].

واپایش و نظارت بر هپاتیت ویروسی در ترکمنستان با بهره‌گیری از فناوری‌های جدید:

دفتر سازمان بهداشت جهانی (WHO)^۲ و سازمان توسعه بین‌المللی ایالات متحده با همکاری یکدیگر سامانه نظارت الکترونیکی بر بیماران مبتلا به هپاتیت ویروسی را به‌منظور پیشگیری و واپایش بیماری‌های واگیردار در ترکمنستان راه‌اندازی کردند و از اوایل سال ۲۰۲۱ نیز متخصصان وزارت بهداشت و صنعت پزشکی^۳ ترکمنستان به کمک این دو سازمان بین‌المللی استفاده از این سامانه الکترونیکی را به مسئولان بهداشت آموزش دادند [۴۱].

پیشبرد دیپلماسی دیجیتال ترکمنستان: سازمان توسعه بین‌المللی ایالات متحده

پیرو برنامه توانمندسازی جوانان برای آینده^۴ دوره‌ای مجازی با موضوع دیپلماسی

1. New Youth Development Program
2. World Health Organization
3. Ministry of Health and Medical Industry
4. Enriching Youth for Tomorrow

دیجیتال برای کارکنان جوان وزارت امور خارجه برگزار می‌کند. این دوره طبق دستور وزارت امور خارجه^۱ ترکمنستان به منظور افزایش تعداد متخصصان واجد شرایط جهت پیشبرد دیپلماسی دیجیتال و در راستای برنامه توسعه اقتصاد دیجیتال دولت ترکمنستان برگزار می‌شود. در این دوره مجازی به موضوعاتی مانند دیپلماسی دیجیتال و سایبری، هوش مصنوعی، امنیت سایبری و تغییر نظم جهانی در عصر دیجیتال پرداخته می‌شود. کارکنان جوان شرکت‌کننده در این دوره می‌توانند طی چهار هفته بهترین شیوه‌های بین‌المللی مورد استفاده در دیپلماسی دیجیتال را فراگیرند [۴۲].

۵. همکاری ترکمنستان- کشورهای شرق آسیا

ترکمنستان برای توسعه آموزش عالی به منظور پرورش نیروهای ماهر در بخش‌های مختلف اقتصاد ملی اهمیت ویژه‌ای قائل است. در سال‌های اخیر، تعداد دانشجویان در حال تحصیل در موسسات آموزشی داخلی و خارجی در ترکمنستان به طور قابل توجهی افزایش یافته است و چندین رشته تخصصی جدید در دانشگاه‌های این کشور راه‌اندازی شده است. افزون بر توسعه زیرساخت‌های داخلی، دولت ترکمنستان نسبت به تبادل نیروی انسانی با دانشگاه‌های برتر دنیا جهت تقویت ظرفیت‌های نیروی انسانی متخصص نیز اقدام کرده است. در همین راستا، رئیس‌جمهور وقت قربانقلی بردی محمداف در ۲۰ فوریه ۲۰۱۸ اسنادی را امضا کرد که به موجب آن‌ها، امکان اعزام نمایندگان از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های ترکمنستان برای تبادل تجربیات با همکاران خود در کشورهایمانند کره جنوبی، ژاپن و چین فراهم شد. در حال حاضر، بسیاری از موسسات آموزشی ترکمنستان با ده‌ها موسسه آموزشی خارجی از جمله دانشگاه‌های ژاپن همکاری نزدیکی دارند. نمونه‌هایی از تبادلات دانشگاهی موفق ترکمنستان و ژاپن

1. Ministry of Foreign Affairs

عبارتند از: موافقت‌نامه تبادل علمی و همکاری بین دانشگاه تسوکوبا ژاپن و موسسه ملی زبان‌های جهان ترکمنستان (د.آزادی)^۱، موافقت‌نامه تبادل علمی و همکاری بین دانشگاه بین‌المللی علوم انسانی و توسعه ترکمنستان و دانشگاه مطالعات خارجی توکیو^۲ که در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۵ امضا شد و همچنین همکاری بین دانشگاه تسوکوبای ژاپن و دانشگاه فنی و مهندسی آغوزخان ترکمنستان^۳ که در آن متخصصان ژاپنی تدریس می‌کنند [۹۳].

۶. همکاری ترکمنستان-چین

روابط دیپلماتیک چین و ترکمنستان در ژانویه ۱۹۹۲ برقرار شد و از آن پس، دیدارهای عالی‌رتبه بین سران دو کشور همواره تداوم داشته و روابط بین دو کشور به‌طور پیوسته توسعه یافته است. در سپتامبر ۲۰۱۳، سطح روابط دو کشور به مشارکت راهبردی^۴ ارتقا یافت [۹۸]. در اولین سفر رئیس‌جمهور ترکمنستان سردار بردی محمداف به چین در ژانویه ۲۰۲۳، سطح روابط دوجانبه به مشارکت راهبردی جامع^۵ ارتقا یافت و طرفین در مورد ایجاد جامعه‌ای با آینده مشترک توافق کردند [۹۹ تا ۱۰۱]. در حاشیه اجلاس سران چین-آسیای مرکزی در می ۲۰۲۳ در شهر شی‌آن^۶ نیز مقامات دو کشور بر ارتقای سطح روابط، ایجاد جامعه‌ای با آینده مشترک و باز کردن فصل جدیدی در روابط چین و ترکمنستان تاکید کردند [۱۰۲]. در حاشیه سومین مجمع همکاری‌های بین‌المللی یک

1. Agreement on Academic Exchange and Cooperation between the University of Tsukuba and the Turkmen National Institute of World Languages (D.Azadi)

2. Agreement for Academic Exchange and Cooperation between the International University for Humanities and Development of Turkmenistan and Tokyo University of Foreign Studies

3. Collaboration between the Tsukuba University of Japan and Oguz Han Engineering and Technological University

4. Strategic Partnership (战略伙伴关系)

5. Comprehensive Strategic Partnership

6. Xi'an

کمربند یک راه^۱ در اکتبر ۲۰۲۳ نیز رئیس‌جمهور چین شی جین‌پینگ ضمن اظهار تمایل برای همسوسازی راهبرد توسعه ترکمنستان^۲ با ابتکار یک کمربند یک راه جهت احیای جاده ابریشم بزرگ^۳، بر تقویت بیشتر همکاری‌های تجاری و اقتصادی دوجانبه و تقویت همکاری‌های حوزه انرژی تاکید کرد [۱۰۳].

چین بزرگ‌ترین بازار صادراتی ترکمنستان است و تا سال ۲۰۲۱ برای یازده سال متوالی بزرگ‌ترین شریک تجاری ترکمنستان بوده است^۴ [۱۰۴ و ۹۸]. ترکمنستان سهم قابل توجهی (۳۰ تا ۴۰ درصد) از گاز طبیعی موردنیاز چین را تامین می‌کند و پکن منابع مالی لازم برای احداث خط لوله انتقال گاز را تامین و پرداخت کرده است تا گاز طبیعی ترکمنستان از طریق چهار کشور آسیای مرکزی به چین برسد. از این منظر، تضمین و حفظ ثبات و امنیت در این کشور برای چین بسیار اهمیت دارد و پکن همواره از این موضوع حمایت می‌کند [۱۰۵ و ۱۰۴].

علی‌رغم حجم تجاری نسبتاً پایین دوجانبه، ترکمنستان مسیر ارتباطی کلیدی برای چین محسوب می‌شود. درواقع، موقعیت جغرافیایی این کشور زمینه لازم جهت دستیابی چین به بازارهای مهم واردات و صادرات ایران، غرب آسیا و اروپا از طریق دالان میانی^۵ را فراهم می‌کند و امکان دسترسی ریلی چین به دریای خزر را مهیا می‌سازد. گفتنی است ترکمنستان به دلیل موقعیت محصور در خشکی خود چندین پروژه زیرساختی و طرح توسعه دالان‌های راهبردی انرژی را در سطح بین‌المللی تعریف کرده است، هرچند این ابتکارات از نظر وسعت، تامین منابع و میزان مشارکت کشورها محدود هستند. البته ترکمنستان با پیوستن به ابتکار یک کمربند یک راه توانسته است با دسترسی به

1. The 3rd Belt and Road Forum for International Cooperation

2. Turkmenistan's Development Strategy

3. Great Silk Road

۴. احتمالاً این روند در سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ نیز همچنان حفظ شده است (نویسنده).

5. Middle Corridor

شبکه‌های حمل‌ونقل، هدف خود مبنی بر تبدیل شدن به دالانی بین‌قاره‌ای و تضمین امنیت انرژی موردنظر را به پیش ببرد. این موارد شامل (و نه محدود به) خط لوله گاز ترکمنستان-چین (موسوم به خط لوله گاز چین-آسیای مرکزی)^۱، دالان حمل‌ونقل بین‌المللی شمال-جنوب^۲، دالان ترانزیتی بین‌المللی لاجورد^۳ و خط لوله گاز ترکمنستان-افغانستان-پاکستان-هند^۴ هستند [۱۰۵ و ۱۰۴].

◆ روابط تجاری چین-ترکمنستان

رایزن اقتصادی و بازرگانی سفارت چین در ترکمنستان در کتابچه راهنمای سالانه معرفی ترکمنستان به سرمایه‌گذاران و تجار چینی (نسخه ۲۰۲۲)^۵ اذعان داشته‌است که تحت مراقبت رهبران دو کشور (تعبیر دقیق این منبع رسمی)، همکاری‌های اقتصادی و تجاری بین چین و ترکمنستان به‌طور پیوسته توسعه یافته‌است [۹۸]. با استناد به آمار وزارت امور خارجه چین، حجم مبادلات تجاری بین چین و ترکمنستان در سال ۲۰۲۲ حدود ۱۱/۱۸۱ میلیارد دلار بود که نسبت به سال ۲۰۲۱ حدود ۵۲ درصد افزایش داشته‌است. از این میزان، سهم واردات چین ۱۰/۳۱۴ میلیارد دلار (۵۰/۷ درصد افزایش نسبت به سال ۲۰۲۱) و سهم صادرات چین ۸۶۸ میلیون دلار بود که نسبت به مدت مشابه در سال ۲۰۲۱ حدود ۶۹/۲ درصد افزایش داشته‌است. در نیمه اول سال ۲۰۲۳ نیز حجم تجارت دوجانبه

1. Turkmenistan-China Gas Pipeline (China-Central Asia Gas Pipeline)

2. International North-South Transportation Corridor

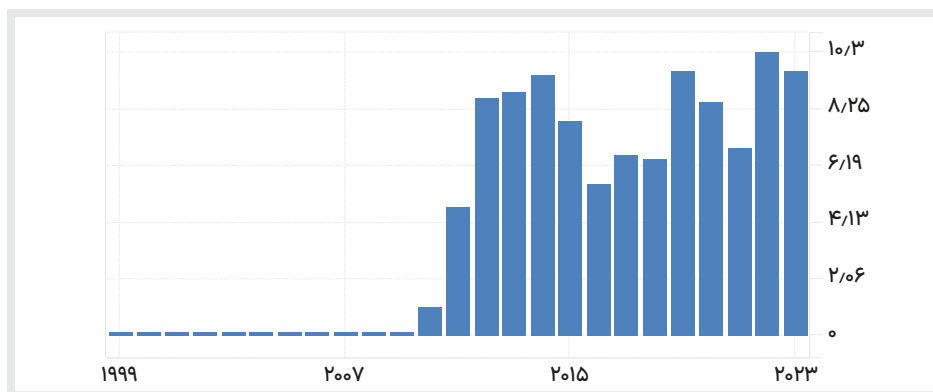
3. Lapis Lazuli International Transit Corridor

مسیر لاجورد، یک مسیر ترانزیتی بین‌المللی است که در سال ۲۰۱۸ افتتاح شد و افغانستان را از طریق ترکمنستان، دریای خزر و جمهوری آذربایجان و گرجستان به ترکیه وصل می‌کند.

4. Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India Gas Pipeline

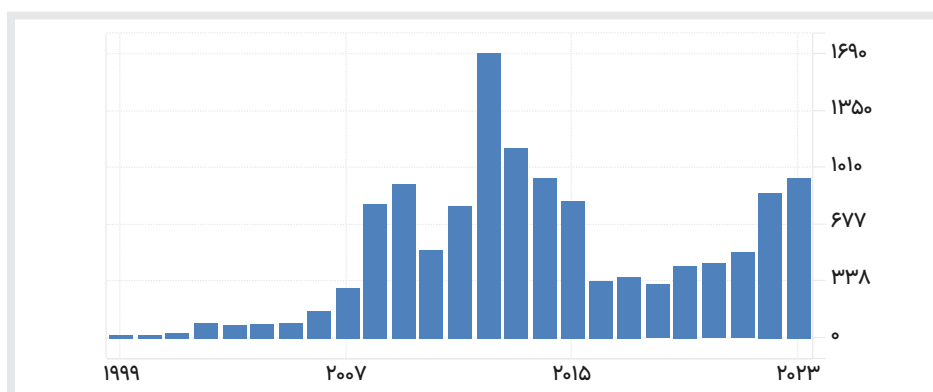
۵. این کتابچه راهنما توسط پژوهشکده تجارت بین‌الملل و همکاری‌های اقتصادی وزارت بازرگانی چین؛ واحد اقتصادی و بازرگانی سفارت چین در ترکمنستان؛ و ریاست سرمایه‌گذاری خارجی و همکاری‌های اقتصادی وزارت بازرگانی چین تهیه و تدوین شده‌است. گفتنی است هر ساله این قبیل کتابچه‌ها با عنوان کلی «راهنمای کشور (منطقه) برای سرمایه‌گذاری و همکاری خارجی» به‌منظور افزایش شناخت چینی‌ها از کشورها و مناطق مختلف دنیا تهیه و منتشر می‌شوند.

حدود ۵/۵۵۳ میلیارد دلار بود که نسبت به مدت مشابه در سال ۲۰۲۲ حدود ۱۲/۳ درصد افزایش داشته‌است. از این میزان، سهم صادرات چین به ترکمنستان ۴۷۶ میلیون دلار (۱۹/۵ درصد رشد نسبت به سال ۲۰۲۲) و سهم واردات چین حدود ۵/۰۷۷ میلیارد دلار (۱۱/۷ درصد رشد نسبت به سال ۲۰۲۲) بود. به‌همین ترتیب، ارزش واردات چین از ترکمنستان در سال ۲۰۲۳ حدود ۹/۶۳ میلیارد دلار و ارزش صادرات آن به ترکمنستان در سال مذکور حدود ۹۵۷ میلیون دلار بوده‌است [۱۰۷ و ۱۰۶، ۹۹].

نمودار ۲۷: میزان واردات چین از ترکمنستان (میلیارد دلار)

منبع: <https://tradingeconomics.com/china/imports/turkmenistan>

نمودار ۲۸: میزان صادرات چین به ترکمنستان (میلیون دلار)

منبع: <https://tradingeconomics.com/china/exports/turkmenistan>

طبق آمار گمرک چین، عمده کالاهای صادراتی چین به ترکمنستان شامل انواع ماشین‌آلات، انواع فولاد، تجهیزات و ماشین‌آلات الکتریکی، وسایل نقلیه و قطعات یدکی (به استثنای وسایل نقلیه ریلی)، لاستیک و محصولات مرتبط است. به همین ترتیب، عمده کالاهای وارداتی چین از ترکمنستان شامل گاز طبیعی، پلی اتیلن، گوگرد، لاستیک و محصولات مرتبط، پنبه و غیره می‌شوند [۹۸].

همانطور که پیش از این نیز گفته شد، چین تا سال ۲۰۲۱ برای یازده سال متوالی بزرگ‌ترین شریک تجاری ترکمنستان بوده است. طبق آمار وزارت بازرگانی چین، کل سرمایه‌گذاری مستقیم چین^۱ در ترکمنستان در بازه ۲۰۲۱-۲۰۲۰ حدود ۱۷/۶ میلیون دلار بود که کاهش شدیدی نسبت به سال قبل نشان می‌داد. کل سرمایه‌گذاری مستقیم چین^۲ در این کشور از ابتدا تا پایان سال ۲۰۲۱ نیز حدود ۲۹۴ میلیون دلار بود^۳ [۱۰۴ و ۹۸]. با استناد به آمار وزارت بازرگانی چین می‌توان دریافت که شرکت‌های چینی ۱۷ قرارداد پروژه جدید به ارزش ۷۵۰ میلیون دلار در سال ۲۰۲۱ با ترکمنستان امضا کردند که کل گردش مالی آن‌ها حدود ۲۷۴ میلیون دلار برآورد شده است. بیشتر پروژه‌های جدید در حوزه مهندسی عمران، اکتشاف و توسعه میادین گاز طبیعی و خدمات فنی مرتبط هستند که غالباً توسط شرکت آمودریا پتروچاینا^۴ و به صورت پیمانکاری اجرا شده‌اند. تا ژوئن ۲۰۲۲، حدود ۶۶۰ نیروی کار چینی- عمدتاً در میادین نفت و گاز- در ترکمنستان حضور داشتند [۹۸].

موافقتنامه‌های اقتصادی و تجاری چین- ترکمنستان: اولین موافقتنامه اقتصادی و تجاری بین دولتی چین و ترکمنستان در سال ۱۹۹۲ امضا شد و به دنبال آن کمیته

1. Direct Investment Flow (直接投资)

2. Direct Investment Stock (Reserve) (直接投资存量)

۳. براساس آمار وزارت بازرگانی چین، سرمایه‌گذاری مستقیم چین در ترکمنستان در سال ۲۰۲۰ معادل ۲۱۱ میلیون دلار بود و مجموع سرمایه‌گذاری مستقیم چین در این کشور تا پایان سال ۲۰۲۰ حدود ۳۳۶ میلیون دلار بود.

4. PetroChina's Amu Darya Company (中石油阿姆河公司)

بین‌دولتی همکاری‌های اقتصادی و تجاری چین و ترکمنستان^۱ در سال ۱۹۹۸ تاسیس شد. گفتنی است تا سال ۲۰۲۱، کمیته همکاری بین‌دولتی چین و ترکمنستان^۲ پنج بار و کمیته بین‌دولتی همکاری‌های اقتصادی و تجاری چین و ترکمنستان هفت مرتبه تشکیل جلسه داده‌اند. دو کشور همچنین در حال مذاکره جهت امضای توافقنامه در حوزه توسعه اقتصاد دیجیتال تا سال ۲۰۲۲ بوده‌اند [۹۸]. گزیده‌ای از توافقنامه‌های تجاری مهم بین دو کشور در اطلاع‌نگاشت ۲ ارائه شده است.

اطلاع‌نگاشت ۲: برخی از توافقنامه‌های تجاری کلیدی بین چین و ترکمنستان

توافقنامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری ^۳	نوامبر ۱۹۹۲
توافقنامه تاسیس کمیته همکاری بین‌دولتی چین و ترکمنستان ^۴	۲۰۰۸
توافقنامه اجتناب از اعمال مالیات مضاعف و جلوگیری از فرار از مالیات بر درآمد ^۵	۲۰۰۹
توافقنامه همکاری بین دولت جمهوری خلق چین و دولت ترکمنستان در حوزه‌های استاندارد، اندازه‌گیری (سنجش) و صدور گواهینامه و اعتبارسنجی ^۶	۲۰۱۱
توافقنامه همکاری اقتصادی و تجاری بین دولت جمهوری خلق چین و دولت ترکمنستان ^۷	نوامبر ۲۰۱۱

1. Agreement on Establishment of the Intergovernmental Economic and Trade Cooperation Committee
2. China-Turkey Intergovernmental Cooperation Committee
3. Agreement on Encouragement and Mutual Protection of Investments
4. Agreement on Establishment of the China-Turkey Intergovernmental Cooperation Committee
5. Agreement on Avoidance of Double Taxation and Prevention of Tax Evasion on Income
6. Agreement on Cooperation between the Government of the People's Republic of China and the Government of Turkmenistan in the Fields of Standards, Metrology and Certification and Accreditation
7. Economic and Trade Cooperation Agreement between the Government of the People's Republic of China and the Government of Turkmenistan

شایان ذکر است دو کشور چین و ترکمنستان تا پایان سال ۲۰۲۱ هیچ توافقنامه‌ای در حوزه‌هایی همچون تجارت آزاد، حفاظت متقابل از سرمایه‌گذاری‌ها، مبادله ارزی و حوزه فرهنگی^۱ امضا نکرده‌اند [۹۸].

◆ همکاری چین- ترکمنستان در حوزه گاز

در سال‌های اخیر، همکاری‌های اقتصادی و تجاری چین و ترکمنستان بیشتر بر حوزه گاز طبیعی متمرکز شده‌است. ترکمنستان بزرگ‌ترین منبع صادرات گاز طبیعی به چین (از طریق خط لوله چین- آسیای مرکزی) است. طرح احداث خط لوله گاز طبیعی چین- آسیای مرکزی که از ترکمنستان شروع می‌شود، ذیل ابتکار جاده ابریشم انرژی قرن بیست و یکم^۲ تعریف شده‌است [۹۸]. در واقع، چین و ترکمنستان در سال ۲۰۰۶ اولین قرارداد دوجانبه جهت تعیین شرایط ساخت این خط لوله و تامین بلندمدت گاز را امضا کردند و ساخت اولین بخش این طرح یک سال بعد آغاز شد. این خط لوله شامل سه خط موازی (خطوط A، B و C) است که ترکمنستان، ازبکستان و قزاقستان را به چین متصل می‌کند و به ترتیب از سال ۲۰۰۹، ۲۰۱۰ و ۲۰۱۴ عملیاتی شده‌اند. ترکمنستان حدود ۸۰ درصد از کل حجم گاز صادراتی کشور را از طریق این خط لوله تحویل می‌دهد [۱۰۴]. در واقع، گاز مورد نیاز بیش از ۵۰۰ میلیون نفر در ۲۷ منطقه چین (در سطح استانی) و منطقه اداری ویژه هنگ‌کنگ^۳ از طریق خط لوله گاز چین- آسیای مرکزی تامین می‌شود [۱۰۰]. خط چهارم (خط D) نیز هم‌اکنون در حال احداث است که از میدان گازی گالکینیش^۴ در ترکمنستان از مسیری متفاوت و از طریق ازبکستان، تاجیکستان و قرقیزستان به چین خواهد رسید. این خط (D) ظرفیت انتقال سالانه حدود ۳۰ میلیارد مترمکعب گاز را دارد که با پیوستن

۱. البته در ژانویه ۲۰۲۳ یادداشت تفاهمی در حوزه فرهنگی بین دو کشور به امضا رسید.

2. The 21st Century Energy Silk Road

3. Hong Kong Special Administrative Region

4. Galkynysh

آن به شبکه، ظرفیت بالقوه صادرات خط لوله گاز چین-آسیای مرکزی سالانه به حدود ۸۵ میلیارد مترمکعب خواهد رسید (البته ترکمنستان همچنان منبع اصلی کل گاز صادراتی در این مسیر باقی خواهد ماند) [۱۰۴]. گفتنی است طرح احداث خط چهارم (خط D) یکی از پرچالش‌ترین طرح‌های احداث خطوط لوله گاز در دنیا است و از مناطق صعب‌العبور، کوهستانی و زلزله‌خیز عبور می‌کند. خط لوله مذکور به طول کل ۹۶۶ کیلومتر از مناطق مختلف ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، قرقیزستان و چین عبور خواهد کرد. بیش از ۴۰۰ میلیارد مترمکعب گاز طبیعی طی دوازده سال اخیر تا پایان ژوئن ۲۰۲۲ از طریق خط لوله گاز چین-آسیای مرکزی (مسیر ترکمنستان-ازبکستان-قزاقستان) به چین صادر شده است [۱۰۸]. لازم به توضیح است در خلال نشست سران چین-آسیای مرکزی در شهر شی‌آن^۱ در می ۲۰۲۳، رئیس‌جمهور چین با اشاره به تسریع فرآیند احداث خط چهارم از خط لوله گاز چین-آسیای مرکزی، بر افزایش تجارت نفت و گاز، توسعه مشارکت از طریق زنجیره‌های صنعتی انرژی، تقویت مشارکت در زمینه انرژی نو و استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای تاکید کرد و طرح همکاری جدیدی موسوم به مشارکت توسعه انرژی چین-آسیای مرکزی^۲ را پیشنهاد داد [۱۰۹]. افزون بر آن، پروژه اکتشاف و توسعه میادین گاز طبیعی در منطقه بغدیره^۳ در کرانه رودخانه آمودریا با سرمایه‌گذاری شرکت گاز پتروچاینا (حدود ۸ میلیارد دلار) اجرا شده است. مدت این قرارداد ۳۵ سال است و کل گاز طبیعی تولیدشده از طریق خط لوله گاز طبیعی چین-آسیای مرکزی به چین منتقل می‌شود. این طرح بزرگ‌ترین پروژه اکتشاف و توسعه گاز طبیعی پتروچاینا در خارج از کشور (تا پایان سال ۲۰۲۱) است و همچنین تنها پروژه‌ای است که در آن دولت ترکمنستان حقوق اکتشاف گاز

1. China-Central Asia Summit in Xi'an

2. China-Central Asia Energy Development Partnership

3. Bagdre

طبیعی خشکی^۱ را به یک شرکت خارجی اعطا کرده است. پروژه مذکور در سال ۲۰۰۹ تکمیل شد و از آن پس، منبع اصلی واردات گاز طبیعی (از خشکی) برای چین محسوب می شود که موجب ارتقای توسعه اقتصادی و اجتماعی در ترکمنستان نیز شده است [۹۸ و ۱۰۴].

کارخانه فراوری گاز طبیعی در منطقه بغدیره در ساحل رودخانه آمودریا

◆ همکاری چین-ترکمنستان در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات

شرکت هواوی یکی از پیمانکاران اصلی طرف قرارداد ترکمنستان در طرح های حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات است. طرح نوسازی شبکه ارتباطات ترکمنستان توسط شرکت هواوی ازجمله موارد همکاری دو کشور است. با آنکه شرکت هواوی حدود ۲۰ سال در ترکمنستان سابقه فعالیت دارد، اما جزییات همکاری آن چندان در رسانه ها منتشر نشده است. با این حال، با استناد به منابع غیررسمی می توان گفت یکی از پروژه های بزرگ هواوی شامل ارائه ارتباطات سیار و خدمات مورد نیاز در مسابقات آسیایی بازی ها و هنرهای رزمی داخل سالن در سال ۲۰۱۷ در عشق آباد بوده است. شرکت هواوی فناوری های مورد نیاز شهرهای هوشمند ازجمله دوربین های مدار بسته و راه حل های جامع لازم برای

1. Onshore Natural Gas Exploration

مراکز پردازش داده در این کشور را نیز ارائه می‌کند. هواوی همچنین نرم‌افزار و تجهیزات فنی لازم را در اختیار صنعت نفت و گاز ترکمنستان قرار می‌دهد. این شرکت از طریق راه‌حل‌های راه‌آهن هوشمند خود، راه‌آهن ترکمنستان را به سامانه ارتباطی یکپارچه‌ای مجهز کرده است. هواوی در سال ۲۰۱۷ یک شبکه دیسپاچینگ با پوشش بی‌سیم کامل را در تمام بخش‌های راه‌آهن ترکمنستان پیاده‌سازی کرد و راه‌حل‌های ارتباطی از جمله تلفن، ویدئو کنفرانس و سیستم‌های منبع تغذیه را ارائه کرد. در مجموع، هواوی به ترکمنستان کمک کرده است تا سامانه‌های ارتباطی بیش از ۱۲۰۰ کیلومتر از خطوط ریلی کشور را ارتقا دهد و سرعت خط ریلی را از ۶۰ کیلومتر در ساعت به ۱۲۰ کیلومتر در ساعت افزایش دهد. در ژانویه ۲۰۲۳ اعلام شد که سازمان حمل‌ونقل و ارتباطات^۱ زیر نظر کابینه وزیران ترکمنستان^۲ قراردادی با هواوی امضا خواهد کرد. این شرکت خدماتی نظیر تهیه تجهیزات و نرم‌افزار، دریافت مجوزها، حمل، نصب، راه‌اندازی و پشتیبانی فنی را برای گسترش شبکه تلفن ثابت در سراسر کشور ارائه می‌کند. این تلاش بخشی از «مفهوم توسعه اقتصاد دیجیتال در ترکمنستان در بازه ۲۰۲۵-۲۰۱۹» است. به اذعان مدیرعامل هواوی، فعالیت این شرکت در ترکمنستان بر سه حوزه تمرکز دارد: ارائه ارتباطات سیار نسل چهارم (G4) و برنامه‌ریزی برای معرفی نسل پنجم (G5) در آینده؛ ارائه ارتباط از راه دور و انتقال دیجیتال ویدئو، صدا یا داده؛ و تامین زیرساخت‌های داخلی برای شرکت‌ها و فناوری‌های مورد نیاز برای اتصال شعب شرکت‌ها به یکدیگر. ظاهراً گفتگوهایی در حوزه معرفی فناوری نسل پنجم و ساخت مراکز داده در ترکمنستان در آینده نزدیک بین دو کشور در جریان است [۹۸ و ۱۱۰].

♦ همکاری‌های چین-ترکمنستان در حوزه علم، فناوری و نوآوری

به‌منظور ایجاد زمینه همکاری چین و ترکمنستان در حوزه علم، فناوری و نوآوری،

1. Transport and Communications Agency
2. Cabinet of Ministers of Turkmenistan

وزارت علوم و فناوری چین^۱ و آکادمی علوم ترکمنستان در جولای ۲۰۲۱ یادداشت تفاهم همکاری در زمینه علم، فناوری و نوآوری امضا کردند. براساس این تفاهم‌نامه مقرر شد تحقیقات مشترکی در حوزه‌های موردعلاقه دو طرف در عرصه علم و فناوری با هدف توسعه اقتصادی و اجتماعی دو کشور تعریف شود و روابط همکاری بین موسسات تحقیقاتی و مراکز علمی دو کشور برقرار شود. گفتنی است مقامات وزارت علوم و فناوری چین و آکادمی علوم ترکمنستان قبلاً در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ رویدادی موسوم به مجمع نوآوری علمی چین- ترکمنستان^۲ را با موفقیت برگزار کرده بودند^۳ و موسسات تحقیقاتی دو طرف نیز در این دو مجمع در حوزه‌های مختلف به توافق رسیده بودند. شایان ذکر است تفاهم‌نامه امضا شده در سال ۲۰۲۱ نیز به منزله پشتیبانی قوی برای اجرای طرح‌های همکاری و تسهیل دستیابی به اهداف موردنظر در همکاری‌های علم و فناوری دوجانبه محسوب می‌شود [۱۱۰].

با این وجود، منابع رسمی حاکی از آن هستند که شرکت‌های چینی تا پایان سال ۲۰۲۱ هیچ‌گونه سرمایه‌گذاری در زمینه توسعه پارک‌های صنعتی/فناوری مشترک در ترکمنستان نکرده بودند [۹۸].

◆ همکاری‌های چین- ترکمنستان در حوزه آموزش

دانشگاه بین‌المللی نفت و گاز یاگشیگلدی کاکایف ترکمنستان^۴ و دانشگاه نفت چین^۵ در سال ۲۰۲۳ یادداشت تفاهم همکاری در حوزه آموزش امضا کردند [۱۱۴]. در

1. Ministry of Science and Technology

2. China-Turkmenistan Scientific Innovation Forum

۳. برای کسب اطلاعات بیشتر درباره رویدادهای مشترک چین- ترکمنستان در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ به منابع زیر رجوع شود:

https://en.most.gov.cn/pressroom/201812/t20181228_144379.htm;

<https://india.tmembassy.gov.tm/en/news/6431>

4. Yagshigeldy Kakayev International Oil and Gas University

5. China Petroleum University

اولین سفر سردار بردی محمداف رئیس‌جمهور ترکمنستان به چین در ژانویه ۲۰۲۳ نیز تفاهم‌نامه همکاری بین دانشگاه دولتی مختوم‌قلی ترکمنستان^۱ و دانشگاه زبان‌های خارجی پکن^۲ امضا شد که به موجب آن مقرر شد موضوعات مختلفی از جمله مبادله و آموزش متخصصان رده بالا، تبادل استادان و کارکنان اداری، ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای، برگزاری دوره‌های آموزشی برخط برای دانشجویان، معرفی روش‌های نوین آموزش زبان‌های خارجی و غیره پیگیری شود. گفتنی است دانشگاه زبان‌های خارجی پکن یکی از موسسات آموزشی پیشرو در چین است که در زمینه آموزش دیپلمات‌های چینی تخصص دارد و بیش از ۱۰۰ زبان خارجی در آن به دانشجویان آموزش داده می‌شود.^۳ علاوه بر این، در تعداد دیگری از موسسات ترکمنستان نیز بحث آموزش متخصصان به زبان چینی در حال پیگیری است.^۴ در همین راستا، در مدارس ابتدایی و متوسطه ترکمنستان دوره‌های زبان چینی ارائه می‌شود و در دانشگاه مینزو چین^۵ و دانشگاه زبان‌های خارجی پکن نیز رشته زبان روسی-ترکمنی ارائه می‌شود. با این حال، چنین به نظر می‌رسد که در ترکمنستان هیچ شعبه‌ای از موسسه کنفوسیوس افتتاح نشده است. با استناد به وب‌گاه وزارت امور خارجه چین (نوامبر ۲۰۲۳) می‌توان دریافت که همکاری‌های مردمی و فرهنگی بین دو کشور نیز گسترش یافته است و دو کشور قرار است فعالیت‌های سال فرهنگی چین و ترکمنستان را در سال ۲۰۲۴-۲۰۲۳ در کشور طرف مقابل برگزار کنند [۹۹].

1. Turkmenistan Magtymguly State University

2. Beijing University of Foreign Languages

۳. لازم به ذکر است که یک مدرس از گروه ادبیات ترکمن دانشگاه دولتی مختوم‌قلی ترکمنستان در سال تحصیلی ۲۰۱۹-۲۰۲۰ به عنوان مدرس زبان ترکمنی در این موسسه آموزش عالی چینی مشغول به کار بود.

۴. به منظور کسب جزئیات بیشتر رجوع شود به:

<https://education.gov.tm/en/metbugat/detail/turkmenistanyn-we-hytayyn-uniwersitetleri-hyzmat-daslygyn-taze-tapgyryna-gadam-goyyar>

5. Minzu University of China

♦ مهم‌ترین قراردادهای همکاری مشترک چین-ترکمنستان

در دیدار رئیس‌جمهور دو کشور چین و ترکمنستان در ژانویه ۲۰۲۳ در پکن، چندین یادداشت تفاهم در حوزه‌های مختلف امضا شد که فهرست آن‌ها در اطلاع‌نگاشت ۳ ارائه شده است [۱۰].

اطلاع‌نگاشت ۳: تفاهم‌نامه‌های امضا شده میان چین-ترکمنستان در ژانویه ۲۰۲۳

تفاهم‌نامه همکاری میان وزارت امور خارجه ترکمنستان و وزارت امور خارجه چین برای سال ۲۰۲۳-۲۰۲۴

Memorandum of Cooperation between the Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan and the Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China for 2023-2024

شیوه‌نامه معرفی اصلاحات در موافقتنامه بین دولت ترکمنستان و دولت چین در مورد تشکیل کمیته همکاری ترکمنستان و چین در ۲۹ آگوست ۲۰۰۸

Protocol on Introduction of Amendments to the Agreement between the Government of Turkmenistan and the Government of the People's Republic of China on Establishment of the Turkmen-Chinese Cooperation Committee on August 29, 2008

یادداشت تفاهم متقابل بین دولت ترکمنستان و دولت چین در زمینه تسهیل همکاری‌ها در زمینه سرمایه‌گذاری در اقتصاد دیجیتال

Mutual Memorandum of Understanding between the Government of Turkmenistan and the Government of the People's Republic of China on Facilitation of Cooperation for Investment in Digital Economy

یادداشت تفاهم متقابل بین دولت ترکمنستان و دولت چین در زمینه تسهیل همکاری‌ها در زمینه سرمایه‌گذاری در توسعه سبز

Mutual Memorandum of Understanding between the Government of Turkmenistan and the Government of the People's Republic of China on Facilitation of Cooperation for Investment in Green Development

یادداشت تفاهم متقابل بین دولت ترکمنستان و دولت چین در زمینه برقراری ارتباط بین ابتکار بین‌المللی احیای جاده ابریشم بزرگ و ابتکار یک کمربند یک راه

Mutual Memorandum of Understanding between the Government of Turkmenistan and the Government of the People's Republic of China on Connection of the "Revival of the Great Silk Road" and "One Belt One Road" International Initiatives

طرح همکاری بین وزارت فرهنگ ترکمنستان و وزارت فرهنگ و گردشگری چین برای سال ۲۰۲۳-۲۰۲۶

Cooperation Plan between the Ministry of Culture of Turkmenistan and the Ministry of Culture and Tourism of the People's Republic of China for 2023-2026

توافقنامه همکاری و تبادل خبری بین خبرگزاری دولتی ترکمنستان و خبرگزاری شینخوا چین

News Exchange and Cooperation Agreement between the State News Agency of Turkmenistan and Xinhua News Agency of the People's Republic of China

یادداشت تفاهم همکاری متقابل بین خبرگزاری دولتی ترکمنستان و پپیل دیلی (جمهوری خلق چین)

Memorandum of Understanding on Mutual Cooperation between the State News Agency of Turkmenistan and People's Daily (People's Republic of China)

تفاهم‌نامه همکاری در زمینه اطلاع‌رسانی و تبادل اخبار بین کمیته دولتی پخش تلویزیونی-رادیویی و فیلمبرداری ترکمنستان و گروه رسانه‌ای چین

Memorandum of Understanding on Cooperation in Information and News between the State Committee for Television-Radio Broadcasting and Cinematography of Turkmenistan and the China Media Group

برنامه عملیاتی در زمینه مراقبت های بهداشتی بین وزارت بهداشت و صنعت پزشکی
ترکمنستان و کمیسیون بهداشت ملی چین برای سال های ۲۰۲۳-۲۰۲۷

Action Plan in the Field of Healthcare between the Ministry of Health and Medical Industry of
Turkmenistan and the National Health Commission of the People's Republic of China for 2023-2027

تفاهم نامه همکاری بین شورای ملی المپیک ترکمنستان و کمیته المپیک چین

Memorandum of Understanding on Cooperation between the National Olympic Council of
Turkmenistan and the Chinese Olympic Committee

یادداشت تفاهم متقابل در زمینه همکاری های ورزشی بین کمیته دولتی تربیت بدنی و ورزش
ترکمنستان و اداره کل ورزش چین

Mutual Memorandum of Understanding on Cooperation in Sports between State Committee of
Turkmenistan on Physical Culture and Sports and the General Administration of Sport of the People's
Republic of China

یادداشت تفاهم متقابل جهت همکاری در حوزه گاز بین مجموعه دولتی ترکمن گاز و شرکت ملی نفت چین

Mutual Memorandum of Understanding on Cooperation in Gas Sphere between «Türkmengaz» State
Concern and the China National Petroleum Corporation

یادداشت تفاهم متقابل بین دانشگاه بین المللی نفت و گاز یاغشیگلدی کاکایف ترکمنستان و
شرکت ملی نفت چین

Mutual Memorandum of Understanding between Yagshigeldy Kakayev International Oil and Gas
University of Turkmenistan and China National Petroleum Corporation

دو کشور همچنین تفاهم‌نامه‌ای موسوم به طرح همکاری برای گسترش مشارکت اقتصادی بین دولت جمهوری خلق چین و دولت ترکمنستان^۱ را امضا کرده‌اند. بر این اساس، شرکت‌های دو طرف به تعمیق همکاری‌های متداول در حوزه انرژی تشویق شدند و به آن‌ها توصیه شد که به توسعه فعالانه همکاری‌ها در حوزه‌هایی غیر از منابع معدنی مانند انرژی‌های نو، حمل‌ونقل، کشاورزی نوین، صنایع شیمیایی، و پزشکی و مراقبت‌های بهداشتی بپردازند. شناسایی ظرفیت‌های دوجانبه از طریق بسترهایی مانند نمایشگاه بین‌المللی واردات چین^۲ و نمایشگاه بین‌المللی سرمایه‌گذاری و تجارت^۳ از دیگر مواردی است که به بهبود سطح همکاری‌های اقتصادی و تجاری دوجانبه کمک خواهد کرد [۹۸].

◆ جمع‌بندی

به‌طور کلی، با بررسی روابط چین و ترکمنستان می‌توان دریافت که این کشور از منظر راهبردی جایگاه ویژه‌ای برای پکن دارد. انعقاد توافق مشارکت راهبردی جامع بین دو کشور نیز موید این حقیقت است. از منظر امنیت انرژی نیز ترکمنستان یکی از مهم‌ترین شرکای چین جهت تامین گاز طبیعی موردنیاز آن است. از نظر جغرافیایی نیز این کشور در مسیر دسترسی زمینی (ریلی) چین به دریای خزر و ارتباط دریایی چین به همسایگان شمال غربی ایران (جمهوری آذربایجان، ارمنستان و ترکیه)، کشورهای غرب آسیا و اروپا قرار دارد. یکی از نکات قابل‌تأمل در روابط دو کشور، ناترازی شدید در حجم تجاری دوجانبه (حدود ۱۲ برابر به نفع ترکمنستان) در نتیجه صدور منابع گاز ترکمنستان به چین است که این امر خود به معنی اقتصاد به‌شدت وابسته و تک‌بُعدی ترکمنستان

1. Cooperation Plan on Expanding Economic Partnership between the Government of the People's Republic of China and the Government of Turkmenistan

2. China International Import Expo (中国国际进口博览会)

3. International Investment and Trade Fair (国际投资贸易洽谈会)

است. عدم توسعه کافی همکاری‌های چین و ترکمنستان در عرصه‌های مختلف موضوع مهم دیگری است، به‌ویژه این‌که دیگر کشورهای آسیای مرکزی مخصوصاً ازبکستان، تاجیکستان و قزاقستان طرح‌های همکاری زیادی در حوزه‌های مختلف (ازجمله توسعه زیرساخت‌ها و مباحث علم و فناوری و فرهنگی) با چین تعریف کرده‌اند.^۱ البته شاید بتوان گفت همزمان با اقدامات صورت گرفته برای اجرای تفاهم‌نامه‌های جدید در دوران ریاست رئیس‌جمهور جدید ترکمنستان، این عقب‌ماندگی تا حدی جبران شود.

۷. همکاری ترکمنستان-روسیه

روابط دیپلماتیک روسیه و ترکمنستان در ۸ آوریل ۱۹۹۲ برقرار شد و از آن پس دو کشور بیش از ۱۰۰ قرارداد و معاهده با ماهیت بین‌دولتی و بین‌بخشی منعقد کرده‌اند. معاهده دوستی و همکاری در ۲۳ آوریل ۲۰۰۲ یکی از اساسی‌ترین آن‌هاست که جایگزین سند سال ۱۹۹۲ با همین موضوع شد. روسای جمهور فدراسیون روسیه و ترکمنستان در ۲ اکتبر ۲۰۱۷ نیز توافقنامه‌ای بین‌دولتی در زمینه همکاری‌های راهبردی امضا کردند که از ۱۱ آگوست ۲۰۱۸ لازم‌الاجرا شد [۷۶].

رئیس‌جمهور ترکمنستان سردار بردی محمداف در اولین سفر خارجی خود پس از تصدی پست ریاست‌جمهوری در ۱۹ مارس ۲۰۲۲، سفری رسمی به فدراسیون روسیه در تاریخ ۱۰ ژوئن ۲۰۲۲ داشت که طی آن، مذاکراتی بین رئیس‌جمهور ترکمنستان و ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور فدراسیون روسیه انجام گرفت و طرفین چندین سند همکاری امضا کردند [۲۶]. فهرست اسناد امضاشده در این سفر با استناد به وب‌گاه رسمی وزارت امور خارجه روسیه در تاریخ ۱۰ ژوئن ۲۰۲۲ در اطلاع‌نگاشت ۴ نشان داده شده است [۲۷].

۱. به‌منظور کسب جزئیات بیشتر درباره روابط چین و کشورهای آسیای مرکزی به گزارش تحلیلی موسوم به «تحلیلی بر روابط چین و کشورهای آسیای مرکزی»، موسسه پویندگان توسعه فناوری و نوآوری ایرانیان، فروردین ۱۴۰۳ رجوع شود.

بیانیه تعمیق مشارکت راهبردی بین ترکمنستان و فدراسیون روسیه

موافقتنامه بین دولت فدراسیون روسیه و دولت ترکمنستان در مورد جلوگیری و مبارزه با معاملات مالی مشکوک توسط فعالان اقتصادی بین‌المللی

موافقتنامه بین دولت فدراسیون روسیه و دولت ترکمنستان در مورد همکاری در زمینه قرنطینه نباتات

یادداشت تفاهم بین وزارت حمل‌ونقل فدراسیون روسیه^۱ و سازمان حمل‌ونقل و ارتباطات ترکمنستان (ترکمن سویاز) برای همکاری در زمینه حمل‌ونقل و ترانزیت

تفاهم‌نامه همکاری بین وزارت توسعه دیجیتال، ارتباطات و رسانه‌های گروهی فدراسیون روسیه^۲ و سازمان حمل‌ونقل و ارتباطات ترکمنستان (ترکمن سویاز) در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات

یادداشت همکاری متقابل در بخش ساخت‌وساز بین وزارت ساخت‌وساز و مسکن و خدمات عمومی فدراسیون روسیه^۳ و وزارت ساختمان و معماری ترکمنستان^۴

برنامه عملیاتی برای اجرای موافقتنامه همکاری در زمینه ورزش در بازه ۲۰۲۲-۲۰۲۴ بین دولت فدراسیون روسیه و دولت ترکمنستان

یادداشت تفاهم بین بانک مرکزی فدراسیون روسیه^۵ و بانک مرکزی ترکمنستان^۶ در زمینه نظارت بانکی

1. Ministry of Transport of the Russian Federation
2. Ministry of Digital Development, Communications and Mass Media of the Russian Federation
3. Ministry of Construction, Housing and Utilities of the Russian Federation
4. Ministry of Construction of Turkmenistan
5. Central Bank of the Russian Federation
6. Central Bank of Turkmenistan

یادداشت تفاهم بین شرکت سهامی عام «راه آهن روسیه»^۱ و شرکت حمل و نقل ریلی ترکمنستان (ترکمان دمیریولاری)^۲

تفاهم نامه همکاری در زمینه حمل و نقل بین المللی و ترانزیتی بار بین شرکت سهامی «ر.ژ.د لجستیک»^۳ (لجستیک راه آهن روسیه) و شرکت سهامی عام «مرکز حمل و نقل و لجستیک ترکمنستان»^۴

موافقتنامه همکاری پژوهشی بین موسسه علمی دولتی فدرال یعنی «موسسه سراسری تحقیقات مهندسی هیدرولیک و احیای زمین روسیه به نام آ.ن. کاستیاگف»^۵ و موسسه ملی بیابان ها، گیاهان و جانوران وزارت کشاورزی و حفاظت از محیط زیست^۶ ترکمنستان

تفاهم نامه همکاری علمی بین مرکز تحقیقات فدرال برنج^۷ (موسسه علمی فدرال دارای بودجه دولتی) و مرکز علمی تولیدی «موسسه کشاورزی ترکمنستان»^۸

موافقتنامه همکاری در زمینه های تجاری، اقتصادی، علمی، فنی، مسائل اجتماعی-فرهنگی و بشردوستانه بین دولت منطقه آستراخان (فدراسیون روسیه) و دولت محلی ولایت بلخان^۹ (ترکمنستان)

موافقتنامه برقراری روابط خواهرخواندگی بین شهرداری های شهر آستراخان و شهر ترکمن باشی

موافقتنامه همکاری بین دانشگاه دولتی آستراخان^{۱۰} (موسسه آموزش عالی فدرال) و دانشگاه دولتی مختوم قلی ترکمنستان

1. Russian Railways
2. Turkmen Railways
3. Railways Logistics
4. Transport and Logistics Centre of Turkmenistan
5. All-Russian Scientific Research Institute of Hydraulic Engineering and Melioration
6. National Institute of Deserts, Flora and Fauna of the Ministry of Agriculture and Environmental Protection
7. Federal Rice Research Center
8. Turkmen Agricultural Institute
9. Khyakimlik of Balkan Velayat
10. Astrakhan State University

♦ روابط تجاری ترکمنستان- روسیه

روسیه از شرکای اصلی اقتصادی ترکمنستان است و بسیاری از شرکت‌های پیشرو روسی در بازار ترکمنستان حضور فعالی دارند [۴۹]. شرکت‌های بزرگ تولیدی و لجستیکی مانند راه‌آهن روسیه، کاماز^۱، تات‌نفت^۲ و وازراژدنیه^۳ از مهم‌ترین شرکت‌های روسی هستند که پروژه‌های زیرساختی بزرگی را در ترکمنستان اجرا می‌کنند [۱۷]. به‌طور کلی، همکاری‌های تجاری و اقتصادی دو کشور بر مبنای حدود ۳۰ سند دوجانبه از جمله موافقت‌نامه‌های بین‌دولتی تجارت آزاد مورخ ۱۱ نوامبر ۱۹۹۲^۴ و موافقت‌نامه‌های بین‌دولتی همکاری‌های تجاری و اقتصادی مورخ ۳۰ آگوست ۲۰۰۸^۵ در جریان است [۷۶].

داده‌های منتشرشده در سال ۲۰۲۲ نشان می‌دهند که روسیه سومین شریک تجاری ترکمنستان پس از چین و ترکیه محسوب می‌شود. گردش تجاری بین فدراسیون روسیه و ترکمنستان در سال ۲۰۲۱ بالغ بر ۸۶۵ میلیون دلار بوده است. سبد صادرات روسیه به ترکمنستان شامل سازه‌های دریایی (اغلب کشتی، قایق و دیگر انواع شناورها، ۴۴ درصد)، محصولات غذایی و مواد خام کشاورزی (۱۸ درصد)، محصولات شیمیایی (اغلب محصولات دارویی، ۱۷ درصد) و فلزات و محصولات فلزی (۱۴ درصد) می‌شود. به‌همین ترتیب، در صادرات ترکمنستان به روسیه سهم اصلی متعلق به منسوجات و کفش (پنبه و محصولات نساجی نهایی، ۴۳ درصد)، محصولات غذایی و مواد خام کشاورزی (۳۳ درصد) و محصولات شیمیایی (۲۴ درصد) است.

1. KAMAZ

2. Tatneft

3. Vozrozhdenie

4. Intergovernmental Agreements on Free Trade of November 11, 1992

5. Intergovernmental Agreements on Trade and Economic Cooperations of August 30, 2008

شایان ذکر است پس از یک دوره دشوار و پرتنش در تجارت گاز دو کشور در سال های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۵ که در نهایت منجر به توقف سه ساله همکاری در بخش انرژی بین روسیه و ترکمنستان شد، در حال حاضر روابط آن ها روندی پویا و روبه رشد پیدا کرده است [۵۱] که البته بخش مهمی از آن را می توان حاصل نقش آفرینی موثر کمیسیون بین دولتی ترکمنستان و روسیه در همکاری های اقتصادی^۱ دانست [۴۹]. این کمیسیون که از فوریه ۲۰۰۳ شروع به کار کرده است [۷۶]، در ماه می ۲۰۲۱ برنامه همکاری اقتصادی برای بازه زمانی ۲۰۲۳-۲۰۲۱ را به منظور توسعه بیشتر روابط در حوزه های مختلف صنعتی، کشاورزی، فناوری پیشرفته، امور مالی و انرژی تصویب کرده است [۵۳].

نخستین نشست تجاری روسیه و ترکمنستان در تازه ترین دور پیشرفت همکاری های دوجانبه در ژانویه ۲۰۲۳ در عشق آباد برگزار شد. دیمیتری ولواچ^۲ معاون وزیر توسعه اقتصادی فدراسیون روسیه در جریان برگزاری این نشست ضمن اشاره به امضای بیش از ۵۰ قرارداد دوجانبه بین شرکت های روسی و ترکمنستانی، به اهمیت تجارت با ترکمنستان تاکید کرد و اظهار داشت تاکنون بیش از ۲۰ پروژه سرمایه گذاری با مشارکت روسیه به ارزش ۳/۵ میلیارد دلار در ترکمنستان اجرا شده است و قرار است پروژه های جدیدی در حوزه های حمل و نقل، ساخت و ساز، خودروسازی و کشتی سازی، داروسازی، اکتشافات زمین شناسی و صنعت نفت و گاز برای راه اندازی آماده شوند [۱۵].

◆ همکاری ترکمنستان-روسیه در حوزه گاز

اساس همکاری روسیه و ترکمنستان در حوزه گاز توافقنامه ای است که در آوریل ۲۰۰۳ توسط روسای جمهور دو کشور ولادیمیر پوتین و صفرمراد نیازوف^۳ در مسکو

1. Intergovernmental Turkmen-Russian Commission on Economic Cooperation

2. Volvach Dmitry

3. Niyazov, Saparmurat

برای همکاری در این حوزه به مدت ۲۵ سال امضا شد. به موجب این توافقنامه، روسیه تا آوریل ۲۰۰۹ واردکننده اصلی گاز ترکمنستان بود و شرکت روسی گازپروم سالانه حدود ۵۰ میلیارد مترمکعب گاز از ترکمنستان وارد می‌کرد. در دسامبر ۲۰۰۹، الحاقیه‌ای به قرارداد ۲۰۰۳ اضافه شد که براساس آن، عرضه سوخت به روسیه می‌بایست براساس فرمول قیمتی مطابق با شرایط بازار گاز اروپا (حدود ۲۴۰ دلار در هر مترمکعب) انجام می‌شد. به دنبال این الحاقیه، حجم صادرات گاز ترکمنستان به روسیه کاهش یافت. ترکمنستان تا سال ۲۰۱۰ سالانه حدود ۱۱ میلیارد مترمکعب گاز به روسیه عرضه می‌کرد، اما پس از آن تا سال ۲۰۱۵ حجم صادرات گاز ترکمنستان به این کشور به سالانه ۴ میلیارد مترمکعب کاهش یافت. این روند در ژانویه ۲۰۱۶ بدتر نیز شد، چراکه کنسرسیوم دولتی ترکمن گاز اخطاری از گازپروم اکسپورت^۲ روسیه مبنی بر توقف خرید گاز دریافت کرد که دلیل رسمی آن نقض جدی قرارداد توسط طرف ترکمنستانی اعلام شد [۷۶].

در نهایت پس از چند سال قطع تجارت گاز بین دو کشور، کنسرسیوم دولتی ترکمن گاز و گازپروم روسیه در سال ۲۰۱۹ قراردادی جهت صادرات گاز طبیعی ترکمنستان به روسیه به مدت ۵ سال منعقد کردند که تا ۳۰ ژوئن ۲۰۲۴ معتبر خواهد بود (اطلاعاتی در مورد تمدید این قرارداد در دست نیست) [۸۴].

1. "Turkmengas" State Concern

2. Gazprom Export

۳. تا زمان گردآوری این گزارش اطلاعاتی در مورد تمدید این قرارداد منتشر نشده است. آخرین خبر درباره این توافقنامه مربوط به ۱۶ فوریه ۲۰۲۴ از خبرگزاری روسی ایپارتاس است که طبق آن مراد آرچایف (Murat Archayev) معاون رئیس کنسرسیوم دولتی ترکمن گاز اعلام کرد ترکمنستان در سال ۲۰۲۳ به طور کامل به قرارداد صادرات گاز به فدراسیون روسیه به میزان ۵ میلیارد مترمکعب عمل کرده است. وی در پاسخ به سوالی در مورد تمدید این قرار داد گفت این امر جنبه تجاری دارد و قابل افشا نیست. وی افزود ترکمن گاز در چارچوب این قرارداد در سال ۲۰۲۲ معادل ۵ میلیارد مترمکعب و در سال ۲۰۲۱ نیز ۱۰ میلیارد مترمکعب گاز به روسیه صادر کرده است. رجوع شود به:

<https://tass.ru/ekonomika/20005267>

◆ همکاری ترکمنستان-روسیه در حوزه آموزش

زبان روسی زبان مادری تقریباً ۱۲ درصد از جمعیت جمهوری ترکمنستان است و در این کشور طرفداران زیادی دارد. دولت ترکمنستان سال ۲۰۲۳ را سال زبان روسی نامید و در همین سال ساخت اولین دانشگاه ترکمنی-روسی و تئاتر روسی در عشق‌آباد را آغاز کرد [۳۱]. در برخی منابع دولتی گفته شده است که ساخت ساختمانی جدید برای کلاس‌های ابتدایی مدرسه مشترک روسی و ترکمنی (سرگی پوشکین)^۱ و ساخت ساختمان جدید برای تئاتر دولتی درام روسیه (سرگی پوشکین)^۲ نیز در دست اجراست [۶۹].

در مدرسه سرگی پوشکین که براساس توافقنامه بین دولت فدراسیون روسیه و دولت ترکمنستان در ۲۱ ژانویه ۲۰۰۲ در عشق‌آباد افتتاح شده است، آموزش طبق استانداردهای آموزشی دولت روسیه انجام می‌شود و ویژه رشته‌های شیمی، زیست‌شناسی، فیزیک، ریاضیات و انگلیسی است. افزون بر فضای آموزشی مختص رشته‌های علمی، در این مدرسه سالن‌های ورزشی، کلاس‌های گروه کر و رقص، کارگاه شطرنج، کلاس‌های روزنامه‌نگاری، موزه سرگی پوشکین^۳ و کارگاه نمایش نیز وجود دارد. با توجه به تقاضای زیاد برای آموزش زبان روسی در سال تحصیلی ۲۰۱۹-۲۰۱۸، وزارت آموزش روسیه از افتتاح کلاس اضافی در سطح آموزش ابتدایی خبر داد. گفتنی است تعداد دانش‌آموزان این مدرسه در سال تحصیلی ۲۰۲۳-۲۰۲۲ بالغ بر ۱,۵۲۶ هزار نفر بوده است [۵۹].

◆ همکاری ترکمنستان-روسیه در حوزه علم و فناوری

همان‌طور که گفته شد، زبان روسی در ترکمنستان بسیار متداول است و جوانان زیادی از این کشور برای تحصیل به روسیه سفر می‌کنند. طبق آمار ارائه شده در سال ۲۰۱۸

1. Joint Turkmen-Russian School (A. S. Pushkin)
2. State Russian Drama Theater (A.S.Pushkin)
3. Museum of A.S.Pushkin

و به نقل از وزارت امور خارجه روسیه، بیش از ۲۰ هزار دانشجوی ترکمن در دانشگاه‌های روسیه تحصیل می‌کنند [۷۶].

افزون بر همکاری در زمینه تبادل دانشجو، دو کشور در حوزه پژوهش و فناوری نیز همکاری‌های قابل توجهی دارند و در پی افزایش دامنه این همکاری‌ها هستند. به عنوان مثال، رشید مِردوف^۱ وزیر امور خارجه ترکمنستان طی سخنرانی در نشست تجاری روسیه و ترکمنستان در تاریخ ۱۹ ژانویه ۲۰۲۳ اعلام کرد که این کشور آماده همکاری با روسیه در زمینه فناوری‌های پیشرفته است و امید دارد از تجربه روسیه در زمینه ساخت پارک‌های فناوری و مراکز فناوری پیشرفته و توسعه فناوری اطلاعات بهره‌مند شود [۷۵].

ویکتور رودنکو^۲ نائب‌رئیس فرهنگستان علوم روسیه^۳ و رئیس شعبه اورال فرهنگستان علوم روسیه^۴ که برای شرکت در یک کنفرانس علمی به عشق‌آباد سفر کرده بود نیز در مورد چشم‌انداز همکاری‌های علم و فناوری بین روسیه و ترکمنستان اظهار داشت همکاری‌های علم و فناوری با کشورهای آسیای مرکزی ازجمله ترکمنستان از اهمیت بالایی برای فدراسیون روسیه برخوردار است. به گفته وی با توجه به این که روسیه و ترکمنستان پیشینه مشترکی دارند، قوانین فعلی آن‌ها با وجود رویکردهای متفاوت از بسیاری جهات مشابه هستند. به‌ویژه، فرهنگستان‌های علوم دو کشور نظام و رویکردهای مشابهی دارند و این شباهت‌ها در حوزه‌های اولویت‌دار موردتاکید در اسناد علم و فناوری ترکمنستان و راهبرد «مفهوم پیشرفت فناورانه روسیه تا سال ۲۰۳۰»^۵ مشهود هستند. این امر زمینه را برای سطح جدیدی از همکاری‌های بین‌دولتی

1. Raşit Meredow

2. Viktor Rudenko

3. Russian Academy of Sciences

4. Ural Branch of the Russian Academy of Sciences

5. Concept of Technological Development until 2030 (Концепция технологического развития до 2030 года)

ایجاد می‌کند که در بیانیه تعمیق مشارکت راهبردی بین فدراسیون روسیه و ترکمنستان مورخ ۱۰ ژوئن ۲۰۲۲ تصریح شده است. در همین راستا، در نشست کمیسیون بین‌دولتی روسیه و ترکمنستان در همکاری‌های اقتصادی در دسامبر ۲۰۲۲، توافقنامه همکاری بین فرهنگستان علوم روسیه و فرهنگستان علوم ترکمنستان به امضا رسید. در حال حاضر، همکاری‌های علم و فناوری دو کشور بر حوزه‌های اولویت‌دار از قبیل توسعه انرژی شامل انرژی‌های سبز، توسعه مواد و فناوری‌های جدید، توسعه کشاورزی و حفاظت از محیط‌زیست و حفاظت از سلامت انسان متمرکز هستند. افزون بر این، پروژه‌های مشترکی نیز در زمینه توسعه ارتباطات جمعی، فناوری اطلاعات و دیجیتالی شدن روابط عمومی و به‌کارگیری فناوری‌های هوش مصنوعی در اقتصاد در دست اجرا هستند [۸۳].

ترکمنستان علاقه زیادی به ادغام در نظام آموزشی بین‌المللی دارد. از این رو، این کشور با بسیاری از کشورهای جهان از جمله روسیه توافقنامه‌های همکاری در زمینه‌های تخصصی دارد و در سال ۲۰۲۲ نیز به کنوانسیون لیسبون (کنوانسیون به رسمیت شناختن مدارک تحصیلی مرتبط با آموزش عالی در منطقه اروپا)^۱ ملحق شد. ترکمنستان با کشورهایی مانند چین، روسیه، بلاروس، قزاقستان، اوکراین و تاجیکستان نیز موافقتنامه‌های بین‌دولتی متعددی جهت به رسمیت شناختن متقابل دیپلم‌ها و مدارک علمی منعقد کرده است که به موجب این توافقنامه‌ها، کلیه مدارک تحصیلی از موسسات آموزشی این کشورها در ترکمنستان به رسمیت شناخته می‌شود [۶۱].

♦ مناسبات روسیه و ترکمنستان پیرامون وضعیت حقوقی دریای خزر

روسیه و ترکمنستان به همراه قزاقستان، جمهوری آذربایجان و ایران جزو کشورهای حاشیه خزر هستند. وضعیت حقوقی دریای خزر که از منابع هیدروکربنی

1. Lisbon Convention (Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education in the European Region)

قابل ملاحظه‌ای برخوردار است، سال‌هاست که محل اختلاف است. با توجه به اختلاف مواضع در بسیاری از مسائل، وضعیت حقوقی دریای خزر یکی از موضوعاتی است که همواره در مذاکرات دوجانبه روسیه و ترکمنستان مورد بحث قرار می‌گیرد. در اجلاس پنجم خزر در آکتائو که در ۱۲ آگوست ۲۰۱۸ برگزار شد، روسای جمهور روسیه، قزاقستان، ایران، جمهوری آذربایجان و ترکمنستان کنوانسیون وضعیت حقوقی دریای خزر را امضا کردند. در این سند بیان شده است که طرفین از حق استخراج منابع زیستی در دامنه ۲۵ مایل دریایی از محدوده ساحلی برخوردار هستند که شامل ۱۵ مایل دریایی از ساحل که در محدوده سرزمینی کشورهاست به اضافه ۱۰ مایل منطقه ماهیگیری مجاور می‌شود [۷۶].

۸. همکاری ترکمنستان-ج.ا.ایران

ایران جزو اولین کشورهایی بود که در سال ۱۳۷۰ هجری شمسی (معادل ۱۹۹۱ میلادی) استقلال ترکمنستان را به رسمیت شناخت. از آن زمان تاکنون دو کشور به‌رغم برخی فراز و نشیب‌ها، روابط مسالمت‌آمیز خود را حفظ کرده و همکاری‌های گسترده‌ای در حوزه‌های اقتصادی، حمل و نقل، زیرساخت‌ها و انرژی داشته‌اند. از آنجایی که دولت جمهوری اسلامی ایران تقویت روابط با همسایگان را در اولویت قرار داده است و ایران و ترکمنستان ظرفیت‌های زیادی برای ارتقای روابط خود دارند، می‌توان انتظار داشت این دو کشور به الگوی مناسبی برای بهبود روابط کشورها در منطقه تبدیل شوند.

پروژه احداث خط راه‌آهن مشهد-سرخس، خط لوله گاز کرپچه-گردکوی^۱ به ارزش ۱۳۹ میلیون دلار و سد دوستی^۲ به ارزش ۱۶۷ میلیون دلار از نمونه‌های همکاری

1. Korpeje-Kordkuy Pipeline
2. Friendship Dam

اقتصادی تهران-عشق‌آباد به شمار می‌آیند. از دیگر نمونه‌های موفق همکاری ایران و ترکمنستان می‌توان به ساخت خط انتقال برق بلخان‌آباد - علی‌آباد^۱، پروژه مخابراتی فیبر نوری^۲، ساخت انبار در مرو، احداث پالایشگاه ترکمن‌باشی^۳، ساخت پایانه گاز طبیعی مایع و ساخت بزرگراه در ترکمنستان اشاره کرد [۵۷].

◆ روابط تجاری ترکمنستان-ایران

ایران محصولات نفتی و پتروشیمی، نساجی، صنایع سبک و محصولات شیمیایی، کشاورزی و غذایی را از ترکمنستان وارد می‌کند و در عوض، تجهیزات صنعتی، مصالح ساختمانی، مواد غذایی و لوازم خانگی را به این کشور صادر می‌کند. درحقیقت، ترکمنستان با بیش از ۵ میلیارد دلار مبادلات تجاری بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران در آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی است. ترکمنستان همچنین دروازه ایران به آسیای مرکزی محسوب می‌شود که امکان دسترسی به کشورهای این منطقه را از طریق چهار گذرگاه مرزی در ایران و ترکمنستان فراهم می‌کند [۵۷].

هفدهمین اجلاس کمیته مشترک اقتصادی ایران و ترکمنستان^۴ در سال ۱۴۰۲ (۲۰۲۳ میلادی) به‌منظور توسعه بیشتر روابط اقتصادی دو کشور در عشق‌آباد برگزار شد. همزمان، پانزدهمین نمایشگاه پروژه ایران^۵ نیز به‌منظور نمایش آخرین دستاوردها و محصولات شرکت‌های ایرانی در عشق‌آباد برگزار شد. وزیر راه و شهرسازی ایران در مراسم افتتاحیه این نمایشگاه ابراز امیدواری کرد که بخش خصوصی ایران و ترکمنستان خط مقدم توسعه روابط اقتصادی در چارچوب مصوبات کمیته مشترک اقتصادی باشند.

1. Balkhanabad-Aliabad Power Transfer Line
2. Optic Fiber Connectivity Project
3. Turkmenbashi Refinery
4. Iran-Turkmenistan Joint Economic Committee
5. The 15th Iran Project Exhibition

مبادلات تجاری ایران و ترکمنستان در سال ۱۴۰۲ (۲۰۲۳ میلادی) رشد چشمگیری داشت و بنا بر اظهارات مقامات ایران، ارزش صادرات کالاهای غیرنفتی ایران به ترکمنستان در هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۲ (۲۱ مارس تا ۲۲ اکتبر سال ۲۰۲۳) معادل ۲۵۱/۱۳۴ میلیون دلار بوده است و ارزش واردات آن از ترکمنستان نیز معادل ۲۱/۲۶۱ میلیون دلار در همین بازه زمانی بوده که نسبت به سال گذشته ۲۴ درصد رشد داشته است. بنا بر اظهارات وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی ایران، تهران و عشق‌آباد به منظور افزایش مبادلات تجاری و توسعه همکاری‌های خود نسبت به توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل اقدام کرده‌اند. یکی از برنامه‌های این دو کشور در زمینه حمل‌ونقل همکاری جهت احداث خط ریلی قزاقستان-ترکمنستان-ایران است که رئیس‌جمهور فعلی ترکمنستان نیز در نمایشگاه پروژه ایران به چشم‌اندازهایی که پیرو این مشارکت گشوده خواهد شد، اشاره کرد. مقامات گمرکی ایران و ترکمنستان نیز طی دیداری که در اواسط اسفندماه ۱۴۰۱ (اوایل مارس ۲۰۲۳) داشتند، خواستار توسعه روابط دوجانبه در امور گمرکی شدند و بر لزوم راه‌اندازی دروازه مشترک گمرکی تاکید کردند. تقویت همکاری‌ها و تجارت در چهار مرز گمرکی، ایجاد گمرک مشترک مرزی، امضای تفاهم‌نامه آموزشی، برگزاری منظم نشست‌های مشترک بین دو طرف، تقویت بازارچه‌های مرزی و رفع محدودیت‌ها از جمله موضوعاتی بود که در این دیدار مورد بحث و بررسی قرار گرفت [۳۶].

مناطق آزاد و مناطق ویژه اقتصادی ایران نیز برنامه‌های متعددی برای توسعه و گسترش روابط تجاری و اقتصادی از جمله در زمینه تجارت فرامرزی با ترکمنستان در دست اجرا دارند. به عنوان مثال، معاونت توسعه روابط اقتصادی و تجاری با ترکمنستان^۱ در منطقه ویژه اقتصادی سرخس^۲ به منظور توسعه روابط تجاری و اقتصادی با ترکمنستان

1. Department of Development of Economic and Trade Relations with Turkmenistan

2. Sarakhs Special Economic Zone

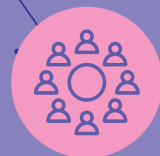
افتتاح شده است. پیشنهاد راه‌اندازی منطقه آزاد اقتصادی اینچه‌برون^۱ در کنار نقطه مرزی راه‌آهن آق‌قلا (ترکمنستان) - اینچه‌برون (ایران) نیز در جلسه شورای نگهبان ایران به تصویب رسیده است. گفتنی است منطقه آزاد اقتصادی اینچه‌برون با داشتن مزایای مالیاتی و دیگر مزیت‌های اقتصادی به جذب سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی استان گلستان کمک خواهد کرد [۸۷].

◆ همکاری‌های ترکمنستان-ایران در حوزه نفت و گاز

ایران و ترکمنستان با ۹۹۰ کیلومتر مرز مشترک زمینی و ۲۲۸ کیلومتر مرز مشترک دریایی از اهمیت ویژه‌ای به لحاظ ژئواکونومی و ژئواستراتژیکی برای هم برخوردار هستند. از همین روی، در حاشیه اجلاس سران سازمان همکاری اقتصادی (اگو)^۲ در سال ۱۴۰۰ (۲۰۲۱ میلادی)، ایران با جمهوری آذربایجان و ترکمنستان قرارداد سوآپ گازی سه‌جانبه امضا کرد که براساس آن ترکمنستان می‌تواند سالانه ۲ میلیارد مترمکعب گاز خود را از طریق خاک ایران به آذربایجان صادر کند. این قرارداد برای هر سه طرف منافع اقتصادی و سیاسی بسیاری دربردارد و به‌ویژه به توسعه روابط ایران و ترکمنستان کمک شایانی می‌کند [۵۷]. در چهاردهمین نمایشگاه ویژه جمهوری اسلامی^۳ که اواخر بهمن ماه ۱۴۰۱ (اواسط فوریه ۲۰۲۳) در عشق‌آباد برگزار شد نیز مقامات ارشد بخش نفت، گاز و پتروشیمی ایران و ترکمنستان به بررسی و اظهار نظر درباره روش‌های همکاری متقابل پرداختند. معاون وزیر نفت ایران ضمن اشاره به این‌که بیش از ۷۰ درصد تجهیزات و اقلام مورد استفاده در صنعت نفت ایران توسط تولیدکنندگان داخلی تولید می‌شود، پیشنهاد کرد که دولت ایران با تامین این تجهیزات می‌تواند به توسعه صنعت نفت کشور ترکمنستان کمک

1. Inche – Burun Free Economic Zone
2. Economic Cooperation Organization (ECO)
3. Islamic Republic's 14th Special Exhibition

کند. وی با ابراز آمادگی ایران جهت ساخت پالایشگاه‌ها، توسعه میادین نفت و گاز و تامین قطعات و تجهیزات باکیفیت و با قیمت رقابتی برای ترکمنستان، از مقامات نفت و گاز ترکمنستان دعوت کرد تا برای آشنایی با ظرفیت‌های صنعت نفت کشور به ایران سفر کنند [۳۶].

بخش چهارم

حضور ترکمنستان در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

۱. مقدمه

ترکمنستان پس از استقلال یافتن در ۲ مارس ۱۹۹۲ به‌عنوان کشور مستقل جدیدی به سازمان ملل متحد پیوست. سازمان ملل همواره از ترکمنستان در مسیر دستیابی به اولویت‌های ملی خود که همسو با اهداف توسعه پایدار است، حمایت می‌کند [۹۰]. دولت ترکمنستان تعامل چندگانه با سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای بر مبنای حفظ منافع داخلی و اصل بی‌طرفی را در دستور کار سیاست خارجی خود قرار داده و به سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی بسیاری پیوسته است که در ادامه به معرفی مختصر برخی از آن‌ها پرداخته می‌شود.

۲. سازمان‌های منطقه‌ای

♦ سازمان همکاری اقتصادی (اگو)

سازمان همکاری اقتصادی (اگو) در سال ۱۹۸۴ با مشارکت سه کشور ایران، ترکیه و

پاکستان براساس معاهده ازمیر و با هدف اعتلای سطح زندگی اقتصادی مردم منطقه تاسیس شد که در سال ۱۹۹۲ کشورهای افغانستان، تاجیکستان، جمهوری آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان و قرقیزستان نیز به آن پیوستند. این سازمان در پی گسترش تجارت درون منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و ادغام تجارت کشورهای عضو در تجارت جهانی است. سران کشورهای اکو هر دو سال یک‌بار جهت اتخاذ رهنمودهای کلی گردهم می‌آیند و شورای وزیران امور خارجه که بالاترین رکن تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری سازمان است نیز هر سال تشکیل جلسه می‌دهد تا سیاست‌های لازم را براساس توافقات اجلاس سران تدوین کند [۵۵].

دبیرخانه اکو واقع در تهران است و وظیفه هماهنگی و نظارت بر اجرای فعالیت‌های اکو و کمک به برگزاری نشست‌ها را برعهده دارد. با توجه به رویکرد سازمان اکو جهت توسعه همکاری‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، نهادهای تخصصی متعددی تحت این سازمان به شرح زیر تاسیس شده‌اند:

- موسسه فرهنگی اکو^۱؛
- موسسه آموزش عالی بیمه اکو (ECI)^۲؛
- شرکت بیمه اتکایی اکو (ERC)^۳؛
- بانک توسعه و تجارت اکو^۴؛ و
- مجمع اتاق‌های بازرگانی و صنایع اکو (ECO-CCI)^۵.

افزون بر نهادهای فوق، بنیاد علمی و موسسه آموزشی اکو و موسسه منطقه‌ای استانداردسازی اکو نیز در شرف تاسیس هستند [۵۴].

1. Eco Cultural Institute
2. ECO College of Insurance
3. ECO Reinsurance Company
4. ECO Trade and Development Bank
5. Assembly of the ECO Chamber of Commerce and Industry

حوزه های همکاری در اکو شامل تجارت و سرمایه گذاری، حمل و نقل، مخابرات، انرژی، منابع معدنی، محیط زیست، کشاورزی، صنعت گردشگری، منابع انسانی و توسعه پایدار می شوند. به طور کلی، کشورهای عضو اکو می کوشند در چارچوب این سازمان اهداف زیر را محقق سازند:

- حذف موانع تجارت درون منطقه ای و ارتقای نقش سازمان در تجارت جهانی؛
- توسعه زیرساخت های ارتباطی و حمل و نقل جهت پیوند دادن کشورهای عضو به یکدیگر و سایر کشورهای جهان؛
- آزادسازی و خصوصی سازی اقتصاد؛
- بهره برداری موثر از ظرفیت های کشاورزی، منابع طبیعی و صنایع منطقه؛
- همکاری در زمینه کنترل تجارت مواد مخدر، حفاظت از محیط زیست و تعاملات فرهنگی؛ و
- همکاری با دیگر سازمان های منطقه ای و بین المللی [۵۵].

عضویت ترکمنستان در اکو: همان طور که پیش تر اشاره شد، تعامل چندگانه با سازمان های بین المللی و منطقه ای یکی از اولویت های کلیدی در سیاست خارجی ترکمنستان است. سازمان همکاری اقتصادی (اکو) نیز یکی از چندین سازمان منطقه ای است که ترکمنستان تعامل و مشارکت خوبی با آن دارد. این سازمان از زمان تاسیس به ابزاری موثر برای ایجاد و توسعه مشارکت های ثمربخش بین کشورهای عضو تبدیل شده است. ترکمنستان نیز به عنوان یکی از اعضای این سازمان از سال ۱۹۹۲ به طور فعالانه در تلاش برای برقراری روابط دوستانه و رعایت حسن همجواری با کشورهای عضو اکو است [۷۰]. طی دیدار وزیر امور خارجه ترکمنستان با دبیرکل سازمان اکو در ۲۸ ژوئن ۲۰۲۳ نیز موضوعات اولویت دار و چشم انداز گسترش بیشتر همکاری ها بین ترکمنستان و

سازمان اکو مورد بحث و بررسی قرار گرفت و دو طرف به فرصت‌های کلیدی برای مشارکت منطقه‌ای در حوزه‌های مختلف تجارت، حمل‌ونقل، سرمایه‌گذاری، انرژی، محیط‌زیست، کشاورزی، گردشگری و غیره اشاره کردند [۷۱].

◆ سازمان دولت‌های ترک (OTS)

سازمان دولت‌های ترک (OTS)^۱ سازمانی بین‌نهادی است که در سال ۲۰۰۹ توسط کشورهای جمهوری آذربایجان، قرقیزستان، قزاقستان و ترکیه در استانبول تأسیس شد. کشور ازبکستان نیز در هفتمین اجلاس این سازمان در سال ۲۰۱۹ به جمع اعضا پیوست. ناظران این سازمان شامل مجارستان، جمهوری ترک قبرس شمالی و ترکمنستان هستند. کشورهای عضو با بهره‌برداری از برخی مشترکات زبانی، فرهنگی و تاریخی امیدوارند در قالب این سازمان همکاری‌های دوجانبه و منطقه‌ای در حوزه‌های اقتصاد، علم، آموزش، حمل‌ونقل و گردشگری را به سطح بین‌المللی و جهانی ارتقا دهند. سازمان دولت‌های ترک دارای چندین سازمان زیرمجموعه است که گستره فعالیت‌ها و همکاری‌های آن را افزایش می‌دهند: مجمع پارلمانی کشورهای ترک‌زبان (TURKPA)^۲، سازمان بین‌المللی فرهنگ ترکی (TURKSOY)^۳، آکادمی بین‌المللی ترکی^۴، بنیاد فرهنگ و میراث ترکی^۵، شورای کسب‌وکار ترکی^۶، اتحادیه دانشگاه‌های ترکی^۷ و اتاق بازرگانی و صنعت ترکی^۸. شایان ذکر است اجلاس سران و پس از آن شورای وزیران امور خارجه^۹ بالاترین نهاد تصمیم‌گیری در سازمان دولت‌های ترک هستند که هر سال تشکیل

1. Organization of Turkic States
2. Parliamentary Assembly of Turkic Speaking Countries
3. International Organization of Turkic Culture
4. International Turkic Academy
5. Turkic Culture and Heritage Foundation
6. Turkic Business Council
7. Turkic University Union
8. Turkic Chamber of Commerce and Industry
9. Council of Foreign Ministers

جلسه می دهند و به تبادل نظر و اتخاذ تصمیم درباره موضوعات مختلف اقتصادی و تجاری، سیاسی و فرهنگی می پردازند [۳۷].

عضویت ترکمنستان در سازمان دولت های ترک: ترکمنستان در هشتمین اجلاس سران سازمان دولت های ترک که در استانبول در ۱۲ نوامبر ۲۰۲۱ برگزار شد، به عنوان ناظر به این سازمان پیوست. حدود یک سال بعد یعنی ۳ اکتبر ۲۰۲۲، وزیر امور خارجه ترکیه از برنامه ترکمنستان برای تبدیل شدن به عضو اصلی سازمان دولت های ترک خبر داد. درواقع، این امر برای کشوری که در سیاست خارجی خود از سیاست «بی طرفی مثبت» پیروی می کند و حضور سازمان های بین المللی را در مرزهای خود به شدت محدود می سازد، پیشرفت قابل توجهی محسوب می شود. تلاش ترکمنستان برای تبدیل شدن به عضو اصلی این سازمان بیانگر افزایش همکاری ها و بهبود روابط منطقه ای این کشور است که همزمان اهرم فشار روسیه بر ترکمنستان را نیز محدود می سازد.

با توجه به اقدامات اخیر ترکمنستان در زمینه توسعه تجارت و تثبیت جایگاه خود به عنوان مرکز حمل و نقل منطقه ای، دستیابی این کشور به عضویت اصلی سازمان دولت های ترک موجب تقویت ادغام آن در اقتصاد منطقه می شود. به عبارت دیگر، ترکمنستان از زمانی که به عنوان ناظر به این سازمان پیوسته است، روابط منطقه ای خود را تا حد زیادی بهبود بخشیده است.

از آنجا که ظرفیت ذخایر نفت و گاز ترکمنستان بسیار بیشتر از جمهوری آذربایجان و قزاقستان است و به تازگی خریدارانی که به دنبال جایگزینی برای نفت و گاز روسیه هستند نیز توجه ویژه ای به این کشور نشان می دهند، ترکمنستان می تواند با افزایش ارتباطات منطقه ای خود از این فرصت بهره برداری کند. نکته درخور توجه این است که

ترکمنستان از دیرباز روابط منطقه‌ای قوی نداشته‌است و ظرفیت‌های ترانزیتی آن به دلیل کمبود سرمایه‌گذاری و عدم تلاش برای ایجاد مسیرهای ترانزیتی جدید با همسایگان تحلیل رفته‌است [۹].

♦ اتحادیه کشورهای مستقل همسود (CIS)

پس از آنکه سه کشور روسیه، بلاروس و اوکراین در هشتم دسامبر ۱۹۹۱ توافق کردند اتحادیه‌ای جدید به جای اتحادیه جمهوری‌های سوسیالیستی شوروی^۱ تشکیل دهند، اتحادیه کشورهای مستقل همسود (CIS)^۲ در ۱۹ دسامبر همان سال با پیوستن بقیه جمهوری‌های سابق شوروی از جمله ترکمنستان (به غیر از لیتوانی، لتونی و استونی) تشکیل شد. مقر اصلی اتحادیه در شهر مینسک پایتخت بلاروس است و در دیگر کشورهای عضو نیز دفتر نمایندگی دارد [۵۰].

البته لازم به ذکر است که ترکمنستان توافقنامه تشکیل این اتحادیه را در سال ۱۹۹۱ تصویب کرد و به عضو مؤسس این اتحادیه تبدیل شد، اما به دلیل تصویب نکردن منشور اتحادیه هرگز به عضویت رسمی این اتحادیه در نیامد و از سال ۲۰۰۵ در مقام عضو غیررسمی (همکار)^۳ این اتحادیه به فعالیت می‌پردازد [۹۷].

اتحادیه کشورهای مستقل همسود از سال ۱۹۹۴ سمت ناظر را در مجمع عمومی سازمان ملل دارد و در جلسات آن شرکت می‌کند. کشورهای عضو این اتحادیه در زمینه ارائه اطلاعات علمی و فنی در حوزه‌های اقتصادی و مالی، حقوقی، سیاسی و امنیتی، بین‌پارلمانی و تعاملات بین‌دولتی مشارکت دارند و همزمان بر توسعه همکاری‌های درون منطقه‌ای و بشردوستانه نیز تأکید می‌کنند. شایان ذکر است از

1. Union of Soviet Socialist Republics
2. Commonwealth of Independent States
3. Associate Member

سال ۲۰۱۸ با شدت گرفتن تنش های سیاسی و نظامی بین روسیه و اکراین، اکراین از عضویت اتحادیه خارج شد [۵۰].

عضویت ترکمنستان در اتحادیه کشورهای مستقل همسود: رئیس جمهور ترکمنستان

تعامل بین کشورهای منطقه در قالب اتحادیه کشورهای مستقل همسود را عامل مهمی برای تقویت همکاری در حوزه های مختلف می داند. ترکمنستان به عنوان یکی از اعضای غیررسمی اتحادیه کشورهای مستقل همسود مطابق با سیاست بی طرفی خود که توسط سازمان ملل متحد نیز به رسمیت شناخته شده است، در فعالیت های این اتحادیه مشارکت می کند. طرح های پیشنهادی ترکمنستان در چارچوب اتحادیه کشورهای مستقل همسود کاملاً با ابتکارات اعلام شده این کشور در چارچوب سازمان ملل مطابقت دارند و در درجه اول به مسائل مربوط به تضمین صلح و امنیت می پردازند. رویدادهای بین المللی اخیر نیز به وضوح نشان می دهند که حفظ صلح و تقویت امنیت و ثبات از اولویتهای اصلی سیاست جهانی هستند [۷۹].

از طرفی، دولت ترکمنستان حضور در اتحادیه کشورهای مستقل همسود را کاملاً همسو با اهداف توسعه ای خود می داند و امیدوار است با استفاده از ظرفیتهای این اتحادیه بتواند شرایط خارجی مساعدی را برای دستیابی به اهداف داخلی خود فراهم سازد. بی طرفی دائمی ترکمنستان در اجلاس سران کشورهای مستقل همسود در ۲۶ آگوست ۲۰۰۵ نیز مورد حمایت قرار گرفت، چراکه سران این کشورها باور داشتند که ترکمنستان به عنوان عضو غیررسمی این اتحادیه می تواند با روحیه دوستی و همکاری خود در پیشبرد اهداف اتحادیه تاثیر بسزایی داشته باشد.

گفتنی است بالاترین سطح همکاری بین ترکمنستان و کشورهای مستقل همسود در سال ۲۰۱۹ رقم خورد که این کشور ریاست این اتحادیه را برعهده داشت. ترکمنستان

در دوره ریاست خود از طریق نمایندگان خود در شوراهای مختلف این اتحادیه از جمله شورای سران کشورها^۱، شورای سران دولت‌ها^۲، شورای وزیران امور خارجه^۳ و شورای اقتصاد^۴ به وظایف ریاست اتحادیه عمل می‌کرد. به‌طور کلی، ترکمنستان در دوره ریاست خود دستیابی به اهداف زیر را دنبال می‌کرد:

- تقویت اعتماد و درک متقابل بین کشورهای عضو اتحادیه، حمایت از ابتکاراتی که با هدف حفظ ثبات و امنیت در منطقه مطرح شده بودند و تقویت همکاری‌های سیاسی-دیپلماتیک از طریق تقویت همکاری بین سازمان‌های خارجی و کشورهای عضو؛
- تقویت همکاری اتحادیه با سازمان‌های معتبری مانند سازمان ملل متحد و سازمان امنیت و همکاری اروپا و همچنین کمک به یکپارچه‌سازی اقدامات کشورهای عضو و سازمان‌های بین‌المللی در زمینه رفع مشکلات و موانع موجود در مسیر همکاری‌های چندجانبه؛
- ایجاد شرایط مساعد برای گسترش همکاری‌های تجاری و اقتصادی متقابل سودمند و همچنین پیوستن به مشارکت‌های اقتصادی جهانی به‌منظور اجرای پروژه در حوزه‌های حمل‌ونقل و انرژی و ایجاد زیرساخت‌های نوین ارتباطی و مراکز آماد منطقه‌ای؛
- تقویت همکاری بین کشورهای عضو اتحادیه در حوزه‌های انرژی، حمل‌ونقل و ارتباطات؛ و
- حمایت از برقراری و ترویج روابط گسترده فرهنگی، بشردوستانه، علمی، آموزشی و ورزشی بین کشورهای عضو.

1. Council of Heads of the States
2. Council of Heads of the Governments
3. Council of Ministers of Foreign Affairs
4. Economic Council

در دوره ریاست ترکمنستان رویدادهای زیادی در اتحادیه کشورهای مستقل همسود با هدف توسعه بیشتر و همچنین تقویت همکاری ها بین کشورهای عضو انجام شد که عبارتند از:

- بررسی و تصویب اسناد مختلف با هدف تعمیق همکاری های اقتصادی؛
- تصویب برنامه همکاری نوآورانه بین کشورهای عضو تا سال ۲۰۳۰ توسط شورای سران دولت ها؛
- تصویب توافقنامه همکاری بین سازمان های گمرکی کشورهای عضو؛
- امضای اسناد متعدد به منظور گسترش همکاری های کشورهای عضو در زمینه تجارت، مناسبات گمرکی و عبور کالاها از مرزهای این کشورها؛ و
- امضای اسناد متعدد جهت گسترش همکاری های کشورهای عضو در حوزه تحقیقات پایه و امور مربوط به موزه ها [۲۹].

◆ بانک توسعه آسیا (ADB)

بانک توسعه آسیا با هدف افزایش سطح رفاه و تقویت تاب آوری و پایداری کشورهای منطقه آسیا و اقیانوسیه در سال ۱۹۶۶ تاسیس شد. این منطقه علی رغم دستاوردهای فراوان خود همچنان محل زندگی بخش اعظم فقرای جهان است و به همین سبب، بانک توسعه آسیا با ارائه وام های مختلف، کمک های فنی، کمک های بلاعوض و سرمایه گذاری های متنوع به اعضا و شرکای خود می کوشد به ارتقای توسعه اجتماعی و اقتصادی آن ها کمک کند [۴].

این بانک از پروژه هایی در کشورهای عضو حمایت می کند که تاثیرات اقتصادی و توسعه ای به دنبال داشته باشند، از طریق مشارکت بخش دولتی و خصوصی انجام شوند و شامل ارائه خدمات مشاوره ای و پشتیبانی علمی به شرکا باشند. این بانک ۶۸ عضو

دارد که از این تعداد ۴۹ عضو از کشورهای منطقه آسیا و اقیانوسیه و ۱۹ عضو از کشورهای خارج از این منطقه هستند [۲].

حمایت بانک توسعه آسیا از ترکمنستان: از سال ۲۰۰۰ که ترکمنستان به بانک توسعه آسیا پیوست، این بانک کمک‌های موثری در زمینه تامین نیازهای توسعه‌ای این کشور ارائه کرده است. ترکمنستان با کمک بانک توسعه آسیا اتصال زیرساخت‌های حمل‌ونقل خود را بهبود می‌بخشد و می‌کوشد منابع درآمدی اقتصاد ملی را متنوع‌تر سازد، سرمایه انسانی و بخش خصوصی را توسعه دهد و ظرفیت سیاست‌گذاری در این کشور را تقویت بخشد. در حال حاضر، این بانک در حال آماده‌سازی پروژه‌هایی در بخش‌های بهداشت، امور مالی، حمل‌ونقل و انرژی ترکمنستان است. تا به امروز، بانک توسعه آسیا متعهد شده است ۱۳ وام دولتی و چند مورد کمک بلاعوض و کمک فنی در مجموع به ارزش ۶۳۲/۶ میلیون دلار به ترکمنستان اعطا کند [۳].

افزون بر این‌ها، ترکمنستان در سال ۲۰۱۰ به برنامه همکاری اقتصادی منطقه‌ای آسیای مرکزی (CAREC)^۱ بانک توسعه آسیا پیوست و چشم‌انداز این برنامه مبنی بر ایجاد منطقه‌ای یکپارچه و متصل در سطح جهانی را پذیرفت و از آن پس، در برنامه‌ریزی پروژه‌های منطقه‌ای در زمینه حمل‌ونقل، تجارت و امنیت انرژی مشارکت دارد. عضویت ترکمنستان در این برنامه موجب تقویت هدف آن مبنی بر گسترش روابط خود از طریق شش مسیر حمل‌ونقل و تجارت بین‌المللی خواهد شد. اکنون که هر پنج کشور آسیای مرکزی (قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان) در این برنامه عضویت دارند، هیچ حلقه گمشده‌ای در مسیرهای تجاری ترانزیتی این برنامه

1. Central Asia Regional Economic Cooperation

این برنامه در سال ۱۹۹۷ توسط بانک توسعه آسیا و با همکاری ۱۱ کشور و شرکای توسعه‌ای راه‌اندازی شد. شرکای این برنامه در تلاش هستند تا با همکاری یکدیگر به توسعه و رشد سریع اقتصادی و کاهش فقر کمک کنند.

بین شرق آسیا و دریای مدیترانه وجود ندارد. تا سال ۲۰۲۱، این برنامه بیش از ۲/۱۹ میلیارد دلار در چهار پروژه سرمایه گذاری کرده است و دولت ترکمنستان نیز مشتاقانه منتظر مشارکت در آن گروه از طرح های منطقه ای است که به توسعه اقتصاد این کشور کمک می کنند [۶].

۳. سازمان های بین المللی

◆ سازمان امنیت و همکاری اروپا

سازمان امنیت و همکاری اروپا و امदार كنفرانس امنیت و همکاری اروپا (CSCE)^۱ است که در آغاز دهه هفتاد جهت تعامل و گفت و گوی چندجانبه بین غرب و شرق برگزار می شد. تا سال ۱۹۹۰ کارکرد این کنفرانس شامل برگزاری جلسات و همایش های سالانه ای بود که تعهدات کشورهای عضو را گسترش می داد و در مواردی نیز عملکرد آن ها را از نظر عمل به تعهدات بررسی می کرد. تعهدات کشورهای عضو در ابتدا بیشتر مربوط به مسائل سیاسی/نظامی، اقتصادی، محیط زیستی و حقوق بشر در سطح ملی و بین المللی بود، اما از جنگ جهانی به بعد، اعضا خواستار تغییر رویکرد کنفرانس و ایفای نقش فعال تری در چالش های اروپا و جهان شدند. بدین ترتیب، نهادها و سازمان های زیرمجموعه متعددی جهت اجرای کارکردهای عملیاتی جدید توسط کنفرانس تاسیس شدند. با تغییر رویکرد کنفرانس در نهایت نام آن در سال ۱۹۹۴ با توافق سران کشورهای عضو در اجلاس بوداپست به سازمان امنیت و همکاری اروپا تغییر یافت. در حال حاضر، این سازمان با اتخاذ رویکردی جامع نسبت به امنیت در حوزه های مختلف نظامی، سیاسی، اقتصادی و محیط زیستی و بشردوستانه ورود کرده است و به مسائلی مانند کنترل سلاح، امنیت و اعتمادسازی، حقوق بشر و اقلیت های قومی، راهبردهای انتظامی

1. Conference on Security and Cooperation in Europe

(پلیس)، مقابله با تروریسم و گسترش دموکراسی می‌پردازد. امروزه، این سازمان شامل ۵۷ عضو از اروپا، آسیای مرکزی و آمریکای شمالی است [۳۳].

ترکمنستان با امضای قانون نهایی هلسینکی^۱ - از سندهای مهم سازمان امنیت و همکاری اروپا - در ۸ جولای ۱۹۹۲ به عضویت این سازمان درآمد. دفتر این سازمان در عشق‌آباد که در سال ۱۹۹۹ تاسیس شد، به ترکمنستان در عمل به تعهداتش نسبت به سازمان امنیت و همکاری اروپا در سه بعد امنیتی کمک می‌کند.

وزیر امور خارجه ترکمنستان در مراسم سی‌امین سالگرد آغاز این همکاری در ۸ جولای ۲۰۲۲ تاکید کرد که اولویت‌های ترکمنستان در همکاری با سازمان امنیت و همکاری اروپا شامل ایجاد سازوکارهایی کارآمد برای پیشگیری و خنثی‌سازی درگیری‌های بین‌المللی، مقابله با افراط‌گرایی سیاسی و مذهبی، تهدیدهای فراملی، قاچاق مواد مخدر و جرائم فرامرزی و همچنین توسعه الگوی نوینی از همکاری‌های بین‌المللی در حوزه‌های اقتصادی، انرژی و محیط‌زیستی است [۳۴].

♦ سازمان همکاری اسلامی (OIC)

سازمان همکاری اسلامی (OIC)^۲ پس از سازمان ملل بزرگ‌ترین سازمان بین‌المللی با ۵۷ کشور عضو از سراسر جهان است. این سازمان در ۱۲ رجب ۱۳۸۹ هجری قمری (۲۵ سپتامبر ۱۹۶۹ میلادی) پس از کشتار مردم در مسجد الاقصی در فلسطین اشغالی در اجلاس تاریخی کشورهای مسلمان در رباط پایتخت مراکش بنیان‌گذاری شد. به‌طور کلی، حمایت از منافع مسلمان از طریق برقراری صلح و همکاری بین ملت‌های جهان هدف اصلی این سازمان به شمار می‌آید. گفتنی است پس از اولین کنفرانس وزرای خارجه کشورهای عضو در جده، این شهر به‌عنوان مقر دبیرخانه سازمان همکاری

1. Helsinki Final Act

2. Organization of Islamic Cooperation

اسلامی انتخاب شد. این سازمان در ارتباط با سازمان ملل و دیگر نهادهای بین المللی نقش مشاوره و همکاری دارد تا در مقام نماینده ۱/۵ میلیارد مسلمان جهان از منافع مسلمانان دفاع کند. در برنامه ۲۰۲۵ سازمان همکاری اسلامی ۱۸ حوزه اولویت دار تعریف شده است که عبارتند از: صلح و امنیت، فلسطین و قدس، کاهش فقر، مبارزه با تروریسم، سرمایه گذاری و تامین مالی، امنیت غذایی، علم و فناوری، تغییرات اقلیمی و پایداری، میانه روی، فرهنگ و تعادل بین ادیان، توانمندسازی زنان، اقدام مشترک بشردوستانه اسلامی، حقوق بشر، حکمرانی خوب و غیره. ترکمنستان از سال ۱۹۹۲ به سازمان همکاری اسلامی ملحق شده است و با آن همکاری دارد [۳۲].

◆ سازمان تجارت جهانی (WTO)

سازمان تجارت جهانی تنها نهاد بین المللی است که به مسائل مربوط به قوانین جهانی تجارت می پردازد و کارکرد اصلی آن شامل برقراری جریان روان، آزاد و قابل پیش بینی تجارت در سراسر جهان به کمک تعریف و اجرای مقررات و تعرفه های تجاری مورد توافق اعضا است. این سازمان با سایر نهادهای بین المللی و ائتلاف های منطقه ای همکاری و گفت و گوهای مستمری دارد. سازمان تجارت جهانی دارای ۱۶۴ عضو است [۴۶] و ترکمنستان در جولای ۲۰۲۰ به عنوان عضو ناظر به این سازمان پیوسته است. البته مقامات این کشور در ماه می ۲۰۲۰ درخواستی برای عضویت رسمی به سازمان تجارت جهانی ارائه کرده اند و امیدوارند مذاکراتی را به منظور عضویت رسمی در این سازمان ظرف پنج سال آغاز کنند. این اتفاق گامی مثبت در جهت حضور پررنگ تر ترکمنستان در تجارت جهانی خواهد بود و انگیزه ترکمنستان برای تنوع بخشیدن به منابع اقتصادی و وابسته نبودن به صادرات هیدروکربن را افزایش می دهد. علاوه بر این، پیوستن به این سازمان موجب افزایش شفافیت رویه های تجاری و سرمایه گذاری در ترکمنستان

و به تبع آن، ارتقای فرصت‌های همکاری مشترک تجاری و سرمایه‌گذاری در این کشور خواهد شد [۱۰].

◆ صندوق بین‌المللی پول (IMF)

این صندوق با ۱۹۰ کشور عضو بزرگ‌ترین نهاد مالی دنیاست که مقر اصلی آن در شهر واشنگتن قرار دارد. صندوق بین‌المللی پول با حمایت از سیاست‌های اقتصادی مناسب می‌کوشد ثبات مالی و همکاری پولی بین کشورهای عضو را ارتقا بخشد و زمینه افزایش بهره‌وری، اشتغال و شکوفایی اقتصادی را فراهم کند. منابع این صندوق از سه روش حق عضویت اعضا، ابزارهای اعتباری و توافق نامه‌های قرض دوطرفه تامین می‌شود. یکی از مهم‌ترین کارکردهای صندوق بین‌المللی پول شامل اعطای وام به کشورها در زمان بحران جهت کمک به آن‌ها در زمینه اجرای برنامه‌ها و سیاست‌های مقابله با بحران است. صندوق با دولت‌های وام‌گیرنده در زمینه نحوه مصرف اعتبارات همکاری می‌کند تا منابع اعطایی به‌طور صحیح مصرف شوند. ترکمنستان در سال ۱۹۹۲ به صندوق بین‌المللی پول پیوسته است و با پرداخت ۵٪ درصد از مجموع حق عضویت‌ها، ۸٪ درصد از کل حق رای صندوق را در اختیار دارد [۲۵].

◆ گروه بانک جهانی

بانک جهانی شبیه شرکتی تعاونی متشکل از ۱۸۹ کشور عضو است و مقر اصلی آن در واشنگتن قرار دارد. بانک جهانی در بیش از ۱۰۰ کشور دیگر نیز دارای دفتر نمایندگی است. بانک جهانی تقریباً در همه حوزه‌های توسعه‌ای فعالیت دارد و از طریق ابزارهای مالی متنوع مانند وام، کمک‌هزینه و سرمایه‌گذاری مشترک به کشورها در پیشبرد اهداف توسعه‌ای و رشد اقتصادی کمک می‌کند. هیئت‌رئیس بانک به نمایندگی از اعضای آن مدیریت و سیاست‌گذاری امور بانک را در اختیار دارد. گفتنی آنکه به‌منظور پیوستن

به بانک جهانی، ابتدا باید به صندوق بین المللی پول پیوست. ترکمنستان در فاصله سال های ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۷ به عضویت همه نهادهای گروه بانک جهانی پذیرفته شده است و تنها در انجمن توسعه بین الملل (IDA)^۱ عضویت ندارد [۴۴].

♦ بانک اروپایی بازسازی و توسعه (EBRD)

بانک اروپایی بازسازی و توسعه در سال ۱۹۹۱ به منظور ایجاد دوره جدیدی پس از جنگ سرد در اروپای مرکزی و شرقی تاسیس شد. امروزه هدف این بانک برداشتن گام هایی در جهت اقتصادهای بازاری و ترویج ابتکارات بخش خصوصی و کارآفرینان است. بانک اروپایی بازسازی و توسعه متعلق به ۷۲ کشور و همچنین اتحادیه اروپا و بانک سرمایه گذاری اروپا^۲ است [۱۳]. این بانک در حال حاضر در بیش از ۳۵ کشور-از اروپای مرکزی گرفته تا آسیای مرکزی و جنوب و شرق مدیترانه به علاوه کرانه باختری و غزه-فعالیت دارد [۱۴]. این بانک بر موضوعات متعدد از جمله تجارت کشاورزی، انرژی، بازار سرمایه، صندوق های سهام، موسسات مالی، اصلاحات قانونی، تولید و خدمات، زیرساخت های شهری، منابع طبیعی، ایمنی هسته ای، املاک و گردشگری، مخابرات، رسانه و فناوری و حمل و نقل متمرکز است [۱۲].

این بانک در ترکمنستان به گسترش فعالیت شرکت ها و موسسات مالی بخش خصوصی، ارتقای گفت وگوهای سیاستی هدفمند و تقویت هماهنگی بین موسسات مالی بین المللی و سازمان های ارائه دهنده کمک های مالی کمک می کند. بانک بازسازی و توسعه اروپایی تا نوامبر ۲۰۲۳ دارای ۸۷ پروژه در ترکمنستان بوده و سرمایه گذاری آن در این کشور به ۳۲۸ میلیون یورو رسیده است [۱۱].

1. International Development Association
2. European Investment Bank

منابع

- [1] <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/863591/tkm-ado-april-2023.pdf>
- [2] <https://www.adb.org/what-we-do>
- [3] <https://www.adb.org/where-we-work/turkmenistan>
- [4] <https://www.adb.org/who-we-are>
- [5] <https://www.britannica.com/place/Turkmenistan/People>
- [6] https://www.carecprogram.org/?page_id=11
- [7] https://www.carecprogram.org/uploads/Developing-Sustainable-Economic-Zones_Session-3-Group-2_TKM-Serdar-Jovadov_Eng.pdf
- [8] <https://www.caren.geant.org/Pages/Welcome%20to%20the%20CAREN%20website.html>
- [9] <https://www.caspianpolicy.org/research/security-and-politics-program-spp/turkmenistan-to-join-the-organization-of-turkic-states>
- [10] <https://www.ebrd.com/publications/transition-report-202021-turkmenistan>
- [11] <https://www.ebrd.com/turkmenistan.html>
- [12] <https://www.ebrd.com/what-we-do/sectors-and-topics.html>
- [13] <https://www.ebrd.com/who-we-are.html>
- [14] <https://www.ebrd.com/who-we-are/history-of-the-ebrd.html>
- [15] https://www.economy.gov.ru/material/news/sostoyalsya_rossiysko_turkmenskiy_biznes_forum.html
- [16] <https://www.fao.org/gIEWS/countrybrief/country.jsp?code=TKM>
- [17] <http://www.finmarket.ru/news/5970227>
- [18] <https://www.heritage.org/index/pages/country-pages/turkmenistan#:~:text=Status&text=Turkmenistan's%20economic%20freedom%20score%20is,in%20>

the%20Asia%2DPacific%20region.

- [19] <https://www.iasp.ws/our-members/directory/@470888/incubator-of-the-center-of-technologies-of-academy-of-science-of-turkmenistan>
- [20] <https://www.iea.org/countries/turkmenistan/electricity>
- [21] <https://www.iea.org/countries/turkmenistan/energy-mix>
- [22] <https://www.iea.org/countries/turkmenistan/natural-gas>
- [23] <https://www.iea.org/countries/turkmenistan/oil>
- [24] <https://www.iea.org/countries/turkmenistan/renewables>
- [25] <https://www.imf.org/en/About/executive-board/members-quotas>
- [26] <http://www.kremlin.ru/events/president/news/68611>
- [27] <http://www.kremlin.ru/supplement/5815>
- [28] <https://www.mfa.gov.tm/en/articles/2>
- [29] <https://www.mfa.gov.tm/en/news/1651>
- [30] https://www.nato.int/docu/virtual_silk_highway/virtual_silk_highway.pdf
- [31] https://www.ng.ru/cis/2023-01-17/5_8636_turkmenistan.html
- [32] https://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en
- [33] <https://www.osce.org>
- [34] <https://www.osce.org/centre-in-ashgabat/522316>
- [35] <https://www.state.gov/reports/2022-investment-climate-statements/turkmenistan/>
- [36] <https://www.tehrantimes.com/news/491470/Iran-Turkmenistan-trade-exchanges-noticeably-increasing-this>
- [37] <https://www.turkicstates.org/en/turk-konseyi-hakkinda#:~:text=The%20Organization%20of%20Turkic%20States,comprehensive%20cooperation%20among%20Turkic%20States>
- [38] <https://www.undp.org/turkmenistan/press-releases/turkmenistan-high-tech-week-2023-harnessing-power-technology-and-innovation-build-inclusive-and-sustainable-future>
- [39] <https://www.undp.org/turkmenistan/press-releases/undp-and-government-turkmenistan-expand-cooperation-digital-transformation>

- [40] <https://www.usaid.gov/central-asia-regional/press-releases/jun-01-2023-usaid-connects-women-and-girls-turkmenistan-new-ict-opportunities>
- [41] <https://www.usaid.gov/turkmenistan/press-release/new-technologies-help-monitor-viral-hepatitis-turkmenistan>
- [42] <https://www.usaid.gov/turkmenistan/press-release/usaid-advances-digital-diplomacy-turkmenistan>
- [43] <https://www.usaid.gov/turkmenistan/press-release/usaid-announces-new-youth-development-program-turkmenistan>
- [44] <https://www.worldbank.org/en/about/leadership/members#ibrd>
- [45] <https://www.worldbank.org/en/country/turkmenistan/overview>
- [46] <https://www.wto.org/index.htm>
- [47] <https://ashgabat.embassy.qa/en/turkmenistan/political-and-economic-situation>
- [48] <https://business.com.tm/post/6400/turkmen-textile-industry-high-dynamics-of-growth>
- [49] https://cis.minsk.by/news/24693/turkmenistan_%E2%80%93_rossija_kurs_na_diversifikaciju_dvustoronnego_partnerstva
- [50] https://cis-minsk-by.translate.google/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=fa&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=wapp
- [51] <https://cyberleninka.ru/article/n/kitay-i-rossiya-vo-vneshney-politike-i-ekonomike-turkmenistana>
- [52] <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=TM>
- [53] <https://e-cis.info/news/566/105901/>
- [54] <https://ecod.atu.ac.ir/fa/page/1022/%D8%AF%D8%B1%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D9%87-%D8%B3%D8%A7%D8%B2%D9%85%D8%A7%D9%86-%D8%A7%DA%A9%D9%88>
- [55] <https://eco.int/>
- [56] <https://education-profiles.org/central-and-southern-asia/turkmenistan/%7Etechnology>
- [57] <https://en.irna.ir/news/84788116/Iran-Turkmenistan-ties-beyond-neighborliness>
- [58] <https://faolex.fao.org/docs/texts/tuk42565.doc>

- [59] <http://government.ru/news/47570/>
- [60] https://hiedtec.ecs.uni-ruse.bg/pimages/34/1._TURKMENISTAN-CONCEPTION-EN.pdf
- [61] <https://hlpf.un.org/sites/default/files/vnrs/2023/VNR-2023%20Turkmenistan%20Report%20RU.pdf>
- [62] <https://invest.gov.tm/general-info/view?id=2>
- [63] <https://invest.gov.tm/general-info/view?id=7>
- [64] <https://invest.gov.tm/general-info/view?id=8>
- [65] <https://invest.gov.tm/guide/view?id=28>
- [66] <https://invest.gov.tm/project/index?page=1&per-page=12>
- [67] <https://ipad.fas.usda.gov/countrysummary/default.aspx?id=TX>
- [68] <https://kohantextilejournal.com/top-textile-companies-in-turkmenistan/>
- [69] <https://kvedomosti.ru/?p=1142655>
- [70] <https://mfa.gov.tm/en/news/4184>
- [71] <https://mfa.gov.tm/en/news/3925>
- [72] <https://orient.tm/en/post/3103/turkmenistan-starts-to-implement-the-concept-of-the-development-of-the-digital-economy>
- [73] <https://scitech.gov.tm/abouts>
- [74] https://static1.squarespace.com/static/618550501fe9be0ff3428860/t/64834274d914c53c30fc4538/1686323839498/Forced_labor_Turkmenistan_2023_report+_LR.pdf
- [75] <https://tass.ru/ekonomika/16841829>
- [76] <https://tass.ru/info/5458872>
- [77] <https://tdh.gov.tm/en/post/16498/digital-economy-development-strategy-roadmap-for-technological-transformation>
- [78] <https://tdh.gov.tm/en/post/25680/digitization-of-the-economy-achievements-of-the-year-and-perspectives>
- [79] <https://tdh.gov.tm/en/post/38205/speech-president-turkmenistan-serdar-berdimuhamedov-meeting-council-heads-state-commonwealth-independent-states>

- [80] <https://tdh.gov.tm/tk/post/23805/strategy-of-digital-transformation-vector-of-stable-development-of-turkmenistan>
- [81] <https://tradingeconomics.com/turkmenistan/balance-of-trade>
- [82] <https://tradingeconomics.com/turkmenistan/gdp>
- [83] <https://turkmenportal.com/blog/63244/viceprezident-ran-dlya-nauchnotehnologicheskogo-sotrudnichestva-rf-i-turkmenistana-sformirovalas-ustoichivaya-pravovaya-osnova>
- [84] <https://turkmenportal.com/blog/69050/turkmenistan-postavit-v-rossiyu-5-mlrd-kubometrov-gaza-v-2023-godu>
- [85] <https://turkmenportal.com/en/blog/55840/technocenter-of-turkmenistan-registered-five-digital-technologies-in-2022>
- [86] <https://turkmenistan.gov.tm/en/post/68171/digitalization-education-sector-requirement-time>
- [87] <https://turkmenistan.gov.tm/ru/post/55575/iranian-special-economic-zones-plan-expand-trade-and-economic-relations-turkmenistan>
- [88] <https://turkmenistan.gov.tm/index.php/en/post/11799/concept-of-development-of-digital-economy-for-2019-%E2%80%93-2025-is-approved>
- [89] <https://turkmenistan.gov.tm/index.php/en/post/15220/2021-2025-state-programme-of-the-complex-development-of-the-chemical-science-and-technology-is-adopted>
- [90] [https://turkmenistan.un.org/en/about/about-the-un#:~:text=Turkmenistan%20joined%20the%20United%20Nations,Sustainable%20Development%20Goals%20\(SDGs\)](https://turkmenistan.un.org/en/about/about-the-un#:~:text=Turkmenistan%20joined%20the%20United%20Nations,Sustainable%20Development%20Goals%20(SDGs))
- [91] https://unece.org/sites/default/files/2021-03/STI%20gap%20analysis_Turkmenistan%20Report_Yuriy%20Aronskyi.pdf
- [92] <https://usa.tmemabassy.gov.tm/en/turkmenistan/economy>
- [93] <https://usa.tmemabassy.gov.tm/en/turkmenistan/education>
- [94] <https://usa.tmemabassy.gov.tm/en/turkmenistan/foreign-policy>
- [95] <https://usa.tmemabassy.gov.tm/en/turkmenistan/science>
- [96] <https://usa.tmemabassy.gov.tm/ru/turkmenistan/economy>
- [97] <https://vestikavkaza.ru/news/Ukraine-s-withdrawal-from-CIS-to-take-one->

year.html

- [98] <http://www.mofcom.gov.cn/dl/gbdqzn/upload/tukumansitan.pdf>
- [99] https://www.mfa.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/yz_676205/1206_676980/sbgx_676984
- [100] <https://www.chinadaily.com.cn/a/202301/07/WS63b8a721a31057c47eba8315.html>
- [101] <https://www.mfa.gov.cn/en/news/3557>
- [102] <https://news.cgtn.com/news/2023-05-18/Xi-meets-Turkmen-president-1jUhde8HOJG/index.html>
- [103] http://english.www.gov.cn/news/202310/19/content_WS6531197dc6d0868f4e8e0733.html
- [104] <https://www.china-briefing.com/news/china-turkmenistan-bilateral-trade-investment-and-future-prospects>
- [105] <https://www.silkroadbriefing.com/news/2023/04/20/china-turkmenistan-q1-2023-trade-up-14-1>
- [106] <https://tradingeconomics.com/china/exports/turkmenistan>
- [107] <https://tradingeconomics.com/china/imports/turkmenistan>
- [108] <http://www.siluxgc.com/static/content/public/BeltRoad/2023-04-28/1101603554742898688.html>
- [109] didebanefanavari.com/14833
- [110] <https://progres.online/economy/huawei-in-turkmenistan-what-are-the-concerns>
- [111] https://en.most.gov.cn/pressroom/202109/t20210923_176983.htm
- [112] https://en.most.gov.cn/pressroom/201812/t20181228_144379.htm
- [113] <https://india.tmembassy.gov.cn/en/news/6431>
- [114] <https://turkmenportal.com/en/blog/67957/petroleum-universities-of-turkmenistan-and-china-signed-a-memorandum-of-mutual-understanding>
- [115] <https://education.gov.tm/en/metbugat/detail/turkmenistanyn-we-hytayyn-uniwersitetleri-hyzmatdaslygyn-taze-tapgyryna-gadam-goyyar>

مؤسسه بینندگان توسعه فناوری و نوآوری ایران